

Kohti inklusiivista journalismia – laadullinen haastattelututkimus

Kata-Riina Heinonen-Tricarico & Katriina Lundelin

Haaga-Helia ammattikorkeakoulu

Amk-opinnäytetyö

2022

Medianomin tutkinto

Tekijä(t)

Kata-Riina Heinonen-Tricarico, Katriina Lundelin

Tutkinto

Medianomi

Raportin/Opinnäytetyön nimi

Kohti inklusiivista journalismia – laadullinen haastattelututkimus

Sivu- ja liitesivumäärä

63 +10

Tiivistelmä

Opinnäytetyön tarkoitus oli selvittää, kuinka paljon ja missä rooleissa etniset vähemmistöryhmät näkyvät mediassa ja löytää ratkaisuja ongelmakohtiin. Kirjallisuuskatsaus antoi perustan haastattelukysymysten muotoilulle sekä tutkimusanalyysille.

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmä on laadullinen haastattelututkimus. Käytetty haastattelumenetelmä sijoittui puolistrukturoidun ja teemahaastattelun välimaastoon. Opinnäytetyön tutkimuksellisen osan ohessa syntyi myös Inklusiivisen journalistin opas.

Haastateltavat valittiin sillä perusteella, että he kuuluvat etnisiin vähemmistöryhmiin ja jokainen heistä on puhunut julkisesti siitä, kuinka etniset vähemmistöryhmät esitetään mediassa. Haastateltavia oli viisi.

Tutkimushavainnot olivat monilta osin yhteneväiset sekä haastateltavien kesken että suhteessa tutkimuskirjallisuuteen. Sekä tutkimuskirjallisuuden että haastattelujen mukaan etniset vähemmistöryhmät esiintyvät mediassa edelleen usein ongelmien tai etnisyyteen liittyvien aiheiden yhteydessä. Etnisten vähemmistöryhmien edustajat esiintyvät vain harvoin tavallisina kansalaisina tai asiantuntijaroolissa.

Käsitys suomalaisuudesta on mediassa edelleen kapea. Media ylläpitää ja toisintaa hierarkioita paitsi valkoisten suomalaisten ja etnisten vähemmistöjen välillä myös asettaa eri etniset vähemmistöryhmät keskenään eriarvoiseen asemaan. Median ongelmat etnisten vähemmistöryhmien käsittelyssä juontavat juurensa siihen, että toimittajakunta on edelleen pitkälti valkoinen ja homogeeninen.

Opinnäytetyön prosessin aikana keskustelu etnisten vähemmistöjen asemasta mediassa on kiihtynyt ja edistysaskeleita on otettu. Esimerkiksi tavoitteellinen rekrytointi on lisääntynyt ja uusia vähemmistöjä käsitteleviä oppaita on julkaistu ja tekeillä toimitustyön tueksi.

Opinnäytetyöprosessi aloitettiin syksyllä 2019. Opinnäytetyö valmistui toukokuussa 2022.

Asiasanat

Journalismi, inklusio, monikulttuurisuus, etnisuus, maahanmuutto

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Käsitteiden määrittely	3
3	Mediatutkimus apuna ongelman määrittelyssä	7
3.1	Yleistä median tavasta käsitellä vähemmistöjä: asenteet ja käytännöt	7
3.2	Tietoa on, mutta sen hankinta vaatii vaivannäköä	10
3.3	Juttuja tehdään vähän, ja nekin keskittyvät maahanmuuttoon ja ongelmiin	11
3.4	Viranomaiset puhuvat vähemmistöjen puolesta	12
3.5	Harkituilla sanavalinnoilla tarkempaa ja reilumpaa journalismia	13
4	Representaatio	17
4.1	Kuka kelpaa suomalaiseksi?	17
4.2	Itsemäärittelyoikeus: kuka saa määritellä itsensä jutussa?	17
4.3	Stereotypiat luokittelevat ihmisiä etnisyyden perusteella toivottuihin ja ei-toivottuihin ihmisiin	18
5	Muuttuvatko toimitukset monimuotoisiksi itsestään?	21
5.1	Mittarit toimituksiin	23
5.2	Tarvitaanko vähemmistöasioihin perehtyneitä toimittajia?	24
5.3	Erilliset maahanmuuttajaliitteet ja -osiot	25
6	Tutkimusmenetelmän valinta ja aineiston analyysi	27
6.1	Haastattelumenetelmän valinta	27
6.2	Haastateltavien valinta	30
6.3	Tutkimusaineiston käsittely ja analyysi	32
7	Tutkimustulokset	35
7.1	Kuka nousee esiin ja kuka jää varjoon mediassa?	35
7.2	Etnisyys	36
7.3	Kieli ja sanat	38
7.4	Stereotypiat ja roolit mediassa	41
7.5	Toimitukset	42
7.6	Eksotisoivien erityisjuttujen aika on ohi	45
8	Prosessikuvaus	47
8.1	Valmistelevat vaiheet	47
8.2	Kirjallisuuskatsaus	49
8.3	Haastattelut	50
8.4	Tutkimusraportin ja oppaan kirjoittaminen	52
9	Päätelmät	53
9.1	Oman oppimisen ja opinnäytetyön onnistumisen arviointi	53
9.2	Johtopäätökset ja jatkotutkimuksen aiheet	54
	Lähteet	57

Liitteet.....	64
Liite 1. Haastattelukysymykset	64
Liite 2. Inklusiivisen journalistin opas.....	66

1 Johdanto

Tämä opinnäytetyö koostuu kahdesta osasta: laadullisesta tutkimuksesta sekä tutkimuksen sivutyönä syntyneestä Inklusiivisen journalistin oppaasta. Tämä raportti käsittelee laadullisen tutkimuksen tekoprosessia, jonka keskeisenä pyrkimyksenä on määritellä median ongelmakohdat siinä, kuinka se käsittelee etnisiä vähemmistöryhmiä koskevia aiheita sekä löytää niihin ratkaisuja, jotta journalismi olisi todenmukaisempaa ja inklusiivisempää.

Opinnäytetyön kantavana ajatuksena on, että se tehtiin yhteistyössä etnisiin vähemmistöihin kuuluvien ihmisten kanssa. Opinnäytetyö rakentuu siis sekä vähemmistöjen edustajien haastatteluille että aiemmin julkaistulle tutkimuskirjallisuudelle. Opinnäytetyöhön haastatellut henkilöt ovat kaikki etnisiin vähemmistöihin kuuluvia suomalaisia, jotka ovat ottaneet aiheeseen kantaa mediassa, sosiaalisessa mediassa tai kulttuurin ja politiikan kentällä.

Inklusiivisuuden käsite viittaa siihen, että kaikki on otettu mukaan ja ihmiset pyrkivät aktiivisesti parantamaan heikommassa asemassa olevien ihmisten asemaa tasa-arvoiseksi. Inklusiivisuuden käsitettä ja muita opinnäytetyön kannalta keskeisiä käsitteitä avaamme enemmän raportin teoriaosassa.

Etnisiin vähemmistöihin kuuluvien suomalaisten ja maahanmuuttajien määrä kasvaa koko ajan. Suomessa on keskusteltu jo 30 vuotta siitä, millainen monikulttuurinen Suomi on. Aihetta on myös tutkittu Suomen yliopistoissa 1990-luvulta lähtien siitä näkökulmasta, miten media käsittelee etnisiä vähemmistöjä. Kysymyksestä on tullut ajankohtainen lisääntyvän maahanmuuton vuoksi, mutta tarve oppaalle ei palaudu ainoastaan lisääntyneeseen maahanmuuttoon. Suomessa asuu ja elää useita vähemmistöryhmiä, joiden historia Suomessa juontaa juurensa ajassa huomattavasti kauemmas. Tällaisia ryhmiä ovat esimerkiksi saamelaiset, romanit, venäläiset, tataarit ja juutalaiset. Edes näiden vähemmistöryhmien pitkä historia ja suhteet etnisiin suomalaisiin (suomalaiseen valtaväestöön) ei ole taannut ryhmien tasavertaista kohtelua mediassa, vaan stereotyyppiset esitystavat ovat nähtävissä mediassa riippumatta ryhmien historiasta yhteisessä kotimaassamme.

Keskustelu monikulttuurisuudesta käy yhä vilkkaampana. Opinnäytetyöprosessin teon aikaan sijoittuvat muun muassa yhdysvaltalaisen George Floydin kuolema ja siitä seurannut aktiivinen Black Lives Matter -liikehdintä. Liike sinänsä oli saanut alkunsa Yhdysvalloissa jo paljon aiemmin, mutta Floydin kuoleman myötä liike kansainvälistyi ja myös Suomessa osoitettiin mieltä ei-valkoisten kansalaisten oikeuksien puolesta.

Koska me opinnäytetyön tekijät kuulumme etniseen valtaväestöön, olemme pyrkineet opinnäytetyön raportissa refleктоimaan asemaamme: havainnoimme omaa rooliaamme journalisteinä sekä opinnäytetyön sivutuotteena syntyneen oppaan kirjoittajina. Olemme tavoitelleet aktiivista vuoropuhelua vähemmistöryhmiin kuuluvien ihmisten kanssa, koska tiedostamme, että oma kokemusmaailmamme ei voi tarjota vastauksia niihin kysymyksiin, joita opinnäytetyössämme pyrimme ymmärtämään ja ratkomaan.

Ensin pyrimme määrittelemään aiemman mediatutkimuksen avulla keskeisimmät ongelmat, jotka estävät yhdenvertaisuuden toteutumisen suomalaisessa mediassa. Näitä havaittuja ongelmia olemme käsitelleet haastatteluissa suomalaisten rodullistettujen mielipidevaikuttajien kanssa. Lisäksi olemme täydentäneet käsitystämme aiheesta seuraamalla sosiaalisessa mediassa esitettyä kritiikkiä, joka käsitteli etnisyyden ja ei-valkoisten ihmisten käsittelyä mediassa.

Päätimme keskittyä työssämme median vähemmistöille antamiin rooleihin, stereotyyppiin esitystapoihin ja kieleen. Rajasimme opinnäytetyön ulkopuolelle esitysmuotojen erityispiirteet, kuten visuaalisen maailman: valokuvat ja grafiikat. Visuaalisen journalismin merkitys on journalismin inklusiivisuuden kannalta suuri, mutta koska työ olisi paisunut liian suureksi, päädyimme käsittelemään yleisiä periaatteita, joiden avulla journalismi voi tulla reilummaksi suomalaisten vähemmistöjen näkökulmasta.

Opinnäytetyömme on yksi avaus journalistien sisäiseen keskusteluun aiheesta. Halusimme tehdä aiheesta myös oppaan, jotta se tarjoaisi kysymykseen uusia vastauksia. Inklusiivisen journalistin opas käsittelee sitä, kuinka suomalaisten etnisten vähemmistöjen ääni saadaan mediassa paremmin kuuluviin. Vastaavia oppaita on tehty maailmalla, mutta edellinen suomenkielinen opas on julkaistu vuonna 1996. Suomalaisia tuoreempia oppaita ovat Rare-median Kenen tietoo ja Kansan Sivistyön Liiton Syrjimätön kieli -opas, jotka molemmat tarkastelevat inklusiivisuutta laajemmassa kontekstissa. Keskustelu rasismista, etnisistä suhteista ja median roolista siinä on Suomessa verrattain nuorta ja monin paikoin erilaista kuin englanninkielisessä maailmassa. Siksi oli perusteltua kirjoittaa opas etnisestä ja monikulttuurisesta näkökulmasta suomeksi nyt, kun keskustelu on 1990-luvun jälkeen ehtinyt kypsyä ja yhteiskunta monikulttuuristua entisestään.

2 Käsitteiden määrittely

Etnisyyttä alettiin käsitteenä käyttää korvaamaan sanaa *rotu*, jolle oli historiallisista syistä kehittynyt kielteinen kaiku. Sanalla ´rotu´ on viitattu kohteensa silminnähtäviin, ulkoisiin ominaisuuksiin ja geneettisiin, perustavaa laatua oleviin eroihin ihmisten välillä. Etnisyys taas kattaa käsitteenä väestöryhmien oman ryhmänsä kanssa jakaman kulttuurin, yhteiset sukujuuret ja usein myös kansallisen tai alueellisen alkuperän ja yhteisen kielen. (Fenton 1999, 3–6.)

Tässä opinnäytetyössä käytämme *etnisyyttä* Fentonin kuvaamalla tavalla laajassa kulttuuriin ja alkuperään liittyvässä merkityksessä. Käsite pitää sisällään kaikki etniset ryhmät, myös suomalaiset ja muut eurooppalaiset kansat. Sen käyttö ei ole siis varattu vain sellaisille ryhmille, jotka eroavat etnisistä suomalaisista ulkoisten piirteidensä, kulttuurinsa tai sukujuuriensa vuoksi.

Etnisyys ei ole pysyvä, muuttumaton joukko kulttuurisia tekijöitä, vaan etnisyyden sisällään pitämät merkitykset ovat sosiaalisesti konstruoituja, siis ihmisten välisessä kanssakäymisessä rakentuneita ja neuvoteltuja. Siksi ryhmän omalle etnisyydelleen määrittelemä sisältö ja sen rajat, kuten sosiaaliset säännöt, tavat ja kieli ovat jatkuvassa muutoksessa. Esimerkiksi eri diasporayhteisöt on mahdollista hahmottaa omiksi etnisiksi ryhmikseen sen seurauksena, että ihmiset sulauttavat kulttuuriinsa elementtejä uuden kotimaan kulttuurista, ovat eläneet uusissa kotimaissaan erilaisissa olosuhteissa ja saapuneet tai eläneet siellä erilaisista syistä. (Fenton 1999, 9–12, 28–48.)

Irving Lewis Allenin (1990) mukaan mikä vain ryhmä voidaan määritellä etniseksi muun muassa ´rodun´, uskonnon, äidinkielen tai kansalaisuuden mukaan. Etnisyyteen ei vaikuta se, edustaako kyseinen ryhmä vähemmistöä tai valtaväestöä. Etnisiä ovat myös kaikki ryhmät riippumatta siitä, ovatko ne alueen kantaväestöön tai alkuperäisväestöön kuuluvia tai muuttaneet maahan jostain muualta. On tärkeää huomioida, että etnisistä ryhmistä puhuttaessa, ryhmää ei pidä määritellä sillä, miten se eroaa niin sanotusta normista. Toisin sanoen, etnisyys ei saa olla synonyymi ´valtavirrasta poikkeavuudelle´. (Maggio 2015, 274.)

Tämän opinnäytetyön kannalta on tärkeää ymmärtää etnisyys sosiaalisesti prosessiksi sekä luonteeltaan ajassa ja paikassa muuttuvaksi. Etnisyyteen liittyvien kysymysten pohtimisen myötä toimittaja voi siis havahtua siihen, että etnisyyden ymmärtäminen vaatii tutustumista sekä ryhmien historiaan että nykyisyyteen mutta myös oman itsensä tunnistamista etniseksi.

Rodullistaminen tarkoittaa Oxfordin sosiologisen sanakirjan (Scott 2014, 624) mukaan sosiaalista prosessia, jossa kansanryhmä määritellään tietyn rotuiseksi. Downing ja Husband (2005, 2–7) syventävät kuvausta rodullistamisesta prosessiksi, joka on voimakkaasti sidoksissa historiallisiin käsityksiin rodusta. Vaikka rotujen olemassaolo on biologisessa mielessä todettu epätodeksi, jatkaa rodullistaminen sosiaalisesti samaa perintöä, jossa ihmisiä luokitellaan ja asetetaan hierarkiaan.

Mikäli toimittaja tulkitsee ja esittää haastateltavan vain etnisen ryhmänsä edustajana, tulee hän toistaneeksi rodullistavia tulkintoja. Esimerkiksi ihmisten henkilökohtaisia valintoja selittävät usein muut asiat kuin vähemmistöasema, etnisyys tai maahanmuuttotausta. Toimittajan tulee tiedostaa, että myös hän itse on etninen. Jos etnisyys ei määrittele toimittajaa itseään, ei se voi määrittellä myöskään haastateltavaa.

Tämän opinnäytetyössä pyrimme selvittämään, missä määrin rodullistamista tapahtuu suomalaisissa toimituksissa, miksi se on ongelma ja kuinka yksittäinen toimittaja voi oppia katsomaan rodullistavaa sosiaalista prosessia kriittisesti.

Koska objektiivisuus on journalistisista ihanteista tärkeimpiä, omien rodullistavien ajattelutapojensa tunnistaminen on toimittajalle tärkeää. Jos journalistisia aiheita ja haastateltavia valitsee, haastattelee ja käsittelee kulttuurista ja julkisesta keskustelusta omaksuttujen käsitysten kautta kriittikittömästi, on vaarana, että myös toimittajalta jää tunnistamatta käsittelemänsä asian tai ihmisen moniulotteinen luonne. Mielikuvien värittämä journalismi kertoo tällöin enemmän jaetuista ennakkoluuloista kuin maailmasta ja todellisuudesta itsestään.

Representaatio tarkoittaa käsitteenä prosessia, jossa erilaiset kulttuuri- ja mediatuotteet välittävät kohteistaan käsityksen katsojalle. Representaatio ei ole kohde itsessään, vaan tekijänsä muovaama kuva, teksti tai muu tuote, joka synnyttää mielikuvia. Representaatio on keskeinen väline, jolla stereotyyppisiä kuvauksia välitetään, rakennetaan ja pidetään yllä. Esimerkiksi feministit ovat syyttäneet median ja kulttuurin representaatiota sukupuolesta yksiulotteisiksi. (Scott 2014, 644.)

Tässä opinnäytetyössä käytämme representaatiota kuvaamaan mediatekstien tarjoamaa kuvaa etnisistä vähemmistöistä. Käyttämässämme merkityksessä representaatio pitää sisällään etnisten ryhmien näkyvyyden mediassa sekä laadullisesta että määrällisestä näkökulmasta. On kyse siitä, ketkä saavat ylipäänsä näkyä, mutta myös siitä, millä tavoin eri etnisiin ryhmiin kuuluvat ihmiset esitetään.

Unescon mukaan *monimuotoisuudella* viitataan eroihin ihmisten välillä. Monimuotoisuutta määrittelevät rotu, etninen tausta, sukupuoli, seksuaalinen suuntautuminen, kieli, kulttuuri,

uskonto, henkinen ja fyysinen kyvykkyys, yhteiskuntaluokka ja mahdollinen maahanmuuttajastatus. Monimuotoisuustermi pitää sisällään ajatuksen, että yksilö ei tavalla tai toisella ole yhteisön normien mukainen. (Unesco 2022.)

Median monimuotoisuutta voidaan tarkastella lähteiden, erilaisten julkaisukanavien ja yleisön monimuotoisuuden näkökulmasta. Lisäksi voidaan arvioida julkaistua sisältöä sekä tarkastella sitä, kuinka mediaa kulutetaan. Myös mediatuotosten monimuotoisuus sekä kulttuurinen että mielipiteiden monimuotoisuus ovat keskeisiä tarkastelukohtia, joiden avulla arvioidaan sitä, toteutuuko monimuotoisuus mediassa. (d'Haenens ym. 2005, 312.)

Tässä opinnäytetyössä monimuotoisuudella tarkoitetaan erityisesti eri etnisten ja kielellisten ryhmien määrällistä ja laadullista näkymistä mediassa. Toisin sanoen pääsevätkö eri väestöryhmät mediassa ääneen. Tässä mielessä monimuotoisuus ja representaatio ovat käsitteinä lähellä toisiaan monimuotoisuuden kuvatessa lopputulosta ja representaation prosessia.

Tässä opinnäytetyössä käsite on laajennettu kuvaamaan myös toimitusten sisäistä monimuotoisuutta. Käsitettä on mielekästä käyttää tuotosten lisäksi myös niiden tekijöihin, jotta on mahdollista hahmotella, millainen vaikutus toimenpiteillä, kuten toimitusten tavoitteellisella rekrytoinnilla, voi olla tuotosten monimuotoisuuteen. Jotta media voi täyttää oman tehtävänsä demokraattisessa yhteiskunnassa, sen täytyy peilata yhteiskunnan monimuotoisuutta.

Inklusiivisuus tarkoittaa periaatetta, joka pyrkii sisällyttämään eri väestöryhmät toimintaan. Yksinkertaisimmillaan sitä voisi kutsua kaikki mukaan -periaatteeksi. Inklusiivisen journalismin käsite on vahvasti sidoksissa inklusiivisen demokratian käsitteeseen. Inklusiivinen yhteiskunta- ja demokratiakäsitys viittaavat poliittiseen järjestelmään, joka pyrkii tunnistamaan ja kitkemään aktiivisesti rakenteellista epätasa-arvoa ja kompensoimaan sen vaikutuksia vähempiosaisille. (Moring ym. 2017, 487–488.)

Inklusiivisen journalismin päämäärä on pystyä välittämään tietoa niin, että journalistisissa prosesseissa ja tuotoksissa huomioidaan kaikki yhteisöt ja kansanryhmät sekä yhteiskunnalliset rakenteet ja niiden vaikutukset edellä mainituille ryhmille. Tämä vaatii toimituksilta ja yksittäisiltä toimittajilta laaja-alaista ymmärrystä ja kokemusta yhteiskunnallisesta, poliittisesta ja kulttuurisesta monimuotoisuudesta, asioiden ja tapahtumien kontekstuaalista ymmärrystä sekä kykyä ajatella näiden seurauksia. Myös yhteiskunnallisen ulossulkemisen tunnistaminen sekä kriittinen asenne kulttuuristen identiteettien rakentumisprosesseja

kohtaan ovat keskeisiä inklusiivisen journalismin tekemisessä. (Moring ym. 2017, 488–489.)

Schudson (2008, teoksessa Moring ym. 2017, 487) määrittelee journalismin tehtäviksi tiedon välittämisen, sivistämisen ja analysoimisen. Näin toimiessaan media vaikuttaa erilaisten yhteisöjen syntymiseen ja näin ollen yhteiskunnallisten identiteettien ja suhteiden muodostumiseen.

Journalismi vaikuttaa suuresti siihen, ketkä suljetaan yhteiskunnan ulkopuolelle ja ketkä pääsevät toimijoiksi (Rupar 2017, 1). Tämä toteutuu konkreettisesti esimerkiksi toimittajan työssä haastateltavien valinnassa. Toimittaja päästää jotkut ääneen, kun taas toiset eivät saa ääntään mediassa kuuluville.

Husbandin (2017, 425) mukaan ei pitäisi puhua inklusiivisesta journalismista vaan inklusiivisista journalisteista. Toimittajat toimivat journalismin pelikentällä sovittujen sääntöjen ja käytänteiden ohjaamana, mutta jokainen toimittaja on ennen kaikkea omien taitojensa, arvojen ja kokemustensa varassa. Husbandin mielestä inklusiivisen journalistin pitää olla tietoinen mielikuvituksen puutteestaan ja omista poliittisista lähtökohdistaan, jotka vaikuttavat hänen henkilökohtaiseen käsitykseensä monimuotoisuudesta. Tämän lisäksi inklusiivisella journalistilla täytyy olla kykyä tunnistaa ja tarkastella kriittisesti sekä tuoda julki eri tavoin poliittisesti värittyneitä mielipiteitä yhteiskunnallisesta yhteiselämästä ja erilaisten ryhmien välisestä kilpailusta yhteiskunnassa.

Juuri journalistisen mielikuvituksen puute on kiinnostava aihe monimuotoisuuden kannalta. Journalistin ohjeiden kohdan 8 mukaan toimittajien tulee pyrkiä totuudenmukaiseen tiedonvälitykseen. Monimuotoisuuden näkökulmasta se tarkoittaa mielestämme sitä, että jos mediatuotteet laajasti tarkasteltuna edustavat todellisuutta vain yhden tai muutaman kansanryhmän näkökulmasta, ne päätyvät kuvaamaan todellisuutta kapeasti. Journalistin mielikuvituksen rajat asettuvat siihen, mikä on tuttua ja mahdollista. On vaikeaa tunnistaa aihetta, josta ei ole koskaan kuullutkaan tai joka ei liity omaan elämänpiiriin. Tällöin inklusiivisuus on kapea-alaisuuden vastakohta: jos toimittaja ei kykene kuvittelemaan jotain omista lähtökohdistaan, näkökulmaa on mahdollista laajentaa tietoisella pyrkimyksellä kohti alueita, jotka ovat itselle vieraita.

Tässä opinnäytetyössä tarkoitamme inklusiivisella journalismilla prosessia, jossa toimitustyötä tekevät pyrkivät palvelemaan laajempaa yleisöä tarkemmin ja totuudenmukaisemmin, yhteiskunnan eri etnisiä ryhmiä unohtamatta. Näin ollen tässä opinnäytetyössä inklusiivisuus näyttäytyy ennen kaikkea journalistisena valintana.

3 Mediatutkimus apuna ongelman määrittelyssä

Tämän opinnäytetyön lähtökohtana oli, että tutkimusaineisto kootaan haastattelemalla rodullistettuja, ei-valkoisia mielipidevaikuttajia. Inklusiivisuuden periaatetta noudattaen tavoitteenamme oli hankkia tietoa, joka ei keskity valkoisen kantasuomalaisen näkökulmaan etnisiä vähemmistöjä kuulematta.

Jotta haastattelut voitiin rakentaa oikein valittujen ydinkysymysten varaan, selvitimme tutkimuksen avulla, miten etnisiin vähemmistöihin kuuluvia ihmisiä, maahanmuuttoa ja monikulttuurisuutta on aiemmin käsitelty mediassa. Tässä luvussa käsittelemme tutkimuksen valossa sitä, millaisia juttuja etnisistä vähemmistöistä ja maahanmuutosta Suomessa ja maailmalla tehdään. Laadun lisäksi kuvaamme etnisistä vähemmistöryhmistä tehtyjen juttujen määrää, toimitusten sisäistä monimuotoisuutta sekä toimitusten yleisiä käytäntöjä, jotka vaikuttavat siihen kuvaan, joka vähemmistöistä muodostuu mediassa.

3.1 Yleistä median tavasta käsitellä vähemmistöjä: asenteet ja käytännöt

Van Dijk (1991) tutkimuksen mukaan eurooppalainen ja pohjoisamerikkalainen media kuvaa vähemmistöryhmiin kuuluvat ihmiset useimmiten ongelmana tai uhkana. Nämä esiintyvät usein jutuissa, jotka käsittelevät rikoksia, väkivaltaa tai yhteensopimattomia kulttuurisia eroja. Seuraavilla vuosikymmenillä Poole (2002) ja Saha (2012) ovat tehneet samankaltaisia huomioita siitä, kuinka valtamedia kuvaa vähemmistöryhmien edustajia edelleen stereotyyppisesti. (Ahmed & Matthes 2016, 3.)

Viime vuosina median monimuotoisuuden puutteeseen on herätty myös Suomessa. RARE X DIVERSITY -tutkimushankkeeseen haastateltujen media-alan asiantuntijoiden mielestä etninen monimuotoisuus on suomalaisissa mediasisällöissä vähäistä, koska toimittajakunta on liian yhtenäistä. Toiseksi syyksi nousi toimitustyön kiireisyys ja tehokkuuden vaatimus. Näiden syiden vuoksi toimituksissa päädytään liian usein rutiininomaisiin ratkaisuihin. (Medialan tutkimussäätiö 2021, 2.)

RARE X DIVERSITY -tutkimushankkeessa myös kuluttajat arvioivat suomalaisen median tilaa monimuotoisuuden näkökulmasta: 59,1 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että suomalainen media ei peilaa suomalaista yhteiskuntaa. Kuluttajista 96,1 prosenttia oli sitä mieltä, että journalistisen median tulee edistää moninaisuutta. Vastaajista myös 87,4 prosenttia oli sitä mieltä, että monimuotoisuus on ja tulee olemaan kilpailuvaltti medioille. (Media-alan tutkimussäätiö 2021, 2.)

Knott ja Poole (2012, teoksessa Ahmed ja Matthes 2016, 3) esittävät tutkimuksessaan, että 2000-luvun loppupuolella uskonnon merkitys on noussut uudestaan keskeiseen osaan yhteiskunnassa. Mediatutkimuksen painopiste onkin siirtynyt rodusta ja etnisestä taustasta uskonnon kuvaamiseen mediassa. Uskonnoista eniten mediahuomiota on saanut islam.

Yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa 78,1 prosenttia toimittajista koki monimuotoisuuden olevan oleellinen osa journalismia, mutta vain 19,9 prosenttia tutkimukseen osallistujista koki, että journalismin moninaisuus vaatii toimittajalta henkilökohtaista työtä ja aiheeseen paneutumista. Toimittajista 60,1 prosenttia ajatteli, että on toimituspäällikön vastuulla huolehtia, että juttu oli tasa-arvoinen monimuotoisuuden näkökulmasta ja mukana oli kaikki tarpeelliset näkökulmat. (Bodinger-de Uriarte & Valgeirsson 2014, 406.)

Toimittajilta saattaa puuttua valmiudet analysoida ja eritellä tapahtumien vaikutuksia erilaisille ihmisryhmille. Näin vastuuta pyritään siirtämään toimituspäälliköille. Voi siis olla, että toimittajilla ei ole kontakteja lähteisiin, jotka kykenisivät arvioimaan luotettavasti erilaisia vaikutuksia vähemmistöryhmille. Toimittajien koettiin usein toimivan omalla mukavuusalueellaan, eivätkä he näin ollen tule altistaneeksi itseään tarpeeksi erilaisille näkemyksille ja ympäristöille ennen kuin on pakko. (Bodinger-de Uriarte & Valgeirsson 2014, 413.)

Saman tutkimuksen mukaan 21,9 prosenttia toimittajista oli sitä mieltä, että monimuotoisuuden huomioiminen journalismissa on toisarvoista tai saattaa pahimmillaan johtaa monimuotoisuusaktivismiin journalismissa (advocacy journalism) ja näin ollen asettaa toimittajan objektiivisuuden vaakalaudalle (Bodinger-de Uriarte & Valgeirsson 2014, 406).

Suomalaiset toimittajat pitävät suvaitsevaisuutta toimittajan työssä arvona, joka on kaiken toiminnan lähtökohta, ei niinkään asia, jota tuodaan ilmi journalistisissa tuotoksissa. Toisaalta suomalaisten toimittajien mielestä journalismin tulee antaa ääni myös niille henkilöille, jotka usein jäävät yhteiskunnassa marginaaliasemaan. (Pöyhkäri, Väliaverronen & Ahva 2014, 11.)

Suvaitsevaisuuden ja kulttuurisen moninaisuuden edistämisen kokivat erittäin tärkeäksi noin 40 prosenttia naisiksi itsensä määrittelevistä suomalaistoimittajista. Miehiksi itsensä määrittelevistä toimittajista erittäin tärkeäksi asian koki vain noin 25 prosenttia. (Pöyhkäri, Väliaverronen & Ahva 2014, 15) Samansuuntainen sukupuolijakauma tuli esiin myös yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa. Tutkimuksessa tuli esiin, että naisiksi itsensä määrittelevät toimituspäälliköt kokivat tärkeämmäksi sen, että uutissisällöt edustavat väestöjakaumaa ja niissä on mukana vähemmistönäkökulmia kuin miehiksi itsensä määrittelevät toimituspäälliköt. (Bodinger-de Uriarte & Valgeirsson 2014, 404.)

Monimuotoisen journalismin tekeminen vaatii tarvittavia rakenteita toimituksiin sekä muutoksia toimitusten työskentelyyn. Yhdysvalloissa tämä ei ole toteutunut uutistoimitusten puutteellisten resurssien vuoksi. (Bodinger-de Uriarte & Valgeirsson 2014, 407.) Siksi mielestämme on aiheellista kysyä, onko tilanne Suomessa yhtään parempi? Suomessa eletään myös kutistuvan mediamarkkinan todellisuudessa. On paljon vaadittu, että muutos tapahtuisi itsestään aikana, jolloin toimitusten koko pienenee ja yksittäisten toimittajien työmäärä kasvaa.

Jotta journalismi muuttuisi monimuotoisemmaksi jokaisen henkilön toimituksessa tulee ymmärtää, mitä monimuotoisuus tarkoittaa, koska se on sidoksissa niin toimitustyöhön, tiedon keräämiseen kuin juttujen tuottamiseen. (Bodinger-de Uriarte & Valgeirsson 2014, 411.) Tarvitaankin laajempaa keskustelua ja termin tarkempaa määrittelyä läpi journalismin kentän, jotta journalismista on mahdollista tehdä monimuotoisempaa ja inklusiivisempaa.

Aiemman tutkimuksen valossa näyttää siltä, että inklusiivisemmän ja monimuotoisemman journalismin tarve kyllä tunnustetaan toimituksissa, mutta siihen on vielä pitkä matka, että etninen monimuotoisuus näkyisi journalistisissa sisällöissä laajasti. Jos journalististen sisältöjen tietoinen monimuotoistaminen ja representaatioiden tarkkailu nähdään aktivisminä, joka vaarantaa toimittajan objektiivisuuden, jää kaksi tärkeää asiaa huomaamatta: vähemmistöjen palvelu lukijoina ja heitä kiinnostavien sisältöjen tuominen osaksi uutis- ja juttutarjontaa sekä oman objektiivisuuden kyseenalaistaminen. Suomi on jo nyt monikulttuurinen, joten on vaikea perustella, miten objektiivisuutta voi olla se, että lukumäärällisesti merkittävä osa kansasta ei näy mediassa. Oma havaintomme on, että tämän opinäytetyöprosessin aikana suomalaisessa mediassa on näkynyt yrityksiä tehdä inklusiivisempaa journalismia ja rekrytoida toimittajia erilaisista taustoista.

Long Play julkisti helmikuussa 2021 saman vuoden syksyllä toteutettavan kisälliohjelman. Haussa kehoitettiin erityisesti hakemaan mukaan ohjelmaan, mikäli hakijalla oli haasteita journalistisella polulla esimerkiksi vähemmistöaseman tai suomen kielen taidon vuoksi. (Hitaan journalismin yhdistys 2021.)

Myös Helsingin Sanomat painotti vuoden 2022 kesätoimittajarekrytoinnissaan halukkuutta palkata toimitukseen ihmisiä erilaisista taustoista. Kun kesätoimittajahaku alkoi, Hs.fi:ssä julkaistiin hausta kertova juttu, jossa tuotiin erityisesti esiin, että ”HS rohkaisee myös maahanmuuttajataustaisia ammattilaisia hakemaan.” Helsingin Sanomien päätoimittaja Kaius Niemi totesi jutussa toimituksen edustavan paremmin Suomen väestöä, mikäli toimittajat

tulevat erilaisista taustoista ja heillä on erilaisia kiinnostuksen kohteita. (Helsingin Sanomat 2022.)

3.2 Tietoa on, mutta sen hankinta vaatii vaivannäköä

Jotta toimittajat voisivat toimia työssään inklusiivisesti, toimituksiin tarvitaan tietoa Suomen väestörakenteesta ja siitä, millaisiin uskontokuntiin väestö kuuluu. On myös hyvä tulla tietoiseksi siitä, minkälaista tietoa toimittajan on mahdollista saada erilaisista lähteistä.

Tilastokeskus tilastoi Suomessa asuvia henkilöitä kansalaisuuden, kielen ja syntymämaan mukaan. Muiden Pohjoismaiden tapaan Suomessa henkilöt löytyvät tilastoista myös syntyperänsä eli vanhempien syntymämaan tai kansalaisuuden perusteella. (Tilastokeskus 2013.) Tällöin henkilöt näkyvät tilastoissa usein niin sanottuina maahanmuuttajataustaisina henkilöinä (Tilastokeskus s.a.)

Etnisyyttä ei ole Suomessa tilastoitu vuoden 1970 jälkeen. Tällöin kerättiin viimeisen kerran tietoja romaneista, saamelaisista ja ruotsinkielisestä väestöstä. (Tilastokeskus 2013.) Koska etnisyyttä ei tilastoida, esimerkiksi saamelaisten ja romaniväestön lukumäärästä Suomessa on olemassa vain arvioita.

Saamenkielisiä oli Suomessa vuonna 2019 Tilastokeskuksen mukaan 2004 henkilöä (Tilastokeskus 2019.) Sen sijaan Saamelaiskäräjien mukaan vuonna 2019 Suomessa asui 10 087 saamelaista henkilöä (Saamelaiskäräjät, Väestörekisterikeskus 2020.)

Romanien määrästä ei ole tarkkaa tietoa. Arviolta heitä on Suomessa 10 000–12 000. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2020.) Ruotsissa asuu noin 2000 Suomen romanina. Tämän lisäksi Suomessa asuu pysyvästi tai tilapäisesti Itä-Euroopan maista tulleita romaneja. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2018.)

Kielitilastojen perusteella suomenromanien määrää on mahdotonta arvioida, koska suuri osa romaneista puhuu äidinkielenään suomea tai ruotsia. Äidinkielen tilasto kertoo hyvin Suomessa asuvien kieliryhmien moninaisuudesta, mutta se ei kerro luotettavasti eri etnisten ryhmien todellista kokoluokkaa. Äidinkieltä, maahanmuuttotilastoja sekä maahanmuuttajataustaisiksi tilastoitujen henkilöiden vanhempien kotimaata voi käyttää kuitenkin apuna, kun muodostaa kuvaa Suomen väestörakenteesta.

Tilastotiedot kannattaa tarkistaa eri lähteistä ja verrata niitä toisiinsa. Mikäli tiedot eroavat toisistaan, toimittajan kannattaa nostaa esiin vaihtoehtoiset luvut ja tulkita ne yleisölle. (Helminen 1996.)

Toimittajan kannattaa siis pohtia tarkkaan, mistä hakee tietojaan. Lain mukaan tehty määritelmä kertoo kuvatusta asiasta yhdestä näkökulmasta, mutta ei kuvaa ilmiötä tai ihmisjoukkoa kokonaisuutena. Usein useamman lähteen yhdistäminen voi auttaa kokonaiskuvan muodostamisessa tai ainakin käytetyn lähteen heikkouksien tunnistamisessa.

3.3 Juttuja tehdään vähän, ja nekin keskittyvät maahanmuuttoon ja ongelmiin

Usein toistuva tutkimustulos on, että etnisistä vähemmistöistä tehdään juttuja vähän. Sama havainto on tehty journalismin tutkimuksessa riippumatta tutkitun maan etnisestä väestörakenteesta tai mediatarjonnasta. Etnisiä vähemmistöjä ei suomalaisessa tai ulkomaisessa mediassa käsitellä siis määrällisesti paljon. Poikkeuksen tähän tekevät poikkeukselliset tapahtumat, konfliktit ja nopeat muutokset. Tyypillisiä aiheita ovat maahanmuutto, rikokset ja etniset suhteet. Juttujen määrä on hiljalleen lisääntynyt Suomen monikulttuuristumisen ja lisääntyneen maahanmuuton seurauksena. (Pietikäinen 2002, 19–23.) Mediaa voidaan siis hyvällä syyllä kutsua varsin valkoiseksi sekä Suomessa että ulkomailla.

Tyypillisesti juttujen aiheina ovat olleet 1990-luvulta lähtien turvapaikkaprosessit: kuinka moni saa jäädä, millä perusteella ja millaista kritiikkiä Suomen pakolaispolitiikka herättää ulkomailla. Toinen enemmän palstatilaa saava aihe on ollut ulkomaalaisten tekemät rikokset. Etenkin Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen jutut itäpakolaisista, prostituutiosta ja huumeista olivat suhteellisen yleisiä. (Pietikäinen 2002, 20–23.)

Suomalaisessa mediassa on haettu myös keinoja vähemmistöaiheisten juttujen monipuolistamiseksi. Etenkin 2000-luvun alussa nähtiin muutamia vähemmistöaiheille pyhitettyjä juttupaikkoja ja liitteitä: Helsingin Sanomat seurasi Somaliasta Suomeen muuttaneen Bashirin perheen elämää Meidän perhe -juttusarjassa ja Aamulehti julkaisi omia maahanmuuttajasivujaan. Ulkomailla esimerkiksi Alankomaissa ja Britanniassa on palkattu toimittajiin eri etnisistä ryhmistä tulevia toimittajia. (Pietikäinen 2002, 23.)

Vastaavanlaista kehitystä on nähty Suomessakin 2010-luvulla, kun esimerkiksi Yle on palkannut kolumnistikseen Maryan Abdulkarimin ja Susani Mahadura ja Yagmun Özbergan toimittavat omaa radio-ohjelmaansa.

Jani Toivolan ohjaama nuorten draamapilotti Ainoa huoneessa on esimerkki yrityksestä monimuotoistaa fiktiivisiä tv-tuotantoja. Sarjan kaikki näyttelijät ja osa käsikirjoittajista ovat rodullistettuja suomalaisia. Ei-valkoisten näyttelijöiden ja käsikirjoittajien hankkiminen tuotantoon vaati avointa hakua, koska perinteisten prosessien avulla ei löytynyt tekijöitä.

(Lundelin 2021.) Samalla tavalla suomalaisissa toimituksissa tulisi pohtia, voiko juttuaiheita ja sisältöjen tekijöitä löytää prosessien avulla, joita niiden etsimiseen ei ole aiemmin tajuttu käyttää.

3.4 Viranomaiset puhuvat vähemmistöjen puolesta

Journalismin tasapuolisuutta voi arvioida sen avulla, kuka jutuissa pääsee ääneen. Siteerausta mediassa on pidetty merkinä ryhmän tai asian tärkeydestä. Haastateltavien valinnat ovat vahvasti kytköksissä toimittajan journalistisiin valintoihin, koska toimittajalla on tiettyyn pisteeseen saakka vapaus valita, keitä aiheen yhteydessä kuullaan. (Pietikäinen 2002, 23.) Haastateltava pääsee kehystämään käsiteltävän aiheen omasta näkökulmastaan vain, jos häneltä kysytään näkemystä aiheeseen. Silloinkin toimittajan asettama näkökulma rajaa jutun aineistoa.

Vehmas toteaa Mörään (1996) viitaten, että yksi perinteisistä median työrutiineista on niin kutsuttujen eliittilähteiden ensisijainen kuuleminen. Haastateltavaksi valitaan henkilöitä, joiden yhteiskunnallinen asema paitsi tuo juttuun uskottavuutta myös edesauttaa uutiskynnyksen ylittymistä. (Vehmas, 2012, 117.)

Juha Rekolan tutkimuksessa suomalaisissa sanomalehdissä julkaistuissa vähemmistöistä kertovissa jutuissa 82 prosenttia lainauksista oli valkoisen enemmistöväestön. Ulkomailla tehdyissä tutkimuksissa saman ilmiön ovat havainneet muun muassa van Dijk ja Teo. (Pietikäinen 2002, 24.) Vähemmistöiltä ei siis kysytä mielipidettä edes heidän omiin asioihinsa.

Vähäinen siteeraaminen ei ole vain vasta Suomeen tulleiden maahanmuuttajien ongelma, vaan sama ilmiö on havaittu myös jutuissa, joissa käsitellään Suomen perinteisiä vähemmistöjä. Helsingin Sanomissa vuosina 1985–1993 kantasuomalaista siteerattiin lähes jokaisessa saamelaisia käsittelevässä jutussa. Samaan aikaan saamelaisia siteerattiin alle puolessa heitä itseään koskevista jutuista. Maahanmuuttajaryhmiin liitetyt perustelut, kuten kielitaidon puute, ryhmän sisäisten instituutioiden tai tiedostuselinten puute eivät selitä saamelaisten vähäistä siteeraamista. He puhuvat suomea, ja heillä on viralliset saamelaisia edustavat järjestönsä. Saamelaiset ovat myös halukkaita edustamaan itse itseään mediassa. (Pietikäinen 2002, 24.)

3.5 Harkituilla sanavalinnoilla tarkempaa ja reilumpaa journalismia

Toimituksien sisäistä kiirettä ja vakiintuneita tapoja valita lähteitä on pidetty yhtenä syynä sille, ettei vähemmistöjen edustajia näy enempää mediassa. Sama koskee onnistuneita ja tarkkoja sanavalintoja. Kirjoittavan toimittajan työ on kuitenkin aina myös käsityötä ja valintoja. Kun toimittajien arjessa tekemiä valintoja on tutkittu, on havaittu, että toimittajat ovat kiireestä huolimatta hyvin tietoisia sanojen luomista mielikuvista ja vivahteista. (Pietikäinen 2002, 24–25.)

Kielen luonteeseen kuuluu, että se on sidottu vahvasti kulttuuriin, minkä vuoksi se muuttuu jatkuvasti. Samaan tapaan kuin sukupuoliä merkittävät tehtävänimikkeet on hiljalleen korvattu uusilla, myös vähemmistöryhmistä käytettävä kieli muuttuu ajassa. (Pietikäinen 2002, 25.) Suhteellisen uusia rodullistettuihin henkilöihin viitattavia sanoja ovat esimerkiksi afrosuomalainen, joka tarkoittaa Kielitoimiston sanakirjan mukaan sellaista henkilöä, jolla on sukujuuria Saharan eteläpuolisessa Afrikassa (Kielitoimiston sanakirja 2020a). Uus-suomalainen taas viittaa pysyvästi Suomessa asuvaan maahanmuuttajaan (Kielitoimiston sanakirja 2020b). Feministinen ja antirasistinen kansalaisjärjestö Fem-R on julkaissut verkkosivuillaan feminismiin ja antirasismiin liittyvän sanaston. Sanastolta löytyy afro-suomalainen, mutta ei uussuomalaista. (Fem-R 2020.) Uusista sanoista ja kielen muutoksista käydään jatkuvaa keskustelua ja jotkut sanat vakiintuvat kieleen paremmin kuin toiset. Sanat tuottavat erilaisia mielleyhtymiä eri ihmisille ja ihmisryhmille. Uussanojen kanssa kannattaa käyttää erityistä harkintaa.

Valta ja vastuu rakentuvat tekstissä kielen kautta: erityisesti verbeillä on siinä keskeinen tehtävä. Passiivi- ja aktiiviverbit käsittelevät tekemistä eri tavalla. Myös se, kuka on tekstissä toimija ja kuka toiminnan kohde, kertoo, kenellä on valtaa. Etnisiä vähemmistöjä käsittelevissä uutisjutuissa toimija on yleensä kantaväestön edustaja, kun rodullistettu henkilö on useimmiten toiminnan kohde. (Pietikäinen 2002, 28–29.)

Hyvä esimerkki toiminnan kohteena olemisesta on saamelaisen rooli suomalaisessa mediassa. Helsingin Sanomien saamelaisuutisointia kartoittaneessa tutkimuksessa huomattiin, että saamelaiset ovat yleensä valtaväestön toiminnan kohteina. Toimijoina saamelaiset esitettiin vain silloin, kun he vaativat oikeuksiaan. Saamelaiset instituutiot, kuten saamelaiskäräjät, eivät myöskään kohonneet toimijoiksi samalla tavalla kuin valtaväestön viralliset tahot. (Pietikäinen 2002, 29.)

Toimittajat suosivat kielikuvia, koska niissä on ilmaisuvoimaa. Kielikuvat pakkaavat yhteen sanan tai lauseeseen paljon mielikuvia, joita ei teksteissä välttämättä sanota suoraan.

Hyvä esimerkki tästä on turvapaikanhakijoista käytetyt ilmaukset, jotka rakentavat mielikuvia luonnonkatastrofeihin liitetyn sanaston kautta. *Pakolaisaalto tai -virta* välittää mielikuvan vaarallisesta ja suuresta ihmismassasta silloinkin, kun todellinen ihmisen määrä jäisi lopulta suhteellisen vaatimattomaksi. (Pietikäinen 2002, 29.) Pietikäinen kirjoitti luonnonkatastrofeihin viittaamisesta 2000-luvun alussa, mutta ajatus ei ole sittemmin vanhentunut. Havaintomme mukaan samat tiivistetyt vertaukset olivat käytössä yhä vuoden 2015 aikaan, kun Suomeen ja muualle EU-maihin tuli paljon turvapaikanhakijoita etenkin Irakista.

Tuomisen (2017, 52–64) mukaan Helsingin Sanomat kehysti vuoden 2015 muuttoliikettä Eurooppaan kahden erilaisen uhkakehyksen (uhkakehys ja Euroopan kriisi -kehys) ja uhrikehyksen (pakolaisten kriisi -kehys) avulla. Artikkeleita hallitsi kriisipuhe, joka rakentui erilaisten metaforien ja sanavalintojen varaan, jotka riisuvat pakolaiset yksilöllisyydestä ja tyypistivät yksilöt uhkaavaksi massaksi. Käytettyä fraaseja olivat muun muassa *historiallisen massiivinen pakolaiskriisi, siirtolaisten loputtomalta vaikuttava virta ja kaaokseen ajautunut Kos* sekä rinnastukset rikollisuuteen ja terrorismiin. Uhkakuvat juurrutettiin lukijoiden mieliin toistamalla lukuja, fraaseja ja samaa sanastoa uudestaan ja uudestaan. Turvapaikanhakijoista rakennettiin kuvaa uhreina muun muassa puhumalla heistä *tulijoina, joita lajitellaan armottomasti liukuhihnalta*, jotka liikkuvat *kiikkerillä kumiveneillä* ja saapuvat *henkensä uhallla*. Ongelmallisinta näissä uhrikuvauksissa oli kuitenkin se, että jutuissa kuvattiin pakolaisten motivaatiota ja syitä tulla Eurooppaan massana, kuin kaikilla olisi samat tarkoitusperät ja kohtalot lähtömaissa.

Eeva Aholan (2002, 142–143) mukaan turvapaikanhakijoita käsitellään suomalaisessa journalismissa tavalla, joka luo hierarkkisia rakenteita eri turvapaikanhakijaryhmien välille, rakentaa stereotyyppistä ihmiskuvaa ja luo tuntua vaarasta. Eri maista tulleista turvapaikanhakijoista ei puhuttu uutisissa symmetrisesti, vaan esimerkiksi Slovakian romanit ja libanonilaiset *tulivat ja saapuivat* Suomeen, mutta Sri Lankasta tulleet turvapaikanhakijat *pakenivat henkensä edestä*. Toisin sanoen samat mekanismit, joilla luodaan uhkan tuntua suhteessa valkoiseen väestöön, luodaan myös eriarvoisuutta eri vähemmistöryhmien välille.

Oma ajatuksemme on, että kuvatut sana- ja kielikuvavalinnat toistavat mediassa entuudestaan tuttuja tapoja käsitellä rodullistettuja ihmisiä. Roolit ovat kapeita, joko pakolaiset ja turvapaikanhakijat ovat uhka valkoiselle valtaväestölle tai uhreja ja toiminnan kohteita. Mahdollisuus nähdä Suomeen tuleva turvapaikanhakija itsenäisenä toimijana, joka tekee päätöksensä omista yksilöllisistä lähtökohdistaan, jää usein toimittajilta joko huomaamatta tai tietoisesti käyttämättä.

Inklusiivisuutta voidaan tarkastella myös sanojen ja kielenkäytön tasolla. Inklusiiviset ilmaisut eivät sulje ketään ulos vaan sisällyttävät kaikki mukaan. Näiden vastakohtana ovat eksklusiiviset eli poissulkevat ilmaisut. (Maggio 2015.)

Suomen kielessä eksklusiiviset sanat liittyvät yleensä sukupuoleen. Poissulkevia sanoja ovat esimerkiksi sukupuolta ilmentävät ammattinimikkeet, kuten palomies ja lentoemäntä (Kotimaisten kielten keskus, 2020.) Etnisesti ulossulkeva kielenkäyttö ei havaintomme mukaan ole usein sanoihin suoraan rakentunutta, vaan kielikuvia, kuten *pakolaiskriisi*, *laiton maahanmuuttaja*. Se voi myös olla sanojen epäsymmetristä käyttöä riippuen siitä, puhutaanko valkoisista vai ei-valkoisista ihmisistä. Esimerkiksi jos peruskoulun liikuntatunneista kertovassa jutussa kerrotaan (etnisesti suomalaisesta) Maisasta ja marokkolais-taustaisesta Ahmedista, mutta vain Ahmedin etninen tausta mainitaan tekstissä.

Mahdollisimman todenmukainen ja paikkansapitävä journalismi vaatii tarkkaa kieltä, ei epämääräisiä sanavalintoja. Kertomalla enemmistöistä tai vähemmistöistä ilman tarkkoja lukuja tai määritelmiä ei pystytä antamaan journalismin kuluttajille tarkkaa kuvaa väestörakenteesta ja siinä tapahtuvista muutoksista. Jatkuvasti määrittelemättä käytettynä sana vähemmistö saattaa vihjata alemmuutta ja edesauttaa ihmisryhmän marginaalissa pitämistä. Lukujen lisäksi on tärkeää kertoa siitä, miten ja miksi muutos on tapahtunut ja sen mahdollisista seurauksista. (Race Forward 2015, 3, 29.)

Ihmistä tulisi kohdella puheessa tai tekstissä ensisijaisesti ihmisenä (Morgan & Steinem 2014, 11) eikä määritellä esimerkiksi maahanmuuttajuuden kautta. Olisi siis parempi puhua esimerkiksi henkilöistä, jotka hakevat turvapaikkaa Suomesta kuin turvapaikanhakijoista. Paljon mediassa käytetty määritelmä on kerjäläinen, etenkin kun puhutaan Itä-Euroopan romaneista, jotka hankkivat elantonsa kerjäämällä.

Mikäli journalistinen tuotos käsittelee nimenomaan ihmisen tai ryhmän etnisyyttä tai etnistä alkuperää, on myös huomioitava, että suurin osa ihmisistä kuuluu useisiin erilaisiin etnisiin ryhmiin. Mikäli ihminen kuitenkin itse identifioituu johonkin etniseen ryhmään, tulisi tämä huomioida. Mikäli jutun kannalta on merkityksellistä mainita henkilön tai ryhmän etninen tausta, tulee kaikkia tuotoksen henkilöitä kohdella symmetrisesti ja mainita se kaikkien henkilöiden osalta. (Maggio 2015, 274–275.)

Yhdysvalloissa, jossa keskustelu erilaisista taustoista ja niiden auki kirjoittamisesta on pidemmällä kuin Suomessa, on luotu uudenlaisia sanoja, jotka edesauttavat sitä, että teksteissä voidaan puhua symmetrisesti ja suuremmalla tarkkuudella erilaisista taustoista tulevista henkilöistä. Esimerkiksi termiä *American European* käytetään toisinaan tarkoituksella tasapainottamaan termiä *American African*. On suositeltavaa, että tekstissä käytetään

edellämainittuja termejä vaihtelevasti sanojen valkoinen ja musta kanssa. (Maggio 2015, 276.)

Medioiden tulisi ottaa vakavasti se tosiasia, että etnisten pilkkanimien käyttö ei ota huomioon yhteiskunnassa heikommassa asemassa olevien ihmisarvoa. Sanavalinnat peilaavat ja ylläpitävät esimerkiksi suomalaisessa yhteiskunnassa syvällä asuvaa vihaa- ja pelkoa muita etnisiä ryhmiä, kuten venäläisiä, kohtaan. (Puuronen 2011, 89–90.) Sitä, kuinka haitallista etnisten, rodullistavien tai kansallisten pilkkanimien käyttäminen on, voi toisinaan olla hankalaa hahmottaa, ellei ole itse joutunut sen kohteeksi. Pilkkanimien käyttämistä voidaan kuitenkin monessa mielessä verrata seksuaaliseen häirintään tai työpaikkakiusaamiseen. (Puuronen 2011, 93.)

4 Representaatio

4.1 Kuka kelpaa suomalaiseksi?

Suomalainen media on avainasemassa tuottamassa ja uusintamassa ajatusta siitä, kuka on ”normisuomalainen”. Se myös rakentaa ja ylläpitää käsityksiä kuulumisesta ja kuulumattomuudesta, tuttuudesta ja outoudesta, sekä osallistuu oletetun outouden ylläpitämiseen. (Rossi 2015, 131.) Historiallisesti suomalaisuutta on rakennettu suomen kielen vaaraan (Saukkonen 2016, 82).

Suomalaisessa kulttuurissa vallitsee vielä nykyäänkin laaja yksimielisyys siitä, että valkoisuus ja suomalaisuus liittyvät vankasti yhteen (Rossi 2015, 138). ”Oikeanlainen suomalainen” on valkoinen, heteroseksuaali, lisääntyvä ja perhesuuntautunut. Muunlaiset esitykset suomalaisuudesta näyttäytyvät poikkeuksina. (Rossi 2015, 131–134.)

”Suomalaisuudessa” yhdistyvät kansallinen ja kulttuurinen identiteetti. Suomalaisuus kansallisessa mielessä on avoimempi kuin kulttuurisessa mielessä, koska kansalliseen suomalaisuuteen on esimerkiksi mahdollista yhdistää toinen kansalaisuus kaksoiskansalaisuuden muodossa. Sen sijaan kulttuurisesti suomalaiseksi synnyttään, eikä sitä ole välttämättä mahdollista ansaita. (Horsti 2005, 33.)

Suomalaiseksi kelpaavat helpommin henkilöt, joiden ulkonäkö ja kulttuurinen tausta muistuttavat suomalaisia. Viihteen ja urheilun saralla suomalaisiksi kelpaavat myös muun kuin ”tyypillisen suomalaisen” näköiset henkilöt. (Haavisto 2011, 145–146.)

4.2 Itsemäärittelyoikeus: kuka saa määritellä itsensä jutussa?

Journalistin ohjeiden mukaan haastateltavalla on oikeus päättää, millaiseen juttuun suostuu haastateltavaksi (JO17) ja toimittajalla on oikeus päättää, miten hän käsittelee aihetta ja millaisen roolin hän antaa haastateltavalle. Journalistilla on kuitenkin velvollisuus pyrkiä totuudenmukaiseen tiedonvälitykseen (JO8.) Näemme, että stereotyyppisten kuvausten käyttäminen ei täytä reilun tiedonvälityksen vaatimusta, koska stereotyyppiat kuvaavat kulttuurisia käsityksiä enemmän kuin haastateltavan tai edes yhteiskunnan moninaista todellisuutta. Kun haastateltavasta käytetään etnisyyteen viittaavia määreitä, henkilön itse käyttämä määrittely antaa hänestä totuudenmukaisemman kuvan kuin stereotyyppinen kuvaus. Tarkempien ja osuvampien käsitteiden käyttäminen ja haastateltavan itsemäärittämisoikeuden kunnioittaminen ovat journalistisia valintoja, joiden avulla syntyy todellisuutta tarkemmin kuvaavaa journalismia.

Haastateltavan pitäisi saada päättää millä termillä häntä, hänen edustamaansa ryhmää tai esimerkiksi maahanmuuttajan kohdalla hänen alkuperämaataan kutsutaan (Morgan & Steinem 2014, 11).

On muistettava, että kaikki eivät määrittele itseään ensisijaisesti kansalaisuuden mukaan, vaan jotkut määrittelevät itsensä vaikkapa uskonnon mukaan. Suomen somalit kirjaan haastatelluista somalinuorista useat määrittelevät itsensä mieluummin muslimiksi kuin somaliksi tai suomalaiseksi. (Mubarak, Nilsson & Saxén 2015, 132.)

Suomessa asuvat somalit eivät useinkaan määrittele itseään suomalaisiksi, koska suomalaiset pitävät heitä ulkomaalaisina. Nuoremmat somalit määrittelevät itsensä suomalaisiksi vanhempia useammin. (Open Society Foundations 2014, 34.)

Tässä onkin medialla vakava pohdinnan paikka: miten rikkoa suomalaisuuden stereotypiaa, mutta jättää haastateltavalle mahdollisuus määritellä itse itsensä? Mikäli media määrittelee jatkuvasti rodullistettuja ihmisiä ensisijaisesti etnisen identiteetin mukaan, se ylläpitää kuvaa suomalaisuudesta tietyn näköisenä.

4.3 Stereotypiat luokittelevat ihmisiä etnisyyden perusteella toivottuihin ja ei-toivottuihin ihmisiin

Lippmanin (1922) mukaan stereotypiat eivät sinällään ole hyviä tai pahoja eikä niiden käyttäminen asioiden esittämisen osana ole väärin. Ne palvelevat sekä sosiaalista ajattelua että tarinoita. Richard Dyerin mukaan stereotyypioiden "ongelmat liittyvät siihen, kuka stereotyyppiä kontrolloi ja määrittelee, mitä tarkoitusperä ne palvelevat." Stereotyyppit vaikuttavat saamalla aikaan konsensusta: kaikki, siis "me", ajattelemme, että kaikki tiettyyn joukkoon kuuluvat toimivat ja ajattelevat tietyllä tavalla. Stereotyyppi luo harhan siitä, että se edustaa jotain jo olemassa olevaa, kaikkien tunnistamaa ja tunnustamaa olemassaolon tapaa. Useimmat erilaisia sosiaalisia ryhmiä koskevat näkemykset tulevat juuri stereotyyppi-oista. Näin ollen samanmielisyys perustuu illuusioon todellisuuden sijasta. Siksi stereotyyppit linkittyvät läheisesti valta-asemiin yhteiskunnassa: kuka saa määritellä ja ketä. (Dyer 2002, 46–50.)

Kielteisten stereotyypioiden on osoitettu vaikuttavan siihen, kuinka yhdysvaltalainen yleisö arvioi afroamerikkalaisten kansalaistensa sosioekonomista asemaa ja uhkaavuutta. Runsaasti paikallisten tv-kanavien ohjelmia katsovat yhdysvaltalaiset arvioivat herkemmin afroamerikkalaiset huono-osaisiksi, köyhiksi ja uhkaaviksi. Samat henkilöt osoittivat myös enemmän rassistisia asenteita afroamerikkalaisia kohtaan. Aiemmasta tutkimuksesta tiede-

tään kaksi asiaa: yhdysvaltalaisilla paikalliskanavilla afroamerikkalaiset liitetään usein rikosuutisointiin ja köyhyydestä kertoviin juttuihin ja nämä tv-stereotyypit vaikuttavat siihen, millaisia käsityksiä afroamerikkalaisista muodostetaan. (Dixon 2008. 321–333.)

Myös myönteiset kuvaukset voivat rakentaa stereotyyppioita. Minna Majanen (2016, 122–133) vertaili lisensiaatin työssään saamelaisesta kulttuurista kertovia artikkeleita Helsingin Sanomissa, Lapin Kansassa ja Inarinmaassa vuosina 1991 ja 2011. Niissä puhujina olivat saamelaiset itse, ja artikkelit olivat pääsääntöisesti sävyiltään myönteisiä. Saamelaisuus rakentui henkilöiden itsestään kertomien asioiden, elämäntavan, luontosuhteen, kulttuurin ja pukeutumisen kautta. Myönteisestä sävystä huolimatta Majanen näki artikkelien saamelaisuuden olevan sellaista, joka korostaa erilaisuutta valtaväestöön nähden. Henkilöitä ei esimerkiksi useinkaan kuvattu haastattelutilanteessa, vaan erillisessä tilanteessa saamenpukuihin pukeutuneena. Ympäristöä, johon saamelaiset jutuissa asetettiin, kuvattiin kirjallisuudesta tutulla romantisoivalla tavalla.

Sekä myönteiset että kielteiset stereotyypit voivat vaikuttaa siten, että kuvaukset vähemmistöryhmiin kuuluvista ihmisistä journalistisissa tuotoksissa ovat mustavalkoisia. Esimerkiksi Suomen romanit on esitetty hyvin kaksijakoisesti: hyvin myönteisessä valossa kulttuurin rikkautta korostaen tai hyvin kielteisessä valossa rikosuutisoinnin yhteydessä. (Raittila 2002, 54.)

Stereotyyppisten kuvausten avulla rakennetaan myös hierarkioita eri vähemmistö- ja maahanmuuttajaryhmien välille. Eri maista tulevia maahanmuuttajia kohtaan on havaittu selviä eroja sekä suomalaisten asenteissa että median tavoissa esittää näitä ryhmiä. Myönteisintä suhtautuminen on sellaisiin maahanmuuttajiin, jotka mielletään samankaltaiseksi suomalaisten kantaväestöön kuuluvien kanssa, esimerkiksi norjalaisiin. Hierarkian pohjalle päätyvät suomalaisessa mediassa Itä-Euroopan romanit, jotka hakivat Suomesta turvapaikkaa ennen lähtömaidensa liittymistä Euroopan unioniin. Yksi selvä miellelyhtymä, jota median kuvauksilla tuotettiin juttujen romaneista, oli taipumus joutenoloon ja turvapaikan hakemiseen aiheettomasti. Juttuihin liittyi asioista kertomisen lisäksi spekulointia romanien motiiveilla ja luonnonilmiöitä kuvaavien määritelmien, kuten sanan pakolaistulva, toistamista. (Ahola 2002, 143–144.)

Poikkeuksen stereotyyppiseen käsittelytapaan tekevät niin sanotut ammatilliset jutut. Siimola (2008, teoksessa Vehmas 2012, 121–122) on tutkinut työperäisen maahanmuuton näkymistä mediassa ja huomannut, että työtä koskevissa jutuissa toimittajat antavat maahanmuuttajille yksilöllisen toimijan roolin heidän taitojensa kautta. Myöskään menestyviä

urheilijoita ei määritellä ensisijaisesti etnisen taustan kautta vaan yksilöinä heidän erityislahjojensa kautta. Mikäli urheilija kuitenkin syyllistyi rikkeeseen, tekoa selitettiin usein sillä, että hän on ulkomaalainen.

Tämän opinnäytetyön kannalta keskeinen tutkimushavainto on, että stereotyyppioita on myös mahdollista purkaa. Blair, Ma ja Lenton (2001, 828–829) ovat osoittaneet kokeellisesti, että tietoisien mielikuvaharjoittelun avulla on mahdollista hallita psykologista stereotyyppittämistä ja muodostaa kohteesta kuva, jossa implisiittinen eli asiayhteydestä pääteltävä stereotyyppiä on harjoituksen tekijän mielessä heikompi. Ajattelemme, että havainto on rohkaiseva. Jos henkilö, tässä tapauksessa toimittaja, voi mielikuvaharjoittelun avulla lieventää stereotyyppistä tapaa nähdä toiset ihmiset, samalla tulee mahdolliseksi kirjoittaa journalistisia juttuja, jotka eivät toista tuttuja stereotyyppioita.

5 Muuttuvatko toimitukset monimuotoisiksi itsestään?

Näkemyksemme mukaan media-ala on ollut tietoinen jo useita vuosia, että toimitusten moninaisuus edesauttaa näkökulmien ja juttuaiheiden moninaisuutta. Jo vuonna 2008 YLE koulutti siirtolaistaustaisia toimittajia tekemään nyt jo lopetettua Basaari-ohjelmaa. Vuonna 2019 Haaga-Helia ammattikorkeakoulu lanseerasi koulutusohjelman maahanmuuttajataustaisille toimittajille. Ensimmäiset toimittajat valmistuivat keväällä 2020. Pyrkimystä moninaisten toimitusten ja moninaisen mediasisältöjen luomiseen on siis Suomesakin ollut jo monta vuotta.

Edistystäkin on tapahtunut. Ylellä säännöllisenä kolumnistina toimii Maryan Abdulkarim ja radioaalloilla Susani Mahadura ja Yagmus Özberkan juonsivat neljä vuotta heidän nimeään kantavaa ohjelmaa. Ohjelma päättyi kesäkuussa 2020. Jaksot ovat edelleen kuunneltavissa Yle Areenassa.

Edistysaskeleita on suomalaisessakin mediassa otettu, mutta niin pitkällä ei vielä olla, että Suomessa toimitusten monimuotoisuutta todella mitattaisiin. Tilanne Suomessa siis poikkeaa merkittävästi siitä, mihin esimerkiksi Yhdysvalloissa on vuosikymmenten kuluessa päästy.

Vuonna 1978 ASNE (The American Society of News Editors) otti tavoitteekseen, että monimuotoisuustilanne yhdysvaltalaisissa toimituksissa vastaisi Yhdysvaltojen väestöjakaumaa vuoteen 2000 mennessä. Tilanne on parantunut, mutta niin hitaasti, että tavoiteaika oli lykättävä vuoteen 2025. (Whitehouse 2008, 102.)

Yhdysvaltalainen Radio Television Digital News Association mittaa vuosittain toimitusten etnistä monimuotoisuutta yhdessä Hofstran yliopiston kanssa. Vuoden 2019 raportin mukaan mustien ja latinojen osuus yhdysvaltalaisissa TV-toimituksissa oli ennätyskellisen suuri jo toista vuotta peräkkäin. Samoin esimiestehtävissä toimivia ei-valkoisia oli toiseksi eniten mittaushistoriassa. Radiossa tulokset olivat samankaltaisia: ei-valkoisia ei ole työkennellyt yhdysvaltalaisradioissa näin paljon 20 vuoteen. Tulos kuulostaa äkkiseltään hyvältä, mutta typistyy toivottoman hitaaksi muutokseksi, kun sitä verrataan vähemmistöryhmien osuuteen väestössä. Esimerkiksi televisiossa ei-valkoisten toimittajien määrä kasvoi vuosien 1990–2019 välillä 17,8 prosentista 25,9 prosenttiin, mutta samassa ajassa etnisten vähemmistöjen osuus Yhdysvaltain väestöstä kasvoi 25,9 prosentista 38,7 prosenttiin. (Papper 2019.)

Mielestämme Yhdysvaltojen tilanne osoittaa, että monimuotoisuuteen on kiinnitettävä huomiota ja sitä on edistettävä aktiivisesti. Tavoitteiden asettamisesta huolimatta toimitukset

moninaistuvat erittäin hitaasti. Tilannetta vaikeuttaa se, että maali siirtyy koko ajan. Yhdysvalloissa väestörakenne näyttää muuttuvan toimituksia nopeammin. Väestörakenteen muutos on käynnissä myös Suomessa, mutta teot toimitusten monimuotoistamiseksi ovat meillä vähäisempiä ja keskustelu aiheesta vasta melko varhaisessa vaiheessa.

Yksi keino edesauttaa toimitusten moninaisuutta on läpinäkyvyys. New York Times julkaisee vuosittain raportin, jossa media kertoo sekä toimitustensa että hallintonsa sukupuolijakaumasta ja monimuotoisuudesta. Vuonna 2019 ei-valkoisia toimittajia oli toimituskunnasta 32 prosenttia. Tilanne oli parantunut viidellä prosenttiyksiköllä edellisestä vuodesta. Raportin mukaan New York Times on vuoden 2019 aikana kiinnittänyt erityistä huomiota johtoportaan moninaisuuteen. Johdossa ei-valkoisia ihmisiä oli kyseisenä vuonna 21 prosenttia. (The New York Times company 2020.) Yhdysvaltojen väestöstä vuonna 2019 noin 24–40 prosenttia mittaustavasta riippuen oli ei-valkoiseksi itsensä määritteleviä. (United States Census Bureau 2019.) Näin ollen New York Times on päässyt toimitusten monimuotoisuudessa hyvään tulokseen.

Suomalaisilla mediataloilla on omat toimintaperiaatteensa, jotka löytyvät mediatalojen verkkosivuilta. Esimerkiksi Ylen vuonna 2019 julkaistuissa toimintaperiaateissa mainitaan näin:

Rekrytoimme, tarjoamme kehittymismahdollisuuksia ja palkitsemme kaikkia työntekijöitämme suorituksen ja osaamisen perusteella iästä, sukupuolesta, sukupuolisesta suuntautumisesta, rodusta, uskonnosta, kansallisuudesta, etnisestä taustasta, poliittisista mielipiteistä tai muusta vastaavasta riippumatta. (YLE 2019.)

Olisi kiinnostavaa nähdä numeroina, miten tavoitteellista rekrytointia Yle on harjoittanut ja kuinka media on pyrkinyt monimuotoistamaan toimituksiaan. Kun periaate on lausuttu julki, sitä on mahdollista myös mitata samaan tapaan kuin New York Timesissa on tehty. Läpinäkyvät käytännöt ovat omiaan lisäämään muutospainetta, eivätkä teot vesity yhtä helposti pelkiksi kauniiksi periaateiksi.

Toimitusten monimuotoisuus ei välttämättä takaa sitä, että haastateltaviksi valitaan monipuolisemmin henkilöitä erilaisista taustoista tai sitä, että juttuja kirjoitetaan moninaisemmista aiheista ja näkökulmista. Tähän voitaneen rinnastaa se tosiasia, että vaikka journalistiliiton vuoden 2020 jäsenmäärästä päätellen journalismi on sukupuolijakaumaltaan peräti naisvoittoinen ala (Journalistiliitto 2022), suomalaisessa mediassa esiintyy huomattavasti enemmän miehiä kuin naisia. Naisia haastateltavista on noin kolmannes. (Prognosis 2020.) Silti ajattelempa, että etninen monimuotoisuus lisäisi toimituksissa niiden henkilöiden määrää, jotka ymmärtävät etnisyyteen kietoutuvia yhteiskunnallisia kysymyksiä vä-

hemmistöjen näkökulmasta. Rinnalleen se tarvitsee kuitenkin useiden toimenpiteiden kokonaisuutta eikä vähiten itse juttuaiheiden tavoitteellista ideoimista etnisen monimuotoisuuden kattamiseksi.

5.1 Mittarit toimituksiin

Mediasisältöjen datasta pystytään mittaamaan, kuinka erilaisten yhteiskunnan jäsenten äänet pääsevät kuuluviin medioissa. Tällaista datanmittausta onkin jo alettu tekemään eri tahoilla.

Naistenpäivänä vuonna 2018 Helsingin Sanomat lupasi seurata naisten määrää median jutuissa tavoitteenaan tasa-arvo. Toimitus käyttää sukupuolijakauman seuraamiseen Prognosis-ohjelmaa, joka poimii tekstissä vilisevät nimet ja osaa päätellä nimen perusteella, onko kyseessä mies vai nainen. (Yläjärvi & Ubaud 2018.)

Moniäänisyysmittari-työkalu voitti Uutisraivaaja-palkinnon vuonna 2019. Työkalu on kehitetty toimitusten sisäiseen käyttöön, ja sen tarkoituksena on mitata, kuinka moniäänisiä juttuja toimitus tekee. Moniäänisyysmittari analysoi mediatalojen sisältödataa ja pystyy poimimaan esimerkiksi sukupuolijakauman ja tuottamaan tietoa siitä, minkä ammattiryhmien edustajat ja mitkä organisaatiot osallistuvat julkiseen keskusteluun mediassa. (Moniäänisyysmittari 2019.)

Pohdimmekin, voisiko samankaltainen mittari kiinnittää huomiota myös siihen, kuinka usein kielelliset ja etniset vähemmistöryhmät tai muut vähemmistöryhmät esiintyvät mediassa? Tällä tavalla toimitukset saisivat tietoa siitä, kuinka monta kertaa tietyt vähemmistöryhmät ovat päässeet ääneen. Säännöllinen sisältöanalyysi onnistuu toisaalta myös ilman kalliita datavetoisia projekteja. Toimitusten vakiintunut käytäntö on, että vähintään osa lehden numeroista arvioidaan toimituksen kesken. Samalla, kun toimitukset arvioivat onnistumistaan muilla kriteereillä, voi huomiota kiinnittää myös sisällön etniseen monimuotoisuuteen.

Raittilan ja Vehmaan (2005) mukaan osalla suomalaisista ei ole suoria kontakteja maahanmuuttajataustaisiin ihmisiin, näin ollen heidän mielikuvansa erilaisista etnisistä ryhmistä syntyy median välittämänä ja tulkitsemana (Vehmas 2012, 117). Näin ollen on merkityksellistä, että erilaisista ihmisryhmistä pyritään luomaan mahdollisimman monipuolinen ja sitä kautta totuudenmukaisempi kuva.

Mikäli etniset ryhmät mainitaan lähes poikkeuksetta rikoksista kertovissa jutuissa, mutta ne eivät esiinny muista aihepiireistä kertovissa jutuissa lähes koskaan, on selvää, että median välittämä mielikuva ulkomaalaistaustaisista ihmisistä on yksipuolinen (Vehmas 2012, 119). Toimittajien tulisikin olla tarkkana siinä, että jos esimerkiksi Itä-Euroopan romaneita on käsitelty kerjäämiseen liittyvissä jutuissa, olisi tärkeää, että heitä haastatellaan myös yrittäjyyttä tai vaikka suomalaista peruskoulua koskeviin juttuihin.

5.2 Tarvitaanko vähemmistöasioihin perehtyneitä toimittajia?

Opinnäytetyötä tehdessämme kysyimme myös, tulisiko journalismista etnisestä näkökulmasta reilumpaa, jos toimituksissa olisi erityisiä vähemmistöihin erikoistuneita toimittajia ja mitä vähemmistötoimittajan rooli toimituksessa tarkoittaisi?

Etnisyyteen keskittyvien erityisjuttujen sijaan tarvitaan eri journalismin lajit läpäisevää toimintamallia, eräänlaista läpäisyperiaatetta. Tämä tarkoittaa sitä, että etninen näkökulma nostettaisiin tasa-arvoisena luokka-, sukupuoli- ja talousnäkökulmien rinnalle urheilua, viihdettä, kulttuuria, taloutta ja muita yhteiskunnallisia aiheita käsiteltäessä. (Raittila 2002, 204) Parhaimmillaan tämä tarkoittaisi mielestämme sitä, että toimituksissa tunnistettaisiin, että todellisessa maailmassa etninen tausta vaikuttaa moniin asioihin. Joka asiasta on oltava valmis kysymään, vaikuttaako etninen tausta lopputulokseen tai ilmiöön. Tällöin etnisyyttä käsiteltäisiin rakenteiden, ei yksilön, kautta. Kysymyksen järjestelmällinen esittäminen ei johda etnisen näkökulman liimaamiseen juttuihin väkisin, mutta ehkäisisi näkökulmien yksipuolisuutta.

Foldyn (2012) mukaan vähemmistöihin erikoistuneen toimittajan palkkaaminen saattaa johtaa myös siihen, että toimittaja asetetaan toimituksessa erityisasemaan (spotlighting), jolloin heidän ”erityisroolinsa” nousee toimituksessa keskiöön tasa-arvoisen toimittajuuden sijasta. Tämän nähtiin jopa johtavan siihen, että erityistoimittajat eivät pysyneet pitkään toimituksissa. (Bodinger-de Uriarte & Valgeirsson 2014, 413.)

Vähemmistötoimittajan palkkaaminen toimitukseen näyttäisi edesauttavan myös sitä, että muu toimitus ei joudu ottamaan vastuuta vähemmistöä koskevien näkökulmien tuomisesta journalismiin. Näin ollen tämän kaltainen rekrytointi hidastaa toimituksia kehittymästä ja oppimasta edistämään monimuotoisuutta tekemässään journalismissa. (Bodinger-de Uriarte & Valgeirsson 2014, 413.)

New York Times on kuitenkin menestyksekkäästi palkannut erilaisiin tasa-arvokysymyksiin erikoistuneita toimittajia. Alisha Haridasani Gupta on New York Timesin sukupuoliky-

symyksiin erikoistunut toimittaja. Hän luotsaa New York Timesin In Her Words -uutiskirjettä joka tarkastelee yhteiskuntaa, sen ilmiöitä ja tapahtumien seurauksia sukupuolinäkökulmasta. Painopiste on uutiskirjeen nimen mukaisesti naisissa. (New York Times 2020a.) New York Timesilla on myös etnisiin epätasa-arvokysymyksiin erikoistunut kotimaantoimittaja Nikole Hannah-Jones. Hannah-Jones voitti vuonna 2020 journalismin Pulitzer-palkinnon elokuussa 2019 New York Timesissa julkaistulla esseellä. (New York Times 2020b.)

Tutkimuksen ja ulkomaisten esimerkkien perusteella näyttää siltä, että etnisiin vähemmistöihin erikoistunut toimittaja ei ole ratkaisu monimuotoisuuden puutteeseen, vaikka se voi olla yksi keino monimuotoistaa journalistisia sisältöjä. Yksittäisen toimittajan rooli on kuitenkin väistämättä hauras, sillä henkilöstön vaihtuessa uhkaa myös osaaminen kadota toimituksesta kokonaan. Ajattelemme, että inklusiivisten opettaminen toimittajille ja toimituspäälliköille edesauttaisi sisältöjen moninaisuutta yksittäistä erikoistoimittajaa enemmän.

5.3 Erilliset maahanmuuttajaliitteet ja -osiot

Suomalaisilla medioilla oli 2000-luvulla siirtolaisista kertovia ja heidän tekemiään ohjelmia ja erillisiä maahanmuuttajaliitteitä ja -osioita sekä juttusarjoja, kuten YLE 1:n viikoittainen monikulttuurinen Basaari-ohjelma, jota lähetettiin 11 vuotta. Ohjelmasarja päättyi joulukuussa 2008. Aamulehti julkaisi kerran kuukaudessa Maahanmuuttajat-sivua ja Helsingin Sanomilla oli maahanmuuttajuutta käsitteleviä juttusarjoja, kuten kesällä 1999 Kaupunkisivuilla julkaistu seitsemänosainen Monikulttuurinen pääkaupunki -sarja. (Horsti 2002, 109–110.)

Nämä ohjelmat ja osiot olivat suomalaisen median tietoinen yritys ryhtyä monikulttuuriseksi ja pyrkiä käsittelemään maahanmuuttajuutta ”normaalijournalismista” poikkeavin keinoin ja tietoisesti myönteisellä vireellä (Horsti 2002, 123). Sekä Aamulehden Maahanmuuttajat-sivun että YLE:n Basaari-ohjelman avulla pyrittiin tekemään journalismin käytännöistä monipuolisempia esimerkiksi palkkaamalla tekijöiksi siirtolaistaustaisia toimittajia. YLE järjesti myös erillisiä toimittajakursseja maahanmuuttajille, jotta Basaari-ohjelmaan saataisiin tekijöitä. Molemmissa tapauksissa tarkoituksena oli etsiä ja löytää keinoja, miten siirtolaistaustaiset toimittajat löytäisivät oman paikkansa suomalaisen journalismin kentältä. (Horsti 2002, 110–117.)

Horstin (2002, 115–118) mukaan erityisohjelmien ja -osioiden sisällöt suunnattiin pääasiassa ”ulkomaalaisaroille suomalaisille” tai muuten maahanmuuttoa seuraaville tahoille, ku-

ten maahanmuuttoa hallinnoiville viranomaisille ja maahanmuuttoon perehtyneille asiantuntijoille. Osa ohjelmista ja jutuista kiinnosti luultavasti myös siirtolaistaustaisia ihmisiä, kuten esimerkiksi Basaarin ohjelma kaksikulttuurisen lapsen kasvattamisesta.

Erityisohjelmien ja -liitteiden maahanmuuttajataustaiset ihmiset kehystettiin useimmiten etnisiksi peileiksi: juttujen aiheina ja haastateltavina oli maahanmuuttajataustaista ihmistä, mutta jutut kertoivat kuitenkin suomalaisista ja suomalaisuudesta. Etenkin Basaarin ohjelmissa maahanmuuttajataustaisia ihmisiä sijoitettiin ”stereotyyppisiin” suomalasiin tilanteisiin, kuten kalastamaan tai esittämään Kalevalaa. Muita tapoja tehdä ”positiivista maahanmuuttojournalismia” oli ”tyypillisten suomalaisten piirteiden”, kuten ahkeruus ja työteliäisyys, ylikorostaminen sekä samanlaisuuden korostaminen. Myös assimilaatio valtakulttuuriin esitettiin positiivisena asiana. Pahimmillaan erityinen maahanmuuttajajournalismi, vaikkakin myönteisessä hengessä tehtyä, tuottaa ja ylläpitää stereotypioita sekä etnisistä vähemmistöistä että valtaväestöstä. (Horsti 2002, 118, 124–126.)

Suomessa 1990-luvun lopulla syntynyt erityisjulkisuus voidaan Horstin mukaan nähdä siirtymävaiheena aidosti monikulttuuriseen journalismiin (Horsti 2002, 127.) Vuonna 2020 erityisiä maahanmuuttajaosioita tai -ohjelmia ei medioissa enää ole. Todennäköisesti ainakaan täysin tai pelkästään maahanmuuttajuusteemainen eritysinumero ei myöskään nykypäivänä tuntuisi sopivalta tai nykyaikaiselta. Sen sijaan vuoden 2002 arvio siirtymisestä kohti aidosti monikulttuurista journalismia ei ole nähdäksemme toteutunut, vaan matka siihen on yhä alkutaipaleella.

Erityisjournalismissa on ongelmansa, mutta sitä on onnistuttu toteuttamaan myös onnistuneesti. Esimerkiksi New York Times on panostanut niin sanottuun erityisjournalismiin. Media lanseerasi 1619 Project -nimisen juttusarjan elokuussa 2019 The New York Times Magazinessa. Juttusarjalla haluttiin muistaa vuonna 1619 alkanutta mustien ihmisten orjuuttamista Yhdysvalloissa. Sen tarkoitus on myös tarkastella uudestaan Yhdysvaltojen historiaa kertomalla orjuuttamisen seurauksista ja kertoa yhdysvaltalaisien mustien ihmisten panoksesta yhdysvaltalaisessa yhteiskunnassa. Juttusarjaan kuului esseitä, jotka tarkastelivat jotain tämän hetken ilmiötä historian valossa. Lisäksi projektiin kuului runoja ja podcasteja, novelleja ja valokuvia, jotka kertoivat afroamerikkalaisten historiasta Yhdysvalloissa. Vuonna 2020 Project 1619 jatkui edelleen. (The New York Times Magazine 2019; New York Times 2020c.)

Mielestämme vastaavat liitteet kuin New York Timesissa tekevät näkyväksi sorretun ryhmän tai vähemmistön historiaa ja voisivat toimia hyvin myös Suomessa. Jutuissa voisi tarkastella historiallisia vääryyksiä tämän päivän silmin ja nostaa esiin asioita, tapahtumia ja henkilöitä, joita valtavirtamedia ei ole noteerannut tähän mennessä.

6 Tutkimusmenetelmän valinta ja aineiston analyysi

Kirjoitimme tutkimuksen ohessa myös Inklusiivisen journalistin oppaan. Tutkimuskysymyksen asettelua sekä aineiston keruuta ja sen analyysia ohjasi myös ajatus siitä, että hankittu tieto toimisi myös oppaassa. Opinnäytetyöstämme piti alun perin tulla produkti eli tässä tapauksessa opas. Aineiston keruu aloitettiin siitä näkökulmasta, että se tarjoaisi vastauksia, joiden pohjalta on mahdollista muodostaa selkeitä ohjeita ja yksinkertaistettuja työkaluja päivittäisen toimitustyön tueksi. Kun tutkimuksellisella otteella toteutettu produkti muutettiin tutkimusmuotoiseksi opinnäytetyöksi, säilyi myös oppaan työtä ohjaava vaikutus.

Tutkimuskysymyksen asettelussa oppaan vaikutus näkyy siinä, että pyrimme alusta saakka ratkaisemaan, miten etnisiä vähemmistöjä voitaisiin mediassa käsitellä yhdenvertaisesti. Koko työn lähtökohta on siis alusta saakka ollut tutkimuksellinen: asetimme kysymyksen, ja etsimme siihen vastauksia haastattelujen avulla. Työn muuttuminen produktista tutkimukseksi ei muuttanut tutkimuskysymystä, mutta se syvensi työn loppupuolella tapaamme analysoida aineistoa ja asetti lisävaatimuksia työn menetelmän kuvaamiselle.

6.1 Haastattelumenetelmän valinta

Valitsimme tutkimusmenetelmäksemme kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen. Kvalitatiiviselle tutkimukselle on tyypillistä, että tiedon keruun tärkein väline on ihminen. Tietoa kerätään yleisimmin esimerkiksi haastatteluilla ja lomakkeilla. Tiedonhankinta on kokonaisvaltaista ja aineisto kerätään henkilökohtaisesti. (Hirsjärvi 2000, 155.)

Haastattelumme sijoittuvat puolistrukturoidun ja teemahaastattelun väliin. Puolistrukturoidulle haastattelulle ei ole vain yhtä määritelmää, mutta puolistrukturoiduille menetelmille luonteenomaista on, että kaikkia haastattelun näkökohtia ei ole päätetty tarkkaan etukäteen. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47.) Tutkimusmenetelmä asetti työllemme raamit ja laatu-kriteerit.

Teemahaastattelu on kasvatustieteilijä Sirkka Hirsjärven ja Helena Hurmeen (1979, teoksessa Hyvärinen 2017, 21) käyttämä yleiskäsite, joka tarkoittaa sitä, että tutkija on määritellyt ennalta haastattelun keskeiset teemat. Haastattelukysymyksiä ei sen sijaan päätetä ehdottoman tarkasti.

Hirsjärvi ja Hurme (2001, 66) suosittelevat: “tutkittavat ilmiöt ja niitä kuvaavat peruskäsitteet hahmottuvat perehdyttäessä teoriaan ja tutkimustietoon”. Niinpä opinnäytetyötä aloittaessamme perehdyimme ensin tutkimustietoon, jonka perusteella teimme haastattelupatteriston.

Teoriasta nousi esiin kolme opinnäytetyömme kannalta tärkeintä teemaa:

Perusasiat etnisyydestä, ihon väristä ja vähemmistökyseisistä. Mitä toimittajan pitäisi ymmärtää etnisyydestä, ihon väristä ja vähemmistökyseisistä?

Kieli. Häiritsevät tai loukkaavat termit ja niiden käyttö medioissa, uudet termit sekä itsemäärittelyoikeus termien kautta.

Representaatio. Minkälaisia representaatioita rodullistetuista ihmisistä näkyy suomalaisessa mediassa? Millaisia representaatioita tarvitaan lisää?

Lisäksi päätimme ottaa mukaan niin kutsutun Name and shame -osion, jossa haastateltavat saisivat nimetä kaikki haitalliset käytännöt ja loukkaavat termit, joita toimittajat käyttävät. Haastattelutilanteessa huomasimme, että Name and shame -osio ei toiminut halutulla tavalla. Jokainen haastateltava sanoi jotain, mutta osion tulokset jäivät vähäisiksi. Asioista oli puhuttu jo haastattelun aiemmissa vaiheissa, joten esiin nousseet asiat oli luontevaa sisällyttää kolmen tärkeimmän teeman sisälle opinnäytetyön raportissa.

Teemojen alle kokosimme itsellemme kysymyspatteriston, jonka avulla pyrimme saamaan mahdollisimman laajoja vastauksia ja edesauttamaan vastausten polveilemistä tarkentavilla tai asiaa laventavilla jatkokysymyksillä. Peruskysymykset olivat siis samat kaikille haastateltaville, mutta tilanteen mukaan jatkokysymykset vaihtelivat tapauskohtaisesti.

Kysymyksiä muotoillessa on tärkeää pohtia sitä, mihin tulokseen vastauksilla tähdätään (Hyvärinen 2017, 25). Muotoilimme kysymykset niin, että saisimme mahdollisimman konkreettisia esimerkkejä ja neuvoja. Toisaalta halusimme kysymyksillämme mahdollistaa vastausten ja keskustelun polveilun ennalta arvaamattomiin suuntiin. Kysymysten asettelulla tähdättiin siihen, että vastauksina saisimme aineistoa, jonka perusteella olisi mahdollista kirjoittaa ohjeita sisältävä opas journalisteille: tee näin, älä tee näin.

Haastattelutilanne on lähtökohtaisesti aina epätasa-arvoinen. “Haastattelijan ja haastateltavan sukupuoli, ikä ja yhteiskuntaluokka asettavat haastattelun eri osapuolet epäsymmetrisiin aseisiin.” (Hyvärinen 2017, 17.) Ajattelemme, että haastattelussa, jossa haastattelijat

kuuluvat yhteiskunnan valtaväestöön ja haastateltavat vähemmistöryhmiin, on haastatellun valtarakenteeseen kiinnitettävä erityistä huomiota ja pyrittävä luomaan tilanteesta mahdollisimman tasa-arvoinen.

Kaikille haastateltaville oli tärkeää, että kerroimme, miksi olimme päätyneet juuri kyseiseen aiheeseen ja miksi olimme lähestyneet juuri häntä. Oma lähtökohtamme, jonka kerroimme haastateltaville, oli liittolaisuus. *Liittolainen*, englanniksi *ally*, on henkilö, joka omalla toiminnallaan tukee sellaisia ryhmiä joihin yhteiskunnan rakenteet vaikuttavat negatiivisesti. Liittolainen ei itse kuulu näihin ryhmiin. Esimerkiksi valtaväestöön kuuluva valkoinen henkilö voi olla liittolainen rodullistetuille ihmisille. (Koskela 2019, 88.) Valta-asetelmaa tasoitti hieman se, että vaikka kuulumme valtaväestöön, haastattelutilanteessa olimme opiskelijoita, kun taas haastateltavat aiheen asiantuntijoita.

Muutamit haastateltavat esittivät meille kysymyksiä aihepiiristä ja opinnäytetyön teoreettisista lähtökohdista. Haastateltavat olivat myös kiinnostuneita kuulemaan näkemyksiämme median tavasta kuvata erilaisia vähemmistöryhmiä.

Alkuperäinen tarkoituksemme oli järjestää kolmesta viiteen ryhmähaastattelua, joihin jokaiseen olisi osallistunut kolmesta neljään henkilöä. Ryhmähaastattelulta toivoimme, että keskustelut olisivat lähteneet polveilemaan eri suuntiin, jolloin keskusteluissa olisi saattanut nousta esiin asioita, joihin emme itse olleet osanneet kiinnittää riittävää huomiota.

Koska haastateltavia oli vain viisi ja kiireisten ihmisten aikataulut tuottivat haasteita, päädyimme haastattelemaan henkilöt yksitellen. Osan haastattelimme henkilökohtaisesti ja osan puhelimesta.

Haastattelussa, jossa pyritään saamaan mahdollisimman paljon tietoa halutusta asiasta, on toivottavaa, että haastateltavat voivat tutustua kysymyksiin ennen haastattelua. Lähetimme kysymykset haastateltaville etukäteen. Haastattelukysymysten lisäksi pyysimme haastateltavia tutustumaan kolmeen artikkeliin, joita oli tarkoitus käydä läpi haastattelussa. Kaikki artikkelit olivat henkilövetoisia, ja niissä päähenkilöllä oli erilaiset roolit. Tarkoituksemme oli pyytää haastateltavia kommentoimaan juttujen roolituksia. Artikkeleiden tarkoitus oli toimia kysymysten lisäksi keskustelun jalkauttajina. Olimme myös kiinnostuneita saamaan konkreettisia esimerkkejä siitä, missä jutuissa oli onnistuttu ja missä ei. Vain yksi haastateltavista oli tutustunut artikkeleihin, joten päädyimme jättämään tämän osuuden opinnäytetyöstä pois.

6.2 Haastateltavien valinta

Hirsjärven ja Hurmeen (2001, 58–59) mukaan laadullisessa tutkimuksessa puhutaan otoksen sijaan yleensä *harkinnanvaraisesta näytteestä*. Kun tutkimuksen tarkoituksena on ymmärtää paremmin jotain ilmiötä tai saada tietoa jostain paikallisesta ilmiöstä, voidaan muutamankin haastateltavan avulla saada merkittävää tietoa. Toisin sanoen suuren joukon sijasta keskitytään muutamaiin avainhenkilöihin, jotka tietävät tutkittavasta aiheesta enemmän kuin laaja sattumanvarainen joukko.

Tutkimussuunnitelma voi pitää sisällään vain karkean arvion siitä, keitä varsinaisessa tutkimuksessa tullaan haastattelemaan. Tutkija voi edetä tekemällä koehaastatteluja löytääkseen sopivimmat haastateltavat. (mm. Rubin & Rubin, 1995.)

Opinnäytetyössämme sopivien haastateltavien kartoitus tapahtui mediaa ja sosiaalista mediaa seuraamalla. Näin saimme seulottua esiin henkilöitä, jotka ovat ottaneet kantaa suoraan käsittelemäämme aiheeseen. Haastateltaviksi valittiin kielellisten ja etnisten vähemmistöryhmien edustajia, jotka ovat ottaneet kantaa julkisesti kyseisten kansanryhmien ja yleisesti etnisten vähemmistöjen näkyvyyteen ja esitystapaan joko sosiaalisessa mediassa tai journalistisessa mediassa. Opinnäytetyötä varten seurattiin noin vuoden ajan mediaa ja sosiaalista mediaa, jotta opinnäytetyöhön löydettäisiin parhaat mahdolliset haastateltavat.

Usein kysytään, onko tutkimuksen haastateltavat valittu siten, että henkilöt edustavat tutkittavaa aihetta. Harkinnanvaraisen valinnan ongelmaksi voi koitua, että tutkimustulos on harhainen. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 60.) Holstein ja Gubrium (1995, Teoksessa Hirsjärvi & Hurme 2001, 60) kuitenkin painottavat haastateltavien kykyä vastata tutkimuskysymykseen.

Koska tutkimuskysymyksemme koski varsin tarkkarajaisesti median tapaa käsitellä vähemmistöjä ja sitä, kuinka näitä käytäntöjä voisi parantaa inklusiivisemmiksi, vastauksien saaminen edellytti sitä, että haastateltavat ovat perehtyneet aiheeseen. Jos haastateltavaksi olisi valittu ketä tahansa etnisiin vähemmistöihin kuuluvia henkilöitä, olisimme saaneet luultavasti erilaisia vastauksia. Näin ollen tutkimushaastateltavien valinta ohjasi tutkimustulosta eräänlaisen aktivistikuplan sisään. Toisien sanoen, tutkimuksemme ei pyri vastaamaan kysymykseen, miten Suomen vähemmistöryhmiin kuuluvat ihmiset ajattelevat laajasti tai miten näkemyserot jakautuvat näiden ihmisten keskuudessa. Sen sijaan tutkimuksemme etsii konkreettisia parannusehdotuksia median toimintatapoihin, ja haastateltavat on valittu tästä lähtökohdasta.

Lähetimme 19 kutsua, joihin saimme 13 vastausta. Valitettavasti ihmiset olivat niin kiireisiä, että aikataulujen yhteensovittaminen osoittautui suurimmassa osassa tapauksista mahdottomaksi. Haastattelimme lopulta viisi henkilöä.

Kutsuja lähettäessä pyrkimyksemme oli saada mukaan henkilöitä vähintään Suomen suurimmista vähemmistöryhmistä ja niin sanotuista perinteisistä vähemmistöryhmistä, joilla on Suomessa pitkä historia, kuten venäläisistä, somaleista, saamelaisista ja romaneista. Lisäksi pyrimme löytämään mukaan henkilön, joka on puhunut vähemmistöryhmien kohtelusta mediassa muslimin näkökulmasta sekä henkilön, joka määrittelee itsensä suomalaiseksi, mutta ei ole valkoinen.

Kiinnitimme huomiota myös sukupuolijakaumaan, ja pyrimme saamaan mukaan tasaisesti mies- ja naisoletettuja. Moni miesoletetuista joutui kuitenkin perumaan osallistumisensa viime hetkellä, joten haastattelimme neljä naisoletettua ja yhden miesoletetun. Kiinnitimme myös huomiota ikään, jotta olisimme saaneet mukaan eri ikäisiä henkilöitä, mutta suurin osa haastattelemistamme henkilöistä on noin 30-vuotiaita.

Haastateltavien valinnoilla oli tarkoitus saada vastauksia tutkimuskysymykseen hieman erilaisista näkökulmista riippuen siitä, mikä haastateltavan henkilökohtainen tausta on. Samalla tiedostimme, että vastaukset eivät kuvasta välttämättä haastateltavien ryhmätaustaa, vaan heidän henkilökohtaisia näkemyksiään. Ajatuksemme oli, että eri taustoista tulevien henkilöiden haastattelu laajentaisi kuitenkin mahdollisuuksia saada näkemyksiä eri etnisiä ryhmiä koskeviin kysymyksiin.

Henkilöiltä kysyttiin haastattelun loppuksi, haluavatko he esiintyä oppaassa ja opinnäytetyössä omalla nimellään. Neljä haastateltavista halusi oman nimensä esiin, yksi halusi esiintyä nimettömänä. Olemme kutsuneet häntä opinnäytetyössä ja oppaassa anonymiksi. Emme halunneet tehdä kaikki haastatteluja niemtömästi, jotta jokaisella haastateltavalla oli mahdollisuus ottaa kunnia ja vastuu omista ajatuksistaan. Tämä ajatus tuki opinnäytetyön keskeistä ajatusta kuunnella heitä, joita asia koskee ja antaa mahdollisuus tulla kuulluksi omalla nimellään.

Haastattelimme opinnäytetyöhömme romaniaktivisti ja toimittaja Leif Hagertia, venäjänkielisen Spektri-lehden entistä päätoimittajaa Eilina Gusatinskya, koreografi-tanssija Sonya Lindforsia, yritysmaailman monimuotoisuusasiantuntija Sara Salmania sekä henkilöä, joka halusi opinnäytetyössä esiintyä anonyminä.

6.3 Tutkimusaineiston käsittely ja analyysi

Kun haastatteluaineisto on kerätty ja litteroitu, tavallisesti se pyritään analysoimaan mahdollisimman pian, vaikka aineistoa kerättäisiin useissa eri tutkimuksen vaiheissa. Joskus aiheen kypsyttely ja ajallinen etäisyys auttavat aineiston ja ongelman ymmärtämisessä, mutta useimmiten aineisto inspiroi tutkimuksen tekijää eniten tuoreeltaan. Varsinkaan opinnäytteen tekijän ei kannata jäädä odottamaan aiheen kypsymistä. (Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997, 223–224.) Tätä ajatusta noudatimme oman opinnäytteen teossa: litteroimme haastatteluja sitä mukaa, kun haastatteluja saatiin tehtyä, ja ryhdyimme lukemaan hankittua haastatteluaineistoa läpi.

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston analyysi koetaan usein haastavaksi, sillä suoria ja yksiselitteisiä ohjeita ei ole. Vaihtoehtoja sen sijaan on runsaasti. Laadullisen aineiston ymmärtämiseen tähtäävä käsittelytapa sisältää kuitenkin yleensä laadullista analyysiä ja päätelmien tekoa. Tavallisia käsittelymenetelmiä ovat esimerkiksi teemoittelu, tyypittely ja sisällönerittely. ((Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997, 224.)

Keskeisiltä osin laadullisen haastattelututkimuksen aineiston analyysi on sekä analyysiä että synteisiä. Analyysillä tarkoitetaan aineiston erittelyä ja luokittelua. Synteisillä taas kokonaiskuvan hahmottamista etsimällä siitä aineiston sisäisiä yhteyksiä. Koko prosessi perustan muodostaa aineiston kuvailu, jossa kartoitetaan henkilöiden, tapahtumien ja kohteiden tyypillisiä piirteitä ja ominaisuuksia. (Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2018, 145.)

Deyn (1993. Teoksessa Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2018, 147) mukaan luokitteluun liittyy mutkikkautta. Teoriassa hienot luokat ovat todellisuudessa huonoja, elleivät ne yhteydessä tutkimuksen analyttisiin ja empiirisiin lähtökohtiin. Teschin (1992, Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2018, 149) mukaan alustavat luokittelut tulee analyysivaiheessa arvioida jälleen: toimivatko ne vai pitääkö aineisto luokitella uudestaan?

Opinnäytetyössämme teemoittelu syntyi pitkälti jo kirjallisuuskatsauksen ja haastattelukysymysten muodostamisen aikana. Näin ollen myös aineiston käsittely oli mielekästä tehdä samoja teemoja seuraten. Vaikka haastateltavilla oli mahdollisuus nostaa esiin myös omia aiheitaan ja viedä keskustelua haluamaansa suuntaan oma-aloitteisesti, pääpiirteissään ennen haastattelua asettamamme teemat säilyivät haastattelutilanteissa ja toimivat näin myös analyysivaiheen teemoina.

Hirsjärven ja Hurmeen (2018, 146) mukaan laadulliset tutkimukset venyvät usein liian pitkiksi. Tutkija saattaa takertua liian yksityiskohtaisten seikkojen kuvailuun, eikä käytä aina riittävästi harkintaa, mitkä aineiston yksityiskohdat ovat aiheen kannalta merkityksellisiä.

Tällöin vaarana on se, että tutkija antaa kaikille käsiteltävän ilmiön seikoille yhtä paljon painoarvoa, eikä lukijalla ole mahdollisuutta ymmärtää, mikä on tutkimustulosten kannalta tärkeää ja mikä vähemmän tärkeää. Sen sijaan on tärkeää, että aineisto asetetaan kontekstiin: tutkijan tulee kuvata yhteiskunnallinen kehys, johon tutkittava ilmiö asettuu.

Saimme haastattelutilanteessa paljon aineistoa, joka ei lopulta päätenyt osaksi tutkimusta tai opasta. Pyrimme toisin sanoen välttämään tilannetta, jossa kirjaamme raporttiimme ylös kaiken mahdollisen. Keskityimme sen sijaan etsimään haastatteluaineistosta kysymykset ja teemat, joiden vastauksissa oli selvää samankaltaisuutta keskenään ja yhtäläisyyksiä kirjallisuuskatsauksemme aineistoon. Toisaalta kiinnitimme huomiota myös selvien ristiriitojen löytämiseen: huomioimme, jakaako joku haastattelukysymys tai –teema selvästi näkemyksiä haastateltavien keskuudessa tai eroaako se kirjallisuuskatsauksen tarjoamista näkökulmista.

Kun arvioimme eri teemojen ja haastatteluissa nousseiden erityiskysymysten painoarvoa tutkimuksen analyysivaiheessa, painotimme haastateltavien omaa ääntä. Kuuntelimme, mitkä teemat toistuivat ja kuinka paljon ja kuinka intohimoisesti haastateltavat niistä puhuivat. Hyvä esimerkki tästä on kieltä käsittelevän teemakokonaisuuden keskustelut suomalaisuudesta. Se, millaiseksi suomalaisuus määritellään, herätti haastateltavien keskuudessa paljon keskustelua etenkin siitä näkökulmasta, ketkä tähän yleiseen suomalaisuuden määritelmään sopivat. Tämän kaltaisia aiheita pyrimme valitsemaan aineiston joukosta mukaan lopullisiin tutkimustuloksiin.

Oman tutkimusaineistomme yhteiskunnallinen kehys hahmottui ensisijaisesti suomalaisen kulttuurin ja 2010-luvun loppupuolella ja 2020-luvun aikana heränneen yhteiskunnallisen keskustelun kautta: sen keskeinen kysymys on ollut, kohdellaanko etnisiä vähemmistöjä yhdenvertaisesti suomalaisessa yhteiskunnassa. Ilmiöt eivät kuitenkaan ole historiattomia. Siksi perehdyimme kirjallisuuskatsauksen aikana ilmiön historialliseen taustaan ja menneiden vuosikymmenten aikana tehtyyn tutkimukseen. Näin tutkittavalle ilmiölle hahmottui myös aikajana: mitkä historialliset tekijät vaikuttavat etnisten vähemmistöjen todellisuuden nykypäivänä ja miten nämä seikat ilmenevät nimenomaan median tavassa käsitellä etnisiä vähemmistöryhmiä. Historian lisäksi kontekstin ymmärtäminen vaati myös katsoa kansainväliseen tutkimukseen, sillä samoja keskusteluja käydään ympäri maailmaa, ja monessa maassa keskustelu on jo Suomea pidemmällä. Kansainvälisessä tutkimuksessa keskityimme eurooppalaiseen ja yhdysvaltalaiseen tutkimukseen, sillä näiden kulttuurialueiden vaikutus Suomeen on merkittävä. Haastattelutilanteessa ja aineiston analyysissa tämä lähestymistapa osoittautui mielekkääksi, sillä haastateltavat ottivat useita kertoja esille etenkin Yhdysvalloissa, Britanniassa ja Ruotsissa käydyt keskustelut.

Samoin haastattelutilanteissa keskeiseksi vaatimukseksi nousi journalistien tarve ymmärtää etnisten vähemmistöryhmien historiaa.

7 Tutkimustulokset

7.1 Kuka nousee esiin ja kuka jää varjoon mediassa?

Kysyimme haastateltavilta, kuinka tasapuolisesti media heidän mielestään kohtelee eri vähemmistöryhmiä ja jäävätkö jotkut ryhmät järjestelmällisesti varjoon. Useampi haastateltava nosti tällaisena ryhmänä esiin romanit. Vastauksissa nousi esiin myös se, että mediassa on eräänlaisia ”suosikkiryhmiä”, jotka nousevat pinnalle ja taas unohtuvat myöhemmin. Usein taustalla on jokin pinnalla oleva aihe, jonka myötä myös vähemmistöryhmään kuuluvat nousevat journalististen juttujen aiheiksi. Samaan aikaan, kun yksi ryhmä on erityisen kiinnostuksen kohteena, monet muut Suomessa asuvat isot etniset ryhmät voivat olla mediassa lähes näkymättömiä.

Haastateltavien näkemys ”suosikkiryhmistä” vertautuu kirjallisuuskatsauksen havaintoon siitä, että median tapa käsitellä vähemmistöryhmiä luo hierarkioita eri etnisten ryhmien välille. Käsitteily ei ole symmetristä suhteessa valkoiseen valtaväestöön, eikä etnisten vähemmistöryhmien välillä.

”Medialla on ihan selkeät trendit, että joku vähemmistö on tiettyä aikana esillä. Tällä hetkellä puhutaan saamelaisista paljon. Kun keskustellaan vähemmistöistä, romanit jäävät mielestäni vähemmälle huomiolle. Ehkä me emme ole vielä koskaan olleet ”trendaava” aihe, että olisi puhuttu romanien kokemasta syrjinnästä.” Leif Hagert

Sama näkyvyyden ja näkymättömyyden logiikka toistuu siinä, millaisissa rooleissa ja millä elämänalueilla etnisiin vähemmistöihin kuuluvat ihmiset pääsevät näkyviin. Etenkin talous ja politiikka koettiin alueiksi, joiden kohdalla vähemmistöjen näkyvyys saisi olla vahvempaa. Kyse ei haastateltavien mukaan ole kuitenkaan vain journalismista, vaan myös siitä, että vähemmistön edustajana näkyville paikoille pääseminen on vaikeampaa.

Toimittajat eivät haastateltavien mielestä voi kuitenkaan paeta sen taakse, etteikö journalistisia juttuja voitaisi tehdä valikoiden haastateltavaksi myös rodullistettuja asiantuntijoita. Toimittajan olisi vain nähtävä enemmän vaivaa, että löytää välillä myös vähemmistöön kuuluvia asiantuntijoita juttuihinsa.

”En usko, että on olemassa sellaista yhteiskunnan osa-aluetta, jossa ei olisi vähemmistötaustaisia ihmisiä. Ehkä eniten kuvastosta puuttuminen näkyy romanien kohdalla. Se on ryhmä, johon se kohdistuu sellaisella tasolla, että on vaikea hahmottaa heidän historiaansa Suomessa. Kunnallispolitiikassa ei ole ihmisiä, jotka elää romanikulttuurissa tai muutenkaan politiikassa mukana. Tai korkeissa virkamiehissä. Täytyy olla aika systemaattista se ulossulku, jos 2020-luvulla ei edelleenkään ole romanipäättäjiä tai virkahenkilöstöä, joka on romaneja.” Anonyymi

Eräänlainen näkymättömyyden logiikka näkyi haastateltavien mukaan myös näkökulmien yksipuolisuutena. Moni yhteiskunnallinen kysymys, jota olisi voitu käsitellä myös vähemmistön näkökulmasta, jäi kokonaan käsittelemättä. Esimerkiksi poliittisten päätösten vaikutuksia ei mediassa huomioida kaikkien kansanryhmien kannalta. Konkreettinen esimerkki tästä oli, että aktiivimalli vaikuttaa eri tavalla kansanryhmiin riippuen siitä, ovatko ryhmän jäsenet työelämässä syrjittyjä vai ei.

”Minun mielestä, kun ollaan puhuttu aktiivimallista, kun sitä runnottiin läpi, lähtökohtana oli, että jokainen ihminen saa töitä. Mutta se ei pidä paikkaansa se väite. Jokainen ihminen ei saa töitä silloin, kun haluaa.” Leif Hagert

Haastateltavien vaatimus siitä, että yhteiskunnallisia muutoksia ja poliittisia päätöksiä tulisi käsitellä journalismissa useammin myös etnisestä näkökulmassa, vastaa Raittilan (2002, 204) kuvaamaa läpäisyperiaatetta. Etnisyys tai eri vähemmistöryhmien erityiskysymykset eivät saisi olla vain juttujen suoria aiheita. Sen sijaan niiden tulisi useammin toimia näkökulmina muihin yhteiskunnallisiin aiheisiin, kuten urheiluun tai talouteen.

7.2 Etnisyys

Haastateltavamme näkivät, että etnisyys on asia, joka on relevanttia nostaa esiin journalistisessa tekstissä silloin, kun käsiteltävään asiaan tai henkilöön liittyy sellaisia yhteiskunnallisia rakenteita, joissa ihonväri ja etnisyys ovat merkityksellisiä. Tässä mielessä etnisyyttä tulisi kohdella samalla tavalla kuin yhteiskuntaluokan käsitettä. Se vaikuttaa paljon ihmisen yhteiskunnalliseen asemaan, koska etnisyyteen liittyvät ennakkoluulot ja rakenteellinen rasismi voivat huonontaa henkilön mahdollisuuksia pärjätä normiltaan valkoisessa yhteiskunnassa. Rakenteellista rasismia ei pidä piilottaa ”värisokeuden” taakse. Haastateltavista oli myös tärkeää, että journalismissa nostetaan esille rakenteellista rasismia ja rodullistettujen ihmisten yhteiskunnallista asemaa. Silloin myös etnisyyden ja ihonvärin merkitys kysymykselle tulee nostaa esiin.

”Riippuu kontekstista. Jos keskitytään asiantuntijuuteen tai ammattiin, onko enää tarpeen korostaa sitä etnistä taustaa tai onko maahanmuuttaja tai ei. Mutta pitääkö meidän pystyä puhumaan ihonväristä ylipäätään yhteiskunnassa, niin totta kai. Emme voi olla värisokeita. Jos tehdään näin, ei oteta huomioon, että epätasa-arvoa on.” Sara Salmani

Ongelmalliseksi etnisyyden tai esimerkiksi maahanmuuttajataustan esiin nostaminen muuttuu silloin, jos sille ei ole erityistä perustetta. Tämä liittyi tutkimuksen haastateltavien näkemyksen mukaan myös siihen, etteivät journalististen juttujen haastateltava pääsee näkyviin mediassa kuin silloin, jos he edustavat omaa maahanmuuttajuuttaan tai etnistä ryhmäänsä. Etnisyyttä ei pidä mainita, ellei jutun aihe liity siihen suoraan, mutta kirjoitetaanko sellaisia juttuja suomalaisessa mediassa? Haastateltavien mukaan ei juurikaan.

Tämä kaksisuuntaisen ongelman johtaa siihen, että rodullistettujen ihmisten mahdollisuus olla näkyvillä mediassa tavallisena kansalaisena kapenee.

”Jos haluat tehdä jutun Roihuvuoren naapurustossa asuvasta tyypistä, ehkä sitä ei tarte eksplisiittisesti mainita: hän on maahanmuuttaja. Mitä se antaa juttuun lisää? Kenelle olet tekemässä juttua? Kenelle olet vinkkaamassa silmää, että tämä henkilö on toinen?” Sonya Lindfors

Etnisyyden esiin nostaminen luo myös lukijalle ennakkokäsityksiä, joiden kautta tekstiä tulkitaan. Samalla ihmisten lokerointi etnisyyden mukaan häivyttää haastateltavasta ja käsiteltävästä asiasta sen muita sävyjä. Nämä muut merkitykset voivat olla käsiteltävän asian kannalta etnisyyttä tai ihonväriä merkityksellisempiä.

”Jos toimittaja lähtee haastattelemaan romanian, se etnisuus kertoo hyvin vähän siitä ihmisestä. Meikin olemme iso kirjo ihmisiä. Siellä vaikuttavat poliittiset ajatukset, uskonto, sosioekonominen luokka. Monta eri tekijää vaikuttaa siihen, miksi se ihminen puhuu ja näkee asiat tietyllä tavalla. Me emme voi selittää, että Liisa menee ja tekee jotain, koska on valkoinen suomalainen, vaan Liisa tekee näin, koska hän on iloinen tai surullinen tai masentunut tai hyväosainen. Se on sama vähemmistöissä. Muut tekijät, eikä ainoastaan kulttuuri, sanelevat, mitä ihminen tekee tai miten hän reagoi johonkin.” Leif Hagert

Avoimen ja rakenteellisen rasismin lisäksi on joukko muita tilanteita, joissa etnisyydellä on merkitystä. Haastateltavamme nostivat esiin etenkin sellaiset vähemmistöryhmät, joilla on Suomessa pitkä ja omalle etniselle ryhmälle tyypillinen historiansa.

Esimerkiksi saamelaisten maakysymyksiä on mahdotonta käsitellä ottamatta huomioon kyseiseen etnisen ryhmän historiaa Suomessa. Se, millaiset oikeudet maankäyttöön saamelaisilla on, kytkeytyy kysymykseen koko ryhmän oikeudesta olla olemassa Suomessa. Pakkosuomalaistaminen, maa-oikeudet ja saamelaisille epäsuotuisat kalastussopimukset asettuvat samaan ajalliseen jatkumoon, jossa on kyse jopa vuosisatoja kestäneestä kamppailusta saamelaisalueen luonnonvaroista ja saamelaisen kulttuurin säilyttämisestä. Tästä syystä Suomen historian tuntemusta, myös vähemmistöjen näkökulmasta, pidettiin tärkeänä.

”Joo, etnisyydellä on merkitystä. Saamelaiskysymystä on vaikeaa käsitellä puhumatta saamelaisista etnisenä vähemmistönä, kansana, jolla on oma historia Suomessa. Tilanteet, joissa aihe käsittelee esimerkiksi saamelaisalueita tai saamelaiskäräjiä niin silloin identiteetti on tärkeä osa uutisointia.” Anonyymi

”Lähihistorian tuntemus olisi hyvä. Juttelin yhden toimittajan kanssa. Kysyin häneltä: Tiedätkö milloin romanit ovat saaneet kansalaisoikeuden suomessa? Hän ei tiennyt. Hän on kuitenkin oikeasti hyvä toimittaja. Se on kuitenkin ollut aika vähän aikaa sitten, 1969–1970 taitteessa. Silloin romanit tuli yhtä hyväksi kansalaisiksi kuin kaikki muut. Jolloin voidaan miettiä, mikä on ollut aika ennen sitä, ja mikä on ollut romanien asema aiemmin tässä yhteiskunnassa.” Anonyymi

7.3 Kieli ja sanat

Opinnäytetyömme haastateltavat nostivat esiin sen, kuka saa olla suomalainen. Jos henkilö, jonka suku on joskus muuttanut Suomeen, on maahanmuuttaja vielä kolmannessa polvessakin, on paikallaan kysyä, miksi suvun maahanmuuttotausta on tarpeen nostaa esiin, vaikka henkilö olisi Suomessa syntynyt. Samaan tapaan esimerkiksi romanit esitetään teksteissä nimenomaan romaneina, vaikka myös suomalaisuus olisi heille täysin mahdollinen taustaan viittaava kategoria. Haastateltavat kokivat merkitykselliseksi myös sen, että käsitteitä käytetään oikein.

“Koko Hubara on puhunut paljon siitä, miten me viestitään ja mitä sanoja käytetään. Sillä on suuri vaikutus ja toimituksissa on hyvin vähän tietoa, kun puhutaan vähemmistöistä, mitä termejä tulisi käyttää. Eli kun puhutaan maahanmuuttajuudesta, toisen sukupolven maahanmuuttajuudesta, kolmannen sukupolven maahanmuuttajuudesta.” Sara Salmani

“Jokin aika sitten kuulin termin valkoinen suomalainen ja se oli mulle voimauttava, koska ymmärsin sitä kautta, että mä en ole romanitaustainen suomalainen, mä en ole vähemmin suomalainen, vähemmistösuomalainen. Jos on valkoinen suomalainen, niin mä olen rodullistettu suomalainen. Koen, että se nostaa samalle tasolle. Rikkoo sitä, että valkoisuus on normi, johon kaikkien pitää pyrkiä.” Leif Hagert

“Maahanmuuttajataustainen, pakolainen, ulkomaalainen. En ole maahanmuuttaja, en ole pakolainen. Olen ruskea suomalainen. Olen ihan suomalainen.” Sonya Lindfors

“Siellä [jutussa] saattaa olla, että romani ja suomalaiset sitä ja tätä, ja se sulkee meidät ulos suomalaisuuskäsitteestä.” Leif Hagert

“Itse lähtisin siitä lähtökohdasta, että [jokainen on] suomalainen, koska se on asia, jota yritetään riistää pois. Sitten jos joku on, että olen saamelainen, en suomalainen, niin sitten voi olla että, okei, noin päin.” Leif Hagert

Haastateltavat kokivat, että median tapa käsitellä suomalaisuutta sulkee rodullistetut ihmiset suomalaisuuden ulkopuolelle. Käsitely on yhdenmukainen esimerkiksi Rossin (2015, 131–134) kuvauksen kanssa: “Oikeanlainen suomalaisuus” on valkoista, heteroseksuaalia, lisääntyvää ja perhesuuntautunutta. Muunlaiset esitykset suomalaisuudesta ovat poikkeuksia. Toisaalta esimerkiksi (Horstin 2005, 33) näkemys siitä, että kulttuurisessa mielessä suomalaiseksi synnyttään, tulee haastetuksi. Suomalaiseksi syntyminen tai valkoisessa suomalaisessa perheessä kasvaminenkaan ei välttämättä riitä, jos henkilö itse ei ole valkoinen.

Tiivistäen voidaan sanoa, että toimittajien olisi siis syytä antaa jokaiselle mahdollisuus olla suomalainen, jos etnisyyden tai kansallisuuden mainitseminen on jutussa ylipäänsä tarpeen. Se, miten ihminen oman kansallisuutensa tai etnisyytensä mieltää, selviää kysymällä. Samaan aikaan juttua kirjoittavan toimittajan tulisi pitää mielessä, etteivät kaikki halua välttämättä olla suomalaisia, ja sekin on täysin hyväksyttävää.

Toimittajan ei pidä tehdä oletuksia haastateltavan identiteetistä tai siitä, miten ihminen ko-
kee itsensä ja haluaa itsensä määritellä. Journalistin ohjeissa (JO: 26.) sanotaan, että
henkilön etnistä alkuperää, kansallisuutta, sukupuolta, seksuaalista suuntautumista, va-
kaumusta tai näihin verrattavaa ominaisuutta ei ole syytä tuoda esiin ilman perusteltua
syytä. Usein pelkkä nimi kertoo henkilöstä tarpeeksi. Näin henkilö ei joudu edustamaan
ryhmää, johon kuulumiseen hän ei voi vaikuttaa.

Journalismissa pitäisi sen sijaan vaalia symmetriaa valkoisten ja rodullistettujen ihmisten
välillä: jos jutun päähenkilö on valkoinen Minna, kirjoittaisiko toimittaja tämän valkoisuu-
den juttuun? Jos ei, on suotavaa, että toimittaja kirjoittaa myös rodullistetun haastatelta-
van kohdalla vain henkilön nimen viittaamatta tämän etnisyyteen tai maahanmuuttotaus-
taan.

“Sellainen, että kaikki on suomalaisia ei välttämättä ole totta. Jos mahdollista, käytä
henkilön nimeä. Se on parasta! Eikä ryhmäidentiteettiä, johon hän ei ole voinut
vaikuttaa. Journalismi kuitenkin aika usein nostaa yksilöt keskiöön. Siinä ei ole
hirveästi tilaa kollektiivisuudelle, paitsi silloin kun puhutaan maahanmuuttajista.”
Anonyymi

Haastateltavat kokivat myös, että suomalaisuus mediassa pitää ansaita. Usein muihin
kuin etnisiin suomalaisiin kuuluvia ihmisiä käsitellään mediassa maahanmuuttajataustai-
sina siihen asti, kunnes he menestyvät urheilukilpailuissa, voittavat palkintoja tai menesty-
vät muuten urallaan. Tällöin heidät määritellään suomalaisiksi. Suomalaisuus on siis jo-
tain, jonne on mahdollista nousta menestyksen myötä.

Havainto kytkeytyy käsitteisiin siinä mielessä yksinkertaisesti, että välttämällä vaikkapa
maahanmuuttajuuteen liittyvien käsitteiden käyttöä, jos juttu ei käsittele maahanmuuttoa,
ei sitä korostavia termejä tarvitse käyttää. Kyse ei tietenkään ole yksinomaan käsitteistä,
vaan myös jutun sisällöstä: siitä, onko toimittajan tarpeen käsitellä henkilön sukujuuria tai
maahanmuuttohistoriaa, jos ne eivät ole jutun aiheen kannalta olennaisia.

Suomalaisuuteen on liitetty rodullistettujen ihmisten kohdalla myös etuliitteitä. Julkisuu-
dessa on ehdotettu esimerkiksi käsitteitä uussuomalainen ja kielitoimiston sanakirjaankin
päässyt afro-suomalainen. Uudet käsitteet voivat olla sekä ongelmallisia että toimivia.
Kumpaa, se riippuu haastateltavasta itsestään.

Uussuomalainen ei yhdellekään tämän opinnäytetyön haastateltavista tuntunut luonte-
valta, vaan se miellettiin sanaksi, joka pyyhkii identiteetistä pois muut sen keskeiset osat.
Afro-suomalainen taas yhdistää käsitteenä afrikkalaisen ja suomalaisen taustan, ja on kak-

soisidentiteettinä sallivampi. Useampi tutkimushaastateltava esitti myös, että suomalaisessa journalismissa olisi mahdollista käyttää enemmän juuri kaksoisidentiteettiin viittaavia käsitteitä, kuten somalialais-suomalainen tai venäläis-suomalainen tai esimerkiksi venäjänkielinen suomalainen.

“Meillä on paljon puuttuvaa terminologiaa, koska Suomi on ollut niin homogeeninen niin pitkään, vaikka ruotsiin verrattuna, joka palautuu meidän geopolitiikkaan. Meidän kielialueemme on niin pieni.” Sonya Lindfors

“[Määrittelen itseni] venäjänkieliseksi suomalaiseksi.” Eilina Gusatinsky

“Uussuomalainen on ongelmallinen termi minulle, koska mitä se tarkoittaa. Ei siinä ole mitään järkeä. Tämä erottelee sen, että mikä on suomalaisuus. Tänne tuli erivärisiä ihmisiä, nämä ovat näitä uusia suomalaisia. Mutta afrosuomalainen, tuo menee kanssa siihen, että identiteettejä ei tarvitse poissulkea, jos kuuluu kahteen eri identiteettiin.” Sara Salmani

“Minun mielestä afrosuomalainen on ihan hyvä termi. Se on aika inklusiivinen ja ottaa sisälleen sellaiset ihmiset kuin minä. Olen muuttanut Suomeen lapsena. Koen olevani osa yhteiskuntaa, mutta mulla on myös vahva identiteetti, joka sitoo minut Afrikkaan ja minun vanhempiini ja kulttuuriin. Samaan aikaan on ihmisiä, jotka on syntyneet täällä ja heillä saattaa olla melaniinia enemmän, mutta he eivät ole koskaan asuneet Suomen rajojen ulkopuolella, ja he ovat kasvaneet suomalaiseen kulttuuriin valkoisen äidin toimesta, jolloin heissä afro näkyy, mutta se ei ole eletty kokemus.” Anonyymi

Suomalaisissa lehtiteksteissä näkyi muutamissa yhteyksissä vielä vuonna 2020 esimerkiksi mustista käytettävä sana *neekerit*. Venäläisistä vastaava sana olisi *ryssä* ja romaaneista yhtä loukkaavaa sanaa *manne*. Kirjoitamme sanan tähän auki tieteellisen käytännön vuoksi yhden kerran, jotta lukijalle on selvää, mistä puhutaan. Myöhemmin käytämme tässä opinnäytetyössä muotoa n-sana, r-sana ja m-sana, koska ajattelemme, että näiden sanojen käyttöä olisi syytä välttää niiden loukkaavuuden ja rasistisuuden vuoksi.

Näistä kolmesta loukkaavasta sanasta opinnäytetyön tekijät itse ovat törmänneet lehtiteksteissä ainoastaan n-sanaan. Missä tilanteessa näitä sanoja sitten saa käyttää vai pitäisikö niiden käytöstä luopua kokonaan?

Haastateltavat olivat lähes yksimielisiä siitä, että loukkaavia sanoja ei tarvitse käyttää lainkaan. Muutamat olivat sitä mieltä, että hyvin tarkkaan valitussa kontekstissa, jossa sanan loukkaavuus ja historiallisen ulottuvuus tuodaan selvästi julki, loukkaaville sanoille voi olla mahdollista löytää perusteltu syy. Lähes aina sanat on kuitenkin mahdollista kiertää ja kertoa asia jollain toisella tavalla siten, että lukija tietää, mistä puhutaan.

“Mun mielestä n-sanoja tai ongelmallisia termejä ei tarvitse käyttää. Koska historia on, mikä on ja jos me emme halua tutustua siihen historiaan, se antaa meille kuvan myös tekijöistä, jotka ei ymmärrä ilmiötä, jos halutaan puolustaa, että kyllä minä nyt tämän kerran käytän tätä.” Anonyymi

“En haluaisi kuulla näitä loukkaavia sanoja. Periaatteessa voi käyttää, jos on vahva syy. Jos kontekstia ei selitetä, se vain jatkaa sortoa ja alistamista. Mutta jos jonain päivänä ymmärretään yhteiskuntana se, miksi tiettyjä sanoja on käytetty. Minun mielestäni meillä on pitkä matka tähän tilanteeseen.” Eilina Gusatinsky

7.4 Stereotypiat ja roolit mediassa

Opinnäytetyön haastateltavat olivat sitä mieltä, että valtavirtajournalismi keskittyy suurimmaksi osaksi yksilöihin. Tilaa kollektiivisuudelle on vain silloin, kun kyseessä ovat muut kuin valtaväestöön kuuluvat ja normiin mukautuvat ihmiset. Tällöin henkilö asetetaan usein oman viiteryhmänsä edustajaksi. Haastateltavat toivoivat enemmän juttuja kaikenlaisista ihmisistä niin, että jutun keskiössä ovat henkilön teot ja ajatukset eivätkä asiat, piirteet tai elämäntilanteet, jotka sijoittavat hänet normin ulkopuolelle.

“Vähemmistöryhmät eivät ole homogeenisiä. Muslimienkin joukossa on monimuotoisuutta ja erilaisia mielipiteitä. Se on tärkeää huomioida, että toimittaja ymmärtää juuri sen henkilön lähtökohdat. Jos toimittaja on epävarma, että miten halutaan, että viestitään asioista, niin silloin pitää vaan kysyä suoraan.” Sara Salmani

Ihönväri ja etnisyys näyttäisivät linkittyvän eri tavoin erilaisiin tekoihin. Haastateltavat toivat esiin, että etnistä taustaa tai ihönväriä ei useinkaan nosteta esiin myönteisistä asioista kertovissa jutuissa. Tällöin teko tai saavutus nähdään henkilökohtaisena asiana. Sen sijaan kielteisissä jutuissa, kuten rikosuutisoinnissa ne nostetaan esiin. Näin etnisyys tai ihönväri linkittyy rikollisuuteen. Useat haastateltavat nostivat esiin myös havainnon, että henkilöön liitetyt myönteiset ominaisuudet selitetään usein yksilön vahvuuksilla. Kielteiset ominaisuudet taas kytkettiin henkilön kulttuuristaan.

“Jos minä saan palkinnon, se liittyy minuun henkilökohtaisesti. Silloin se ei liity minun mustuuteeni. Mutta jos teen rikoksen, se liittyy minun mustuuteeni.” Sonya Lindfors

Koska rodullistettuja ihmisiä näkyy mediassa hyvin paljon rikosuutisissa tai maahanmuuttoa tai rasismia koskevissa artikkeleissa, haastateltavat kokivat, että roolitukset ovat usein toisteisia. Tämä vastaa myös kirjallisuuskatsauksessa esille nousseita havaintoja etnisten vähemmistöryhmien stereotyyppisestä esittämisestä (Pietikäinen 2002, 19–23; Majanen 2016, 122–133; Raittila 2002, 54). Haastateltavat nostivat esiin, että etnisiin tai kielellisiin vähemmistöryhmiin kuuluvat henkilöt pääsevät yleensä ääneen mediassa oman ryhmänsä edustajina. He ovat useimmiten kokijan roolissa. Jutuissa he puhuvat rasismista, syrjimisestä ja maahanmuuttoon liittyvistä asioista.

“Perinteiset: uhri, rikollinen, sairas, köyhä, rikollinen, kouluttamaton, vaarallinen, autettava, eksplisiittisesti ei-suomalainen, eksplisiittisesti erilainen, naurunalainen (nauretaan tavoille). Pakolaiskriisin aikaan Ylen studioon tuotiin pakolaisperhe, heille syötettiin puuroa ja naureskeltiin sille, mitä mieltä he olivat puurosta. Aina pitää

viedä ulkomaalaiset saunaan, syökää määmiä. Halutaan karnevalisoida.” Sonya Lindfors

“Jos olet tosi lihava, juttu kertoo siitä, että olet tosi lihava. Jos olet pyörätuolissa, juttu kertoo siitä miten sinulla on haastavaa. Ruskea ihminen saa kertoa siitä, miltä rasismi tuntuu.” Sonya Lindfors

“Ranskalaiselta ei odoteta ja edellytetä, että he kotoutuisivat. Heille ei ole sellaisia vaatimuksia. On päinvastoin kiva, että joku on asunut Suomessa 25 vuotta eikä osaa suomea. Kukaan ei kyseenalaista asiantuntijuutta.” Eilina Gusatinsky

“Kokemusasiantuntijuutta annetaan. Jos ei-valkoinen puhuu mediassa, hän puhuu ei-valkoisuudesta. Tai omasta taustastaan. Harvemmin keskitytään taiteilijan taiteeseen tai johtajan johtajuuteen, vaan siihen taustaan.” Sara Salmani

“Homogeenisiä rooleja, joko supermenestyjiä tai ihan päinvastaisia. Tällaisia haluamme tai tällaisia emme halua. Tosi outo dikotomia kahden arkkityypin väliltä.” Anonyymi

“Ihmiset, jotka kuuluu marginalisoituneeseen ryhmään, milloin heidät esitetään ihan normaaleina?” Sonya Lindfors

Toisaalta yksi haastateltavistamme nosti esiin sen, että rodullistetulta ihmiseltä saatetaan odottaa näkemystä etnisen taustansa tai uskontonsa perusteella asioihin, joihin hänellä ei ole asiantuntijuutta.

”Jos kuuluu tiettyyn vähemmistöön, niin toimittaja saattaa ottaa yhteyttä ja pyytää kommenttia. Minultakin on tosi usein pyydetty kommenttia Iranin politiikkaan vain siksi, että olen puoliksi iranilainen. Minulla ei ole mitään politiikkataustaa. Tätä käy mun mielestä, että [otetaan] joku vähemmistöön kuuluva edustaja vain koska hän sattuu olemaan X-taustainen ilman että on alan ekspertti. Tämä voi olla tosi vaarallista.” Sara Salmani

7.5 Toimitukset

Kirjallisuuskatsauksessa emme löytäneet juurikaan tietoa suomalaisten toimitusten valkoisuudesta. Näyttää siltä, ettei Suomessa vielä juurikaan mitata sitä, kuuluuko toimitusten kokoonpanoon muita kuin valkoisia toimittajia. Ero esimerkiksi Yhdysvaltoihin, jossa mediatalojen etnistä kokoonpanoa on mitattu jo pitkään, on ilmeinen. Löysimme vain vähän suomalaista tutkimusta tai kirjallisuutta myös siitä näkökulmasta, miten tilannetta voisi parantaa. Tästä syystä haastattelut tarjosivat tilaisuuden täydentää kokonaiskuvaa siitä, millaisilla toimenpiteillä journalismin etnistä inklusiivisuutta voisi parantaa toimitusten sisällä.

Yksi haastatteluissa selkeästi esiin noussut ongelma oli, että valkoiset ja keskiluokkaiset toimittajat eivät pysty näkemään, että se objektiivisuus, josta journalistit operoivat, ei ole aidosti neutraalia, vaan tietynlaista valkoista objektiivisuutta. Tämä valkoinen objektiivisuus ei rodullistetun näkökulmasta näyttäytyä neutraalina, koska se sulkee ulos kokonaisia ihmisryhmiä ja varaa heille hyvin rajallisen tilan journalistissa jutuissa.

Toimittajien pitäisi pystyä näkemään, että myös heillä itsellään on lähtökohta, kiinnepiste, josta he maailmaa katsovat. Siihen vaikuttaa se, millaiseen perheeseen on syntynyt, keitä läheisiin ystäviin kuuluu, mitä koulua ja korkeakoulua kävi ja onko itse laajentanut näkökulmaansa perehtymällä siihen, miltä maailma näyttää vähemmistöön kuuluvan henkilön näkökulmasta.

“Ehkä valkoisin skene tällä hetkellä on journalismi. Jos katsoo Yleä, Helsingin Sanomia ja Aamulehteä. Isoja mediataloja: Nelosta, Maikkaria. Ei missään näy [rodullistettuja] sisällöntuottajina, ankkureina, juontajina ketään. Sielläkin menee niin, että ei olla vain valkoisia, vaan myös keskiluokkaisia ja samoja kouluja käyneitä. Samoja ikäluokkia edustavia. Ne, jotka vahtivat valtaa, tahtovat usein olla aika homogeenistä sakkia.” Anonyymi

Se, onko toimituksessa yhtään työntekijää, jolla on kontakteissaan muitakin kuin valkoisia ihmisiä, vaikuttaa haastateltavien mukaan suoraan siihen, mikä on juttuaihe ja millaisia rooleja on valmis kirjoittamaan vähemmistöön kuuluville haastateltaville. Mitä ei näe, ei tule ajatelleeksi tai tunnistaneeksi juttuaiheeksi. Jos vähemmistöille annetut roolit ovat toimittajalle tuttuja ainoastaan toisten valkoisten journalistien teksteistä, todellisuuden laaja kirjo erilaisia elämäntilanteita, valintoja, ammatteja, syitä ja seurauksia sekä rooleja, jää helposti huomaamatta.

“Mikä meidän mielestämme ei ole juttu, koska se ei kosketa meitä tai meidän läheistemme elämää millään lailla. Miten me tunnistetaan, mikä on aihe?” Sonya Lindfors

Haastateltavat kysyivät myös median vastuun perään. Jos rodullistetuille ihmisille tarjotut roolit jäävät toistuvasti kapeiksi ja yksiulotteisiksi, se vaikuttaa väistämättä myös ihmisiin, jotka tällaisen journalismin kohteina ovat.

”Pitäisi ymmärtää, että miten nämä vaikuttavat meidän yhteiskuntaamme ja esimerkiksi nuoriin. Kun he näkevät, että oma ryhmä edustetaan tietynlaisena tai puhutaan tietyssä kontekstissa. Muslimeista puhutaan tosi negatiivisista lähtökohdista. Miten se vaikuttaa, että täytyy koko ajan puolustaa tai todistaa itseään tässä yhteiskunnassa. Minä en kuulu terroristeihin, minä en ole alistettu nainen, se on tosi raskasta mielenterveydelle.” Sara Salmani

Kaikki haastateltavat peräsivät toimittajille myös laadukkaampaa ja laaja-alaisempaa koulutusta etnisyydestä ja erilaisista vähemmistöryhmistä. On ehdottoman tärkeää, että jokainen toimittaja, riippumatta siitä tekeekö hän urheilu- vai talousjournalismia, omaa perustiedot erilaisten etnisten ryhmien historiasta ja nykytilanteesta, myös omastaan. Tiedonvälityksen lisäksi journalismi viihdyttää, kertoo tarinoita ja esittää kritiikkiä erilaisia yhteiskunnallisia ilmiöitä kohtaan.

Journalismin on tarkoitus olla reilua kaikkia kansanosia kohtaan ja sen on tarkoitus kertoa yhteiskunnan kaikista ihmisistä ja kaikenlaisista ilmiöistä tasapuolisesti. Näin ollen myös etninen näkökulma tulee haastateltavien mukaan nostaa tasa-arvoisesti muiden aspektien rinnalle. Etninen näkökulma tulee mukaan urheiluun, viihteeseen, talouteen ja muille sosiaalisen ja yhteiskunnallisen elämän osa-alueille. Etninen näkökulma ja sen risteytyminen muiden yhteiskunnallisten kysymysten kanssa tulee ottaa toimitustyössä huomioon.

“Ei niin, että on joku yksi toimittaja. Vaan niin, että tämä on ihmisten peruskoulutusta. Tässä maailmanajassa tämän pitäisi olla uusi standardi. Jos et ymmärrä etnisiä asioita, et voi olla toimittaja.” Sonya Lindfors

Suurin osa haastatteluun osallistuneista henkilöistä ei pitänyt hyvänä ajatuksena sitä, että toimituksissa olisi vähemmistöihin erikoistunut toimittaja. Ongelmaksi koettiin erityisesti se, että todennäköisesti kaikki vähemmistöjä koskevat asiat ohjattaisiin tällöin yhdelle inklusioekspertille: yksi toimittaja vastaisi siis etnisiä ja kielellisiä vähemmistöryhmiä, vammaisia ja sukupuolivähemmistöjä koskevien asioiden käsittelystä. Se, että vähemmistöjä koskevat asiat olisivat vain yhden ihmisen vastuulla, nähtiin vaarallisena ja hauraana myös käytännön syistä: Mitä tapahtuu, jos kyseinen toimittaja esimerkiksi sairastuu tai jää vanhempainvapaalle?

Toisaalta vähemmistöasioihin perehtynyt toimittaja saattaisi auttaa mediaa muuttumaan monimuotoisemmaksi ja osaisi ottaa huomioon vähemmistöjen näkökulmat juttuaiheissa ja niiden käsittelytavoissa. Mikäli toimituksessa kuitenkin olisi vähemmistö- tai inklusioekspertti, hänen tulisi haastateltavien mukaan itsekkin kuulua johonkin vähemmistöryhmään. Valtaväestöön kuuluvaa vähemmistöihin erikoistunutta toimittajaa ei koettu uskottavaksi, koska hän kirjoittaisi vähemmistöistä valtaväestön edustajana sekä valtaväestön näkökulmasta. Haastateltavat kokivat, että henkilökohtainen kokemus kuulumisesta johonkin vähemmistöryhmään auttaa ymmärtämään myös muita marginaaliin työnnettyjä. Myös representaation kannalta olisi tärkeää, että kyseinen toimittaja kuuluisi johonkin vähemmistöryhmään.

Yhdysvalloissa, jossa median monimuotoisuutta ja tasa-arvokysymyksiä on tutkittu enemmän ja kauemmin, esimerkiksi New York Timesilla on erilaisiin tasa-arvokysymyksiin erikoistuneita toimittajia (New York Times 2020a; New York Times 2020b). Tämä on ollut yksi tapa lisätä median monimuotoisuutta, mutta haastatteluaineiston perusteella parempi tapa toimia olisi yleinen kouluttaminen vähemmistökysymyksistä ja vähemmistöön kuuluvien toimittajien palkkaaminen suomalaisiin toimituksiin.

7.6 Eksotisoivien erityisjuttujen aika on ohi

Kysyimme haastateltavilta, mitä he ajattelevat 2000-luvulla suomalaisissa medioissa olleista erillisistä maahanmuuttajaliitteistä ja -osioista, kuten YLE:n Basaari-ohjelmasta ja Aamulehden Maahanmuuttajat-sivuista. Nämä osiot oli suunnattu ennen kaikkea valkoisille lukijoille. Kenenkään haastateltavan mielestä tarvetta erityissisällöille ei ole. Päinvastoin myönteinenkin erityisjulkisuus nähtiin erilaisuutta ja erillisyyttä korostavina ja eksotisoivina.

“Se, että jatkuvasti halutaan pitää kiinni erityisasemasta, välillisesti eksotisoi ja toiseuttaa.” Anonyymi

“Kaipaisin, että annettaisiin tilaa sille asiantuntijuudelle eikä korostettais sitä, että hän on asiantuntija, koska hän sattuu olemaan muslimi. Jos on hijab-malleja, niin korostaisin sitä heidän työtään kuin taustaansa. Tausta tulee läpi ja miten he pukeutuvat. Ei tarvitse enää alleviivata.” Sara Salmani

Osa haastateltavista suhtautui kriittisesti myös siihen, että Yle lähettää eri kielillä uutisia. Esimerkiksi venäjän- ja saamenkieliset toimitukset tekevät ohjelmia ja välittävät tietoa, joka on relevanttia oman kieliryhmän lisäksi myös valtaväestölle. Siksi olisi tärkeää, että eri etnisten ryhmien asioista puhuttaisiin myös suomenkielisessä valtavirtamediassa. Lisäksi yksi haastateltava koki ongelmalliseksi, ettei venäjänkielisille tehdä sisältöä ryhmää kiinnostavista aiheista, vaan tyydytään ikään kuin kääntämään valtaväestölle tehdyt aiheet venäjäksi.

“Ne pysyy vain siellä pienellä kaistaleella ja tulee saamen kielellä. Mitä enemmän tiedämme toinen toisistamme, sen parempi.” Anonyymi

Haastatteluissa nousi esiin se, että erityisliitteitä voisi kuitenkin tehdä esimerkiksi historiaan liittyvistä vähemmistökyseksistä. Esimerkiksi New York Times aloitti elokuussa 2019, 1619 Project -nimisen juttusarjan muistamaan ja muistuttamaan vuonna 1619 alkaneesta mustien orjuuttamisesta Yhdysvalloissa (The New York Times Magazine 2019; New York Times 2020c). Haastateltavien mielestä tällaisissa jutuissa erityisjulkisuuden katseen tulisi kohdistua myös valtaväestöön ja yhteiskunnan rakenteisiin.

“Erityisosiota ei tulisi toteuttaa niin, että valkoinen ihminen katsoo erikoisihmistä, vaan niin, että suomalainen ihminen, katso itseäsi. Katso, miten olet ymmärtänyt historian, ja katso, kenen näkökulmasta se historia on kerrottu.” Sonya Lindfors

Kysyimme haastattelussa, minkälaisia asioita toimitusten tulisi mitata pohtiessaan, tuleeko vähemmistöjen ääni kuuluviin. Haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että on tärkeää, että toimituksissa lasketaan vähemmistöistä kertovien juttujen määrää. Mediasisältöjen datasta pystytään mittaamaan sitä, kuinka erilaisten yhteiskunnan jäsenten äänet pääsevät kuuluviin medioissa. Pelkkä juttujen tai haastateltavien määrän mittaaminen ei kuitenkaan

ole tarpeeksi. On mitattava myös juttuaiheita eli myönteisten ("sankaritarinat"), neutraalien ("arkipäiväiset jutut") ja kielteisten (rikosuutisointi) juttujen keskinäistä suhdetta. Kun tavoite ja nykyinen tilanne ovat selvillä, voidaan kiinnittää huomiota juttuaiheisiin ja haastateltavien valintaan.

"Käsitelläänkö/kuinka paljon käsitellään vammaisia ihmisiä, sukupuolivähemmistöjä? Barometriin tulisi suhtautua työkaluna. Kun meillä on tietoa, voimme reagoida siihen jotenkin." Sonya Lindfors

"Kun mietitään aiheita, haastateltavia: kirjallisuus, kuka voisi puhua näistä. No, Koko Hubara voisi tulla tähän." Anonyymi

Lisäksi on tärkeää kiinnittää huomiota myös juttujen roolituksiin. Onko vähemmistötaustainen aina tehdyissä jutuissa kokijan, autettavan tai rikollisen roolissa. Tähän vastapainoksi on tärkeää tehdä juttuja, joissa kyseiset henkilöt toimivat asiantuntijoina tai arkipäivän rooleissa: äitinä, elintarvikeliikkeen asiakkaana tai uimahallin valvojana. Tämä vaatii järjestelmällistä ja säännöllisesti toteutettavaa sisällönanalyysiä, jota toimituksissa tehdään muutenkin. Tarkastelun yhdeksi kohteeksi olisi vain otettava etnisten vähemmistöjen näkyminen toimituksen julkaisemissa jutuissa.

"Ja sitten: nyt on ollut valtavasti juttua rodullistetuista, koska on ollut erilaisia konflikteja tai Al-Hol [pakolaisleiri] ja muuta, niin määrällisesti juttuja on ollut paljon, mutta jos kaikki on, että apua, terroristit tulee Suomeen. Se ei ehkä ole ihan balanssissa." Sonya Lindfors

8 Prosessikuvaus

Opinnäytetyön tekoprosessi jakautui neljään eri vaiheeseen: valmisteleviin töihin, tietoperustan rakentamiseen, haastatteluihin, aineiston analysointiin sekä opinnäytetyöraportin ja oppaan kirjoittamiseen. Käytännössä eri työvaiheet lomittuivat toistensa kanssa, mutta jako näihin neljään vaiheeseen helpottaa prosessin kulun hahmottamista.

8.1 Valmistelevat vaiheet

Opinnäytetyön lähtökohtana oli tehdä opas siitä, kuinka etnisiä vähemmistöryhmiä voi käsitellä mediassa yhdenvertaisesti. Tutkimusmuotoisen opinnäytetyön tekeminen oli toinen vaihtoehto, jota opinnäytetyön toteutustavaksi harkittiin jo opinnäytetyön aloitusvaiheessa. Valitsimme oppaan, mutta halusimme toteuttaa aineiston keräämisen silti tutkimuksellisella otteella: näin saisimme työllemme raamit ja laatukriteerit. Näimme, että menetelmällisyys tukisi työn etenemistä järjestelmällisesti läpi eri vaiheiden ja auttaisi arvioimaan ja luokittelemaan haastatteluaineistoa opasta varten. Tämän lähestymistavan ansiosta produktimuotoinen opinnäytetyö oli kohtuullisen helppo muuttaa myöhemmin oppaaksi, kun opinnäytetyömme ohjaaja Pekka Huolman sitä ehdotti.

Inklusiivisen journalistin opas oli opinnäytetyön aiheena kummallekin tekijälle luonteva ja mieleinen valinta. Katriina Lundelin oli kirjoittanut ennakkotehtävänsä Haaga-Helia ammattikorkeakoulun journalismin opintoihin hakiessaan aiheesta, tulisiko journalistien huomioida väestön etninen moninaisuus paremmin työssään. Kata-Riina Heinonen-Tricarico oli seurannut jo vuosia sosiaalisen median keskusteluja, joissa etnisiin vähemmistöihin kuuluvat ihmiset Suomessa ja maailmalla kritisoivat median tapaa käsitellä vähemmistöjä.

Kirjallisuuteen tutustuttaessa kävi ilmi, että tuoretta tutkimusta nimenomaan Suomesta on kohtuullisen vähän siitä huolimatta, että aiheen ympärillä on viime vuosina käyty keskustelua runsaasti. Produktimuotoiseen opinnäytetyöhön päädyttiin siksi, että opinnäytetyön tekijät toivoivat siitä ennen kaikkea työvälinettä itselleen. Samalla tarkoitus oli luoda väline, josta voisivat hyötyä myös muut toimittajat ja toimituksissa työskentelevät esihenkilöt Suomessa.

Tutkimuksen ja sen lisänä syntyneen oppaan lähtökohtana oli luoda yleisluontoinen katsaus aiheeseen, jotta lukija saa välineitä havaita oman näkökulmansa rajallisuus ja tarjota näin erilaisia uusia näkökulmia samaan aiheeseen. Oppaassa yhden hyvin rajatun näkökulman käsitteleminen tuntui opinnäytetyön tekijöistä puutteelliselta. Sen sijaan tutkimusmuotoisessa opinnäytetyössä se olisi ollut hyvin perusteltua.

Rajaukseksi muodostuivat siis eräällä tavalla kysymys siitä, mistä perusasioista toimittajan tulisi olla tietoinen, jotta inklusiivisen journalismin tekeminen olisi mahdollista. Toinen näkökulmaa rajaava päätös oli käsitellä vain etnisiä ja kielellisiä vähemmistöjä Suomessa, ei esimerkiksi vammaisuutta tai sukupuoli- ja seksuaali-identiteettiä, joista kaikista voisi kirjoittaa erilliset tutkimukset ja oppaat.

Etnisyyteen läheisesti liittyvä aihe, uskonto, rajattiin tutkimuksesta ulos. Haastatteluissa tekijät kysyivät uskontoon liittyviä kysymyksiä, mutta saivat niihin vastauksia vain yhdeltä haastateltavalta, eikä mielekästä kokonaisuutta lopulta syntynyt. Uskonnon rajaaminen ulos oli perusteltua myös siksi, että näin materiaalin käsittely ja tutkimusraportin kirjoittaminen oli hallittavampaa.

Varsinaista opinnäytetyöprosessia edelsi puolen vuoden ajanjakso, jolloin tekijät seurasiivat aktiivisesti medioita sekä sosiaalista mediaa ja kirjasivat ylös havaintoja. Keskeisiä havainnoinnin kohteita olivat mediassa se, millaisessa roolissa etnisiin vähemmistöihin kuuluvat ihmiset esitetään, näkykö heitä mediassa ja millaista kieltä heistä käytetään.

Medioita seurattiin verkossa ja aikakauslehtiä myös painettuina kappaleina. Medioiden seuraaminen ei ollut järjestelmällistä vaan osa opinnäytetyön tekijöiden tavanomaista lukurutiinia. Koska tutkimuksen kohteena eivät olleet tiettyjen medioiden julkaisemat journalistisen jutut, seurattavien lehtien kaikkien numeroiden tai juttujen läpikäynti tietynä ajanjaksona ei tuntunut mielekkäältä. Tutkimuksen tarkoituksena oli nimenomaan tuottaa tietoa siitä, millä tavoin etnisiin vähemmistöihin kuuluvat henkilöt itse muuttaisivat median tapaa käsitellä heitä koskevia asioista.

Sosiaalisessa mediassa seurattiin rodullistettuja mielipidevaikuttajia kahdesta eri näkökulmasta: millaisia ongelmia he nostivat esiin median tavassa käsitellä etnisiä vähemmistöjä ja sopivien haastateltavien löytämiseksi mielipidevaikuttajien keskuudesta. Sosiaalisessa mediassa seurassimme muun muassa Koko Hubaraa, Leif Hagertia, Linda-Maria Roinetta ja Sara Salmania. Havaintoja vaikuttajien esittämästä kritiikistä käytettiin myöhemmin haastattelukysymysten valintaan yhdessä opinnäytetyön tietoperustan kanssa.

Yksi keskeinen rodullistettujen ihmisten esiin nostama ongelma oli se, että mediasisältöjä tekevät valkoiset toimittajat valkoisen toimittajan näkökulmasta eivätkä rodullistetut suomalaiset pääse puhumaan heille tärkeistä asioista. Asia on havaittu myös tutkimuksessa, jota käsittelemme opinnäytetyön tietoperustassa.

Koska olemme itse valkoisia, valtaväestöön kuuluvia toimittajia, tulimme hyvin pian prosessin alussa siihen tulokseen, että emme voineet tehdä opinnäytetyötä kuulematta henkilöitä, joita aihe koskee. Tämä oli tärkeä oivallus, ja nousi esiin prosessin aikana, kun eräs haastatteluihin kutsumamme henkilö pyysi meitä perustelemaan sitä, miksi juuri me (valkoiset opiskelijat) tutkimme aihetta ja kirjoitamme siitä opinnäytetyön. Opinnäytetyön tekoprosessin eri vaiheissa pohdimme useita kertoja omaa asemaamme ja oikeuttamme käsitellä etnisiä vähemmistöjä opinnäytetyössämme.

Suomalaisten toimitusten kokoonpano on hyvin valkoinen, joten näkökulma, jossa vain rodullistetut ihmiset saavat tehdä heitä koskevaa työtä, ei tue siirtymää kohti inklusiivisempaa journalismia Suomessa. Päinvastoin uskomme, että monimuotoisempi ja yhteiskunnan väestörakenteen huomioiva työote syntyy parhaiten, jos siihen sitoutuvat myös valkoiset toimittajat.

Opinnäytetyö päädyttiin pohdintojen jälkeen toteuttamaan haastattelujen sekä aiheeseen liittyvän teorian pohjalta. Haastateltaviksi valittiin kielellisten ja etnisten vähemmistöryhmien edustajia, jotka ovat ottaneet kantaa kyseisten kansanryhmien näkyvyyteen ja esitystapaan julkisesti. Haastateltavien valintaprosessia olemme kuvanneet tarkemmin luvussa, jossa kuvaamme tutkimusmenetelmää.

Opinnäytetyön tekoprosessin aikana etnisten vähemmistöryhmien asema Suomessa ja maailmalla nousi yhteiskunnallisen keskustelun keskiöön. Sitä edesauttoivat muun muassa yhdysvaltalaisen George Floydin murha ja Black Lives Matter -kansalaisliikkeen järjestämät mielenosoitukset. Tämä on johtanut Suomessakin valkoisten etuoikeuksien parempaan tiedostamiseen.

8.2 Kirjallisuuskatsaus

Koska opinnäytetyömme alkuperäinen tarkoitus oli tuottaa Inklusiivisen journalistin opas, kartoitimme aluksi sitä, millaisia oppaita aiheesta on jo tehty. Ulkomailta oppaita löytyy runsaasti. Tutkimme esimerkiksi Birmingham City Universityn opasta *Everybody in – A journalist’s guide to inclusive reporting for journalism students* (2017), voittoa tavoittelemattoman yhdysvaltalaisen *Race forward - järjestön Race reporting guide* (2015), erityisesti sanoihin ja kieleen keskittyvää yhdysvaltalaisen *Women’s Media Centerin Unspinning the Spin* -opasta sekä Suomen journalistiliiton *Etniset vähemmistöt – Maahanmuuttajat – Ulkomaalaiset – Kuinka raportoida* -opasta (1996).

Opinnäytetyön tekemisen loppumetreillä ilmestyi kaksi suomenkielistä inklusiivisen journalismin opasta: Opas journalisteille: Kuinka kertoa siirtolaistaustaisista romaneista? ja Kenen tietoo? – Opas moninaisempaan ja inklusiivisempaan journalismiin -verkko-opas (2021), joihin tutustuimme myös.

Opinnäytetyön tietoperusta koostettiin kolmentyyppisestä kirjallisuudesta: suomalaisesta ja kansainvälisestä tutkimuksesta sekä tieteellisestä kirjallisuudesta, ulkomaisista aihetta käsittelevistä oppaista ja muusta vähemmistöjä ja tasa-arvoa käsittelevästä tietokirjallisuudesta, kuten Suomen somaleita käsittelevästä teoksesta Suomen somalit. Lisäksi tietoperustan kokoamisessa hyödynnettiin viranomaisten, medioiden, instituutioiden ja kansalaisyhteiskunnan tuottamia raportteja, tilastoja ja ohjeita. Näitä olivat esimerkiksi Journalistiliiton Tietoa jäsenistämme, Ylen Eettiset ohjeet, New York Timesin Diversity and Inclusion Report sekä Sosiaali- ja terveysministeriön Romanipoliittinen ohjelma (ROMPO).

Yksi keskeisistä haasteista tietoperustan kokoamisessa oli tutkimuskysymyksen laajuus ja yleisluonteisuus. Tietoperustan kokoamiseen vaikutti isolta osin se, että alkuperäinen tarkoituksemme oli tuottaa opas, joka helpottaisi toimitustyötä ja antaa toimittajalle välineitä katsoa saman asian monia puolia. Lisäksi halusimme tarjota ajatuksia, joiden avulla toimittaja voi havaita työssään kohtia, joissa inklusiivisuuteen tulisi kiinnittää huomiota.

Oppaan luonteen vuoksi kirjallisuutta oli luettava laajasti eri näkökulmista eikä sopivan aineiston valikoiminen ollut aina helppoa. Koska kyse oli nimenomaan oppaasta, yhdeksi keskeiseksi kriteeriksi nousi se, voiko hankitun tiedon perusteella muotoilla ohjeen tai vinkin, josta on toimittajan työssä hyötyä. Samasta syystä aineistoksi valikoitui useassa kohdassa materiaalia, joka keskittyy havaittuihin ongelmiin.

Oman lisänsä haasteisiin toi maaliskuussa 2020 puhjennut koronapandemia. Kirjastot olivat osittain kokonaan kiinni tai auki vain aineistojen lainaamista varten. Pandemian puhjetua siirryimme etsimään aineistoa enemmän verkosta, josta sitä löytyi kiitettävästi.

8.3 Haastattelut

Haastattelukysymykset päätettiin siinä vaiheessa, kun kirjallisuuskatsaus oli pääpiirteissään valmis. Työn eri vaiheet lomittuivat keskenään, ja kirjallisuuskatsausta päivitettiin tuoreilla tiedoilla myös haastattelujen jälkeen, mutta sen keskeisimmät osat olivat haastatteluvaiheen alkaessa valmiit. Työjärjestys tuntui luontevalta, sillä kirjallisuuskatsaus määritteli tutkimustyömme kannalta keskeiset ongelmat, joita lähdimme haastatteluilla selvittämään.

Koska olimme seuranneet opinnäytetyötä varten sosiaalisen median vaikuttajia, päädyimme valitsemaan haastateltavat suurimmaksi osaksi heidän joukostaan. Koska haastateltaviksi valikoitui aktivistitaustaisia henkilöitä, jotka pyrkivät murtamaan median ja yhteiskunnan kuvaa rodullistetuista ihmisistä, vaikutti se väistämättä siihen, millaisia tuloksia haastattelusta saatiin. Siitä huolimatta, että näkemysten kirjo ei ollut yhtä laaja kuin se olisi voinut olla jollakin toisella menetelmällä, niin sanottujen rodullistettujen aktivistien valitseminen oli opinnäytetyön kannalta mielekkäin vaihtoehto.

Jotta oppaasta tulisi mahdollisimman monipuolisesti asiaa tarkasteleva, haastateltaviksi valittiin erilaisista etnisistä vähemmistöryhmistä tulevia henkilöitä. Henkilöiden haluttiin myös olevan sukupuoleltaan erilaisia. Haastateltavia oli viisi.

Lähestyessämme henkilöitä sähköpostitse perustelimme haastateltaville, miksi olimme päätyneet juuri kyseiseen aiheeseen ja miksi olimme lähestyneet juuri häntä. Valitsimme haastateltavamme sen perustella, että kyseinen henkilö on puhunut omissa sosiaalisen median kanavissaan etnisten vähemmistöryhmien asemasta mediassa tai antanut haastatteluja aiheesta valtavirtamedialle. Mukana oli myös muutama etnisiin vähemmistöryhmiin kuuluva toimittaja, joiden ajattelimme pohtineen aihetta syvällisesti ammattinsa kautta.

Teimme kaksi haastattelukierrosta: ensimmäisen joulukuussa 2019 ja toisen maaliskuussa 2020. Pyrimme saamaan mukaan saman verran mies- ja naisoletettuja. Koska useampi jo haastatteluun lupautunut miesoletettu perui haastattelun viime tingassa kiireiden vuoksi, lopulliseen haastateltavien joukkoon saatiin vain yksi miesoletettu.

Haastatteluista kolme tehtiin kasvotusten. Paikalla olivat haastateltava ja molemmat opinnäytetyön tekijät. Live-haastattelut videokuvattiin ja puhe nauhoitettiin varmuuden vuoksi kännykällä. Puhelinhaastattelut nauhoitettiin kännykällä. Haastattelut kestivät 1–2 tuntia. Kaikki haastattelut litteroitiin. Huokauksia, naurahduksia tai interjektioita ei sisällytetty litterointiin. Myös kohdat, jotka eivät koskeneet suoraan haastattelun aihetta tai liialliset henkilökohtaisuudet poistettiin litteroinneista.

Pyrkimyksemme oli haastatella mahdollisimman monen eri etnisen vähemmistöryhmän edustajia (suomenruotsalaisia lukuunottamatta). Valitettavasti kukaan saamelainen ei vastannut haastattelupyyntöömme. Tämä on opinnäytetyömme ehdoton heikkous. Emme otaneet mukaan opinnäytetyöhömme suomenruotsalaisia, koska suomenruotsalaisilla on useita vahvoja omia medioita, joita muilla vähemmistökieliryhmillä ei ole.

Henkilöiltä kysyttiin haastattelun loppuksi, haluavatko he esiintyä oppaassa ja opinnäytetyössä omalla nimellään. Neljä haastateltavista halusi oman nimensä esiin, yksi halusi esiintyä nimettömänä. Olemme kutsuneet häntä opinnäytetyössä anonyymiksi.

8.4 Tutkimusraportin ja oppaan kirjoittaminen

Alkuperäinen suunnitelmamme oli tehdä Inklusiivisen toimittajan opas, joten lähdimme työstämään opinnäytetyötämme pohtien sitä, minkälaista tietoa olemme itse kaivanneet työssämme. Päädyimme siihen, että parhaiten kiireistä toimitustyötä tukevat selkeät ohjetta muistuttavat näkemykset sekä pieni helppolukuinen opas, johon on luontevaa palata silloinkin, kun aikaa on vähän.

Opinnäytetyöprosessin loppuvaiheessa ohjaajamme Pekka Huolman ehdotti, että muutamme opinnäytetyömme produktista tutkimukseksi. Koska olimme koko opinnäytetyöprosessin ajan tehneet tutkimusta, tämä ei aiheuttanut isoja muutoksia raportin kirjoittamiseen. Sekä tutkimusosan että oppaan teemat noudattavat tutkimuskirjallisuudesta ja haastatteluissa tärkeiksi havaittuja aiheita. Koostimme sisällöt sekä haastattelujen että tutkimuskirjallisuuden pohjalta vertaillen näiden sisästä samankaltaisuutta ja eroja.

Opinnäytetyön tutkimusosassa on osio myös toimitusten rakenteesta ja monimuotoisuudesta, halusimme suunnata oppaamme erityisesti yksittäiselle toimittajalle, emmekä sisällyttäneet sitä oppaaseen. Tämä tuntui mielekkäältä rajaukselta myös siksi, että suuri osa toimitustyöstä tehdään freelance-työnä. Nimesimme oppaamme Inklusiivisen journalistin oppaaksi. Termin inklusiivinen journalisti lainasimme tutkija Charles Husbandilta.

9 Päätelmät

9.1 Oman oppimisen ja opinnäytetyön onnistumisen arviointi

Opinnäytetyöprosessi on ollut antoisa ja opettavainen monin tavoin. Olemme päässeet prosessin aikana tutustumaan aiheeseen syvällisesti. Hahmotamme paremmin etnisyyteen liittyviä erityiskysymyksiä, kuten miten etnisuus voi vaikuttaa yksilön yhteiskunnalliseen asemaan ja minkälaisissa tilanteissa se ei ole mielekäs tulkintakehys. Tiedostamme myös, että se risteää muiden yksilön elämään vaikuttavien tekijöiden kanssa, kuten yhteiskuntaluokka, sukupuoli ja uskonto.

Saimme konkreettisia työkaluja ja menetelmällisen tavan lähestyä etnisyyttä journalistisessa työssä. Pohdimme esimerkiksi millaisia kysymyksiä haastateltavalta ja itseltään jututuprosessin eri vaiheissa kannattaa kysyä. Löysimme myös paljon kiinnostavaa kirjallista materiaalia ja oppaita, joihin palaamme syventämään ajatteluamme.

Opinnäytetyön tekeminen venyi huomattavasti alkuperäisestä aikataulustamme sekä henkilökohtaisista että maailman tilanteeseen johtuvista syistä. Molemmat opinnäytetyön tekijöistä työllistyivät opinnäyteprosessin aikana, joten aikaa sen tekemiseen oli hyvin vähän. Lisäksi keväällä 2020 puhjennut koronapandemia hankaloitti sekä haastattelujen toteuttamista että tietokirjallisuuden hankkimista. Saimme kuitenkin suoritettua puuttuvat haastattelut puhelimitse ja tarvittavan materiaalin hankittua verkosta tai kirjastosta rajoitusten heloitettuna. Vaikka aikataulun venymiseen oli myös meistä riippumattomia syitä, ymmärsimme, että ison työn kohdalla olisi prosessin kannalta hedelmällisempää työskennellä tiiviimmin aiheen parissa. Toisinaan laajan aiheen äärelle palaaminen tuntui työläältä ja aikaa kului siihen, että pääsimme taas sisään opinnäytetyön sisältöön.

Mielestämme opinnäytetyön aihe on edelleen tärkeä ja hyvin ajankohtainen, kuten ko-reografi ja tanssija Sonya Lindforskin haastattelussamme sanoi, "tänä päivänä ei voi toimia toimittajana, jos ei ymmärrä etnisyyttä". Vaikka aihepiiri on laaja, mielestämme onnistuimme tiivistämään tärkeimmät kysymykset sekä opinnäytetyöhön että sen ohessa syntyneeseen oppaaseen. Tätä edesauttoi se, ettemme nojanneet vain kirjallisiin lähteisiin, vaan kuuntelimme myös rodullistettuja suomalaisia.

Opinnäytetyön tekoprosessin aikana olemme havainnoineet, että mediassa on tapahtunut liikettä kohti moninaisempaa journalismia. Siitä olemme iloisia. Syvälinen muutos vaatii

aikaa, tietoa ja konkreettisia tekoja. Tähän olemme pyrkineet omalta osaltamme osallistumaan tutkimalla aihetta opinnäytetyössämme ja valmistamalla Inklusiivisen journalistin oppaan.

Olemme tyytyväisiä siihen, että päädyimme tekemään opinnäytetyön yhteistyössä. Aihe vaati laajuutensa ja monitahoisuutensa vuoksi paljon reflektointia, jota oli antoisaa tehdä yhdessä. Koska olemme työskennelleet yhdessä aiemminkin, pystyimme luottamaan siihen, että ideoita voi kehittää vapaasti ja niitä uskaltaa kritisoida. Teimme tahoillamme tiedonhankintaa ja ajatustyötä, jota testasimme ja kehitelimme eteenpäin kasvokkain. Luimme ristiin toistemme tekstejä ja oponoimme toinen toistamme. Lopputulos on ehdottomasti parempi kuin mihin olisimme kumpikaan yksinämme pystyneet.

9.2 Johtopäätökset ja jatkotutkimuksen aiheet

Olemme opinnäytetyössämme pyrkineet hahmottamaan sitä, miten etnisiä vähemmistöryhmiä on käsitelty journalismissa eri vuosikymmenillä ja näin hahmottamaan aiheemme historiallista jatkumoa. Etnisten vähemmistöjen alisteinen asema yhteiskunnassa heijastuu journalistisiin sisältöihin yhä, vaikka aiheesta on tuotettu tutkimusta jo useamman kymmentä vuotta sekä kansainvälisesti että Suomessa.

Eri vuosikymmenillä tehdyn tutkimuksen vertaileminen ja peilaaminen haastateltavien näkemyksiin osoitti mielestämme selvästi, että muutostyötä ei voi sysätä vain rodullistettujen ihmisten harteille, vaan valkoisten enemmistöväestöön kuuluvien tulee olla muutosprosessissa aktiivisesti mukana vähemmistöjä kuunnellen. Muutoksen on tapahduttava koko yhteiskunnassa sekä kaikkien toimittajien tietoisuudessa ja ajattelussa.

Huomasimme, että pääpiirteissään tutkimuskirjallisuuden havainnot esittivät samoja ongelmia kuin haastateltavamme. Tämä selittyy ainakin kahdella eri asialla. Ensinnäkin kysymyksemme oli valittu tutkimuskirjallisuuden pohjalta, joten on luonnollista, että haastattelun teemat seurailivat samoja havaintoja. Haastatelluilla oli silti mahdollisuus myös nostaa omia teemojaan keskusteluun. Toiseksi tutkimuskirjallisuuden havainto hitaasta kehityksestä toistui haastateltavien näkemyksissä. Se, mikä on havaittu tutkimuksessa jo useita vuosikymmeniä sitten, on yhä haastateltavien mukaan totta tämän päivän Suomessa. Tämä toisteisuus auttoi osaltaan valitsemaan tutkimusaiheen kannalta tärkeimpiä seikkoja aineiston analyysivaiheessa. Pohdimme, mitä asioita haastateltavat ovat eniten painottaneet ja toisaalta, nousiko haastattelussa jotain, mikä tutkimuskirjallisuudessa on jäänyt huomaamatta. Aiemman akateemisen tutkimuksen ja oman tutkimustuloksemme väliset yhteneväisyydet tukevat myös opinnäytetyömme luotettavuutta.

Keskustelu etnisten vähemmistöryhmien kohtelusta suomalaisessa yhteiskunnassa on opinnäytetyön tekoprosessin aikana valtavirtaistunut. Keskustelu on tullut sosiaalisen median aktivistikuplista voimakkaammin isoihin medioihin, Black Lives Matter -kansanliikkeen Suomeen rantautumisen myötä. Toinen tapaus, joka nosti rodullisten ihmisten aseman valtavirtamediaan, oli kohu, joka nousi Esko Valtaojan käytettyä pilkkanimeä mustista ihmisistä Sannikka-ohjelmassa. Näemme, että opinnäytetyömme aihe oli ajankohtainen sitä valittaessa, mutta sen tarpeellisuus on entisestään korostunut julkisen keskustelun myötä.

Opinnäytetyöhön haastattelemistamme viidestä henkilöstä jokainen kuuluu erilaiseen etniseen vähemmistöryhmään. Valitettavasti emme saaneet mukaan yhtään saamelaista. Tämä on opinnäytetyömme heikkous paitsi tutkimuksen myös oppaan kannalta.

Tutkimusta tehdessämme ja oppaita kartoittaessamme huomasimme, että Suomen eri vähemmistöryhmistä on tehty jonkin verran tutkimusta, mutta tiettyjen vähemmistöryhmien erityiskysymyksiin perehtyneitä oppaita on vain vähän. Saamelaisten pitkä historia Suomessa puhuu sen puolesta, että saamelaiset ansaitsisivat oman saamelaiskysymyksiin paneutuneen oppaansa. Sellainen on tietojemme mukaan tekeillä työnimellä Saamelais-tietoa toimittajille (Ranta, Näkkäläjärvi, Laiti, Alatalo).

Sama pätee myös Suomen romaneihin. Diakonissalaitoksen kansainvälisen toiminnan ja sovittelujournalismin Sopiva ry:n yhteistyönä on tuotettu mediaopas Itä-Euroopan roma-neista, mutta Suomen romaneista vastaava opas puuttuu. Suomen romanien erityiskysymyksiä käsitellään käsityksemme mukaan journalismissa edelleen hyvin vähän.

Oman oppaansa ansaitsisi myös visuaalinen journalismi, jota emme omassa oppaas-samme käsitelleet lainkaan. Rasistinen kuvitus voi pilata muutoin inklusiivisesti toteutetun jutun. Valokuvaus ja kuvitus ovat omia journalismin erityislajeja, eikä voi olettaa, että kirjoittavalle toimittajalle suunnattu tutkimus tai opas toimii sellaisenaan valokuvaajan, kuva-toimittajan tai AD:n työssä.

Pyrimme saamaan opinnäytetyömme haastateltaviksi huomattavasti suuremman joukon henkilöitä kuin lopulta saimme. Haastateltavien kutistuminen 19:sta viiteen väistämättä pienensi näkökulmien ja ideoiden määrää, joita haastattelulla oli tarkoitus saada. Koimme kuitenkin, että viisi haastateltavaamme tarjosivat riittävän määrän keskenään yhteneviä näkemyksiä, jotta yhdenmukaisuuksia oli mahdollista löytää. Toisaalta vastauksissa nousi myös toisistaan poikkeavia näkökulmia. Näiden avulla tutkimustulokseen voitiin sisällyttää moninaisempi kuva etnisten vähemmistöjen kohtaamista ongelmista mediassa.

Tutkimustyön ohessa syntynyt Inklusiivisen journalistin opas on tehty kiireisen toimitustyön tueksi. Etnisyyteen perehtyminen vaatii toimittajalta aikaavievää lukemista ja tiedonhankintaa, mutta myös mahdollisuuden palata ajatuksiin nopean tarkistuslistan ja omia ajatuksia herättelevien kysymysten avulla. Olemme pyrkinneet vastaamaan juuri viimeiseen tarpeeseen. Jos vertaamme työtämme esimerkiksi Everybody in -oppaaseen, joka koostuu laajasti inklusiivisuutta käsittelevistä esseistä, oppaamme valtti on, että se on tiivis, ohjeistava ja ennen kaikkea etnisyyteen tarkentuva.

Vuonna 1996 julkaistu Etniset vähemmistöt – Maahanmuuttajat – Ulkomaalaiset Kuinka raportoida? Käytännön aineistoa journalisteille -opas on rakenteeltaan pitkä ja syväsiempi, mutta ei sovellu yhtä hyvin kiireisen työtahdin rinnalle. Lisäksi oppaan haastattelu-materiaali on koottu valkoisilta toimittajilta. Meidän oppaamme vahvuus on, että se keskittyy kuuntelemaan rodullistettuja suomalaisia, joita asia koskee.

Opinnäytetyötä tehdessämme päädyimme rajaamaan tutkimusosasta ja oppaasta ulos sen, kuinka uskontoja ja eri uskontokuntiin kuuluvia ihmisiä käsitellään mediassa. Koska uskonto on monia koskettava aihe ja eri uskontojen merkitys lisääntyy yhteiskunnassamme yhtä aikaa maallistumiskehityksen kanssa, toimittajat hyötyisivät uskontoja käsittelevästä oppaasta työssään.

Opinnäytetyöprosessin aikana kiinnostuimme suomalaisten mediatalojen ja toimitusten henkilöstörakenteesta etnisestä ja kielellisestä näkökulmasta. Asiaa voisi tutkia esimerkiksi kysymällä tavoitteellisesta rekrytoinnista eri mediataloilta. Kiinnostavaa olisi myös se, millaisista etnisistä ja kulttuurisista taustoista nykyiset toimittajat, esihenkilöt, johtoportaan henkilöt sekä omistajat tulevat. Tutkimuksen haasteeksi voisi muodostua se, että Suomessa ei tilastoida etnisyyttä, ja etnisiä kysymyksiä koskeva kysely saattaisi tuntua vastaajista ongelmalliselta.

Kiinnostava tutkimuksen aihe voisi olla myös se, kuinka haastattelijan ja haastateltavan kulttuuri ja sen yksilö- tai yhteisökeskeisyys vaikuttaa haastattelutilanteeseen silloin kun haastattelijaa kuuluu valkoiseen valtaväestöön, mutta haastateltava ei. Olisi aiheellista perehtyä siihen, mitä pitäisi ottaa huomioon, miten haastatteluun voi valmistautua ja miten voittaa haastateltavan luottamus.

Odotuksemme on, että keskustelu näistä aiheista jatkuu ja laajenee. Toivomme, että muutosvauhti kohti reilumpaa ja inklusiivisempaa journalismia kiihtyisi emmekä joutuisi 20 vuoden päästä toteamaan, että askeleet ovat olleet liian pieniä tai hitaita.

Lähteet

- Ahmed, S. & Matthes, J. 2016. Media representation of Muslims and Islam from 2000 to 2015: A meta-analysis. *The International Communication Gazette*. 0(0), 1–26. Luettavissa: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1748048516656305?journalCode=gazb>. Luettu: 8.4.2022.
- Ahola, E. 2002. Romaniturvapaikanhakijat tv-uutisten kohteina. Teoksessa Raittila, P. (toim.) *Etnisyys ja rasismi journalismissa*. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos ja Suomen Journalistiliitto – Finlands Journalistförbund ry. SJL:n Mediakriittinen julkaisusarja 6. 128–144. Tampere University Press. Tampere. Luettavissa: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/65640/951-44-5486-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu: 28.4.2022.
- Blair, I. V., Ma, J. E., & Lenton, A. P. 2001. Imagining Stereotypes Away: The Moderation of Implicit Stereotypes Through Mental Imagery. *Journal of Personality and Social Psychology* 2001, Vol. 81, No. 5, 828-841. Luettavissa: <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.555.2509&rep=rep1&type=pdf>. Luettu: 17.5.2020.
- Bodinger-de Uriarte, C. & Valgeirsson, G. 2014. Institutional disconnects as obstacles to diversity in journalism in the United States. *Journalism Practice*, 9:3, 399–477.
- Dixon, T. 2008. Network News and Racial Beliefs: Exploring the Connection Between National Television News Exposure and Stereotypical Perceptions of African Americans. *Journal of Communication* 58 (2008) 321–337 ^a 2008 International Communication Association. Luettavissa: <http://terpconnect.umd.edu/~nan/738readings/Dixon%202008%20network%20news%20racial%20stereotyping.pdf>. Luettu: 17.5.2020.
- Downing, J. & Husband, C. 2005. *Representing race: Racisms, Ethnicity, and The Media*. Sage Publications Ltd. Lontoo.
- Dyer, R. 2002. *Älä katso! Seksuaalisuus ja rotu viihteen kuvastossa*. Vastapaino. Tampere.
- Fem-R 2020. Sanasto. Luettavissa: <http://www.fem-r.fi/sanasto/>. Luettu: 28.8.2020.
- Fenton, S. 1999. *Ethnicity: Racism, Class and Culture*. MacMillan Press. Lontoo.

Haavisto, C. 2011. Conditionally one of us. A study of print media, minorities and positioning practices. Research Institute. Swedish School of Social Science. University of Helsinki. Helsinki.

d'Haenens, L., de Haan, J., Hendriks Vettehen, P., Huysmans, F., van Cuilenburg, J., van der Wurff, R. & Vergeer, M. 2005. Media Diversity. *Communications*, 30, 3, 293–324. Luettavissa: https://www.researchgate.net/publication/249939773_Media_Diversity. Luettu: 13.8.2020.

Helminen, M. 1996. Etniset vähemmistöt – Maahanmuuttajat – Ulkomaalaiset Kuinka raportoida? Käytännön aineistoa journalisteille. SJL:n mediakriittinen julkaisusarja 4. Suomen Journalistiliitto.

Helsingin Sanomat 2022. Hae HS:ään kesätoimittajaksi – Päätoimittaja toivoo hakijoita erilaisista taustoista. Luettavissa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000008515027.html>. Luettu: 7.4.2022.

Hirsjärvi, S. 2000. Metodologiset ja teoreettiset lähtökohdat. Teoksessa Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. Tutki ja kirjoita, s. 111–157. Tammi. Helsinki.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki University Press. Helsinki.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajamaa, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Tammi. Helsinki.

Hitaan journalismin yhdistys 2021. Haku nuorten toimittajien kisälliohjelmaan alkaa. Luettavissa: <https://hidasjournalismi.fi/kisalliohjelma/>. Luettu: 8.4.2022.

Horsti, K. 2002: Maahanmuuttajajournalismi – välivaihe monikulttuuriseen journalismiin? Teoksessa: Raittila, P. (toim.). Etnisyys ja rasismi journalismissa. s. 109–127. SJL:n mediakriittinen julkaisusarja 6. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen tiedotusopin laitos; Suomen journalistiliitto. Tampere University Press. Tampere. Luettavissa: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/65640/951-44-5486-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y> . Luettu: 30.6.2020.

Horsti, K. 2005. Vierauden rajat. Monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa. Tampere University Press. Tampere. Luettavissa: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/67525/951-44-6423-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu: 7.5.2022.

Husband, C. 2017. Framing inclusive journalism: Between necessary idealism and essential realism. *Journal of Applied Journalism & Media Studies*, 6, 3, 425–442.

Hyvärinen, M. 2017. Haastattelun maailma. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvuori, J. (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*, s. 11–45. Vastapaino. Tampere. Journalistiliitto 2022. Jäsenmäärien kehitys. Luettavissa: <https://journalistiliitto.fi/fi/liitto/tietoajajasiestamme/jasentilastoja/jasiemaaran-kehitys/>. Luettu: 8.5.2022.

Journalistin ohjeet. Julkisen sanan neuvosto. Luettavissa: https://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/. Luettu: 13.4.2022.

Kielitoimiston sanakirja 2020a. Afrosuomalainen. Kotimaisten kielten keskus. Luettavissa: <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/afrosuomalainen>. Luettu: 28.8.2020.

Kielitoimiston sanakirja 2020b. Uussuomalainen. Luettavissa: <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/uussuomalainen>. Luettu: 28.8.2020.

Koskela, M. 2019. Ennen kaikkea feministi. Karisto Oy. Helsinki.

Kotimaisten kielten keskus. 2020. Kuusi korjattavaa käsitystä sukupuolineutraalista kielestä. Luettavissa: https://www.kotus.fi/nyt/kolumnit_artikkelit_ja_esitelmat/hyvaa_virkakielta/hyvaa_virkakielta_2020/kuusi_korjattavaa_kasitysta_sukupuolineutraalista_kielesta.32828.news Luettu: 26.5.2022.

Lundelin, K. 2021. Jani Toivola palasi politiikasta taiteilijaksi. Seura.fi. Luettavissa: <https://seura.fi/viihde/julkkkikset/jani-toivola-palasi-politiikasta-taiteilijaksi/>. Luettu: 13.4.2021.

Maggio, R. 2015. *Unspinning the spin: The women's media center guide to fair and accurate language*. Women's Media Center. New York.

Majanen, M. 2016: Saamelaiset ja saamelaisuus Helsingin Sanomien, Inarinmaan/Inarilaisen ja Lapin Kansan artikkeleissa 1991 ja 2011. Helsingin yliopisto. Luettavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/177958/saamelai.pdf?sequence=1>. Luettu: 1.2.2020.

Media-alan tutkimussäätiö 2021. RARE X DIVERSITY -tutkimushankkeen tuloksena avoin verkko-opas sekä uutta tietoa media-alan moninaisuuden edistämiseksi. Tuloraportti: Tarvitaan työtä, tietoa ja resursseja. Luettavissa: <https://www.mediaalantutkimussaatio.fi/wp-content/uploads/Tulosraportti-RXD.pdf>. Luettu: 8.4.2022.

Moniäänisyysmittari 2019. Luettavissa: <https://www.moniaanisyysmittari.fi/mittari/>. Luettu: 4.7.2020.

Morgan, R. & Steinem, G. 2015. Preface. Teoksessa Maggio, R. Unspinning the spin: The women's media center guide to fair and accurate language, s. 8–14. Women's Media Center. New York.

Moring, T., Zilliacus, K., Rupar, V., Treadwell, G., Jørgensen, A. S., Larsen, I. K., Munk I. & Matheson, D. 2017. Global Interaction as a learning path towards inclusive journalism. *Journal of Applied Journalism and Media Studies*, 6, 3, s. 485–506.

Mubarak, M., Nilsson, E. & Saxén, N. 2015. Suomen somalit. Into. Helsinki.

The New York Times 2020a. In her words. Luettavissa: <https://www.nytimes.com/series/in-her-words>. Luettu: 4.8.2020.

The New York Times 2020b. Nikole Hannah-Jones. Luettavissa: <https://www.nytimes.com/by/nikole-hannah-jones>. Luettu: 4.8.2020.

The New York Times 2020c. The 1619 Project. Luettavissa: <https://www.nytimes.com/interactive/2019/08/14/magazine/1619-america-slavery.html> . Luettu: 11.8.2020.

The New York Times company 2020. 2019 Diversity and Inclusion Report. Luettavissa: <https://www.nytimes.com/company/diversity-and-inclusion/2019-diversity-and-inclusion-report/>. Luettu: 2.7.2020.

The New York Times Magazine 2019. Why we published The 1619 Project. Luettavissa: <https://www.nytimes.com/interactive/2019/12/20/magazine/1619-intro.html>. Luettu: 4.7.2020.

Open Society Foundations 2014. Somalit Helsingissä. Somalit Euroopan kaupungeissa. Luettavissa: <https://www.opensocietyfoundations.org/uploads/db917a40-02bf-4742-960f-d9d711d40ded/somalis-helsinki-fin-20140623.pdf>. Luettu: 6.7.2020.

Papper, B. 2019. Local News Diversity: Newsroom Survey. RTDNA, Lawrence Herbert School of Communication & Hofstra University. Luettavissa: https://www.rtdna.org/article/2019_research_local_newsroom_diversity. Luettu: 30.7.2020.

Pietikäinen, S. 2002. Etniset vähemmistöt uutisissa - käsitteitä ja aiempien tutkimusten kertomaa. Teoksessa: Raittila, P. (toim.). Etnisyys ja rasismi journalismissa. s. 14–29. SJL:n mediakriittinen julkaisusarja 6. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen tiedotusopin laitos; Suomen journalistiliitto. Tampere University Press. Tampere. Luettavissa: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/65640/951-44-5486-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu: 29.11.2019.

Prognosis 2020. Gender equality tracker. Luettavissa: <http://www.prognosis.se/GE/Finland/>. Luettu: 7.7.2020.

Pöyhkäri, R., Väliaverronen, E. & Ahva, L. 2014. Mistä on suomalainen toimittaja tehty? Worlds of Journalism -surveyn tuloksia Suomesta. Tutkimusraportti. Journalismin, viestinnän ja median tutkimuskeskus COMET. Viestinnän, median ja teatterin yksikkö Tampereen yliopisto. Luettavissa https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/95342/mista_on_suomalainen_2014.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 5.8.2020.

Puuronen, V. 2011. Rasistinen Suomi. Helsinki. Gaudeamus.

Race Forward 2015. The center for racial justice innovation. Race reporting guide. Race Forward. New York. Luettavissa: https://www.raceforward.org/sites/default/files/Race%20Reporting%20Guide%20by%20Race%20Forward_V1.1.pdf. Luettu: 11.8.2020.

Raittila, P. 2002. Etniset aiheet, vähemmistöt ja niiden suhteet suomalaisessa journalismissa vuonna 2000. Teoksessa: Raittila, P. (toim.). Etnisyys ja rasismi journalismissa. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos ja Suomen Journalistiliitto – Finlands Journalistförbund ry. SJL:n Mediakriittinen julkaisusarja 6. Tampere University Press. Tampere. 31–108. Luettavissa <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/65640/951-44-5486-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Luettu: 17.5.2020.

Raittila, P., Horsti, K., Pietikäinen, S. 2002. Onko journalismilla varaa parantaa? Teoksessa: Raittila, P. (toim). Etnisyys ja rasismi journalismissa. s. 200-208. SJL:n mediakriittinen julkaisusarja 6. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen tiedotusopin laitos; Suomen journalistiliitto. Tampere University Press. Tampere. Luettavissa: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/65640/951-44-5486-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu: 26.6.2020.

Rossi, L. 2015 Muuttuva sukupuoli. Seksuaalisuuden, luokan ja värin politiikkaa. Gaudeamus. Helsinki.

Rupar, V. 2017. Inclusive Journalism: How to shed light on voices traditionally left out in news coverage. *Journal of Applied Journalism & Media Studies*, 6, 3, 1–7. Luettavissa: https://www.researchgate.net/publication/319472618_Inclusive_journalism_How_to_shed_light_on_voices_traditionally_left_out_in_news_coverage. Luettu: 14.8.2020.

Saamelaiskäräjät, Väestötietokeskus. 2020. Saamelaisten lukumäärä vuoden 2019 Saamelaiskäräjien vaaleissa. Luettavissa: <https://www.samediggi.fi/wp-content/uploads/2020/02/vaestotieteellinen-tilasto-2019-nettiin.pdf>. Luettu: 28.2.2021.

Saukkonen, P. 2016. Monta multikulturalismia. Teoksessa Malik, K. Monikulttuurisuus. 76–88. Niin & näin. Tampere.

Scott, J. 2014. *Oxford Dictionary of Sociology*. Oxford University Press. Oxford.
 Sosiaali- ja terveysministeriö 2018. Suomen romanipoliittinen ohjelma. (ROMPO) 2018–2022. Luettavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160845/03_18_Suomen%20romanipoliittinen%20ohjelma_2018_2022_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu: 7.3.2021.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2021. Maahanmuutto ja kulttuurinen moninaisuus. Romanit. Luettavissa: <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/kieli-ja-kulttuurivahemmistot/romanit>. Luettu: 7.5.2022.

Tilastokeskus. Käsitteet. Syntyperä ja taustamaa. Luettavissa: https://www.stat.fi/meta/kas/syntypera_ja_ta.html. Luettu: 7.3.2021.

Tilastokeskus 2013. Etnisyystiedon merkitys kasvaa maahanmuuton lisääntyessä. Luettavissa: https://www.stat.fi/artikkelit/2013/art_2013-09-23_003.html?s=5. Luettu: 28.2.2021

Tilastokeskus 2019. Väestö kielen mukaan 1980–2019. Luettavissa: http://www.stat.fi/til/vaerak/2019/vaerak_2019_2020-03-24_tau_002_fi.html. Luettu 28.2.2021.

Tuominen, S. 2017. Euroopan muuttanut siirtolaistilanne 2015–2016 Kehysanalyysi Helsingin Sanomien kirjoituksista. Pro gradu -tutkimus. Tampereen yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Luettavissa: <https://core.ac.uk/download/pdf/250147552.pdf>. Luettu: 8.5.2022.

Tyystjärvi, I. 2021. The Guardian: Amnestyn työkulttuuri on rasistinen ja valkoisia suosiva. Hs.fi. Luettavissa: <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000007931508.html>. Luettu: 2.5.2022.

Unesco 2022. Glossary: Understanding concepts around gender equality and inclusion in education. The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Pariisi. Luettavissa: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380971>. Luettu: 8.5.2022.

United States Census Bureau 2019. Population estimates. Luettavissa: <https://www.census.gov/quickfacts/fact/table/US/RHI725219#RHI725219>. Luettu: 8.7.2020.

Vehmas, S. 2012. Maahanmuuttokirjoittelu sanomalehdissä. Teoksessa: Maahanmuutto, media ja eduskuntavaalit. 116–135 Tampere University Press. Tampere. Luettavissa: https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/66306/maahanmuuttokirjoittelu_sanomalehdissa_2012.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu: 8.7.2020.

Whitehouse, G. 2008. Why diversity is an ethical issue? Teoksessa Wilkins, L. & Christians, C. (toim.) The handbook of mass media ethics. 101–114. Taylor and Francis. New York & Lontoo. Luettavissa: https://books.google.fi/books?hl=en&lr=&id=ZJGOAgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA101&dq=Whitehouse,+G.+2008.+Why+diversity+is+an+ethical+issue%3F&ots=5BlwZd2ocb&sig=GFWn2CmyNwdoC-tvE4SLjclix50&redir_esc=y#v=onepage&q=Whitehouse%2C%20G.%202008.%20Why%20diversity%20is%20an%20ethical%20issue%3F&f=false. Luettu: 7.7.2020.

YLE 2019. Ylen eettinen ohje. Luettavissa: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/04/12/ylen-eettinen-ohje>. Luettu: 8.7.2020.

Yläjärvi, E. & Ubaud, A. 2018. Naisten osuus HS:n jutuissa on kolmannes, ja se on liian vähän – Sitoudumme edistämään tasa-arvoa, laskuri kertoo HS:n tilanteen reaaliajassa. Helsingin Sanomat. Luettavissa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005594582.html>. Luettu: 26.9.2021.

Liitteet

Liite 1. Haastattelukysymykset

Perusasiat

Käsitelläänkö joitakin vähemmistöjä enemmän ja jäävätkö jotkut varjoon valtamediassa?

Mitä toimittajan pitää ymmärtää etnisyydestä ja vähemmistökysymyksistä?

Pitääkö etnisyydestä/ihonväristä puhua? Millä tavoin? Missä yhteydessä? Mitä toimittajan pitää tietää ihonväriin liittyvästä keskustelusta?

Mitkä rodullistettujen ihmisten näkökulmasta tärkeät yhteiskunnalliset suhteet jäävät mediassa useimmiten käsittelemättä? (esim. aktiivimalli ja romanit)

Millä yhteiskunnan osa-alueella rodullistetut ihmiset ovat täysin näkymättömiä? Millä yhteiskunnan osa-alueilla näkyvyys on jollain tapaa vääristynyttä tai epäreilua? (Esim. ta-
lous, kulttuuri, urheilu). Millä tavoin?

Onko suomalaisten toimittajien tavassa käsitellä suomalaisuutta piirteitä, jotka sulkevat ulos ei-valkoisia ihmisiä? Millaisia?

Pitäisikö jokaisessa toimituksessa olla vähemmistökysymyksiin perehtynyt toimittaja? (Voiko tämä toimittaja olla valkoinen?)

Mitä muuta toimituksissa pitäisi tapahtua, jotta journalismi muuttuisi monipuolisemmaksi ja reilummaksi vähemmistöjen näkökulmasta?

Onko erityisjulkisuudelle vielä tarvetta? 2000-luvun alussa suomalaisissa lehdissä oli maahanmuuttajaliitteitä ja -osioita, jotka oli suunnattu valkoisille lukijoille. Onko tämän tyyppiselle erityisosiolle tarvetta, ja millainen sen pitäisi olla?

Kieli

Rosalie Maggio on sanonut kirjassaan Unspinning the spin, että haukkumasanojen, kuten n-sanan, poistaminen historiaa käsittelevissä teksteissä piilottaa historiallista sortoa. Mitä ajatuksia tämä herättää sinussa? Vaikeat sanat, esim. n-sana, lappalainen, maahanmuuttaja, maahanmuuttajataustainen, kehitysmaa: onko tilanteita, joissa kielteisiä sanoja pitää edelleen käyttää? Näytetään Hesarin juttua.

Mitä mieltä olet termeistä "afrosuomalainen", "uusi suomalainen"? Tarvitaanko näitä?

Keskustelussa on noussut esiin kaksi tärkeää näkökulmaa, jotka voivat olla keskenään ristiriidassa. Toinen on se, että ihmisistä ei pitäisi puhua maahanmuuttajataustaisina tai jonkin etnisen ryhmän edustajina, vaan suomalaisina. Toinen on se, että ihmisellä on aina oikeus määritellä itse itsensä. Kaikki eivät edes halua olla suomalaisia, ja se heille suotakoon. Mitä ajatuksia nämä kysymykset herättävät sinussa?

Representaatio

Millaisia rooleja ei-valkoisille ihmisille Suomen mediassa annetaan? Millaisia rooleja ei anneta?

Mitä asioita toimituksen pitäisi mitata pohtiessaan, tuleeko vähemmistöjen ääni kuuluviin?

Uskonnot: pitääkö uskontoja käsitellä enemmän? Millä tavoin? Puhutaanko uskonnosta tarpeettomasti?

Media luo hierarkioita eri vähemmistöryhmien välille. Esimerkiksi toiset esitetään usein ahkerina ja työteliinä, toiset taas pääsevät mediaan vain rikosten tai työttömyyden yhteydessä. Mitä toimittajan pitää tietää tästä?

Name and shame

Pyydämme teitä nyt nimeämään erilaisia stereotyyppioita, jotta voimme oppaassa nimetä ne lukijoille. Kun kävimme läpi ei-valkoisia ihmisiä käsitteleviä lehtiartikkeleita, huomasimme, että moni sellainenkin stereotyyppia, josta on käyty paljonkin keskustelua, esiintyy yhä lehtien sivuilla. Edes tyypillisten stereotyyppioiden tunnistaminen ei vaikuta olevan toimituksissa itsestäänselvää. Ajattelimme liittää oppaaseen listauksen niistä stereotyyppioista ja termeistä, joita toimittajan pitää vähintään osata välttää. Näin annamme kiireisellekin toimittajalle jotain sellaista helppoa materiaalia, johon nojata, kun miettii juttunsa näkökulmaa tai roolituksia.

Nyt saatte nimetä kaikki stereotyyppiat, joita suomalaiset toimittajat viljelevät.

Mitä haitallisia käytäntöjä Suomen mediassa on rodullistetun ihmisen näkökulmasta?

Mahdollisia kulmia: keneltä kysytään kommenttia, keneltä ei, millaisiin asioihin? Mihin asioihin pitäisi aina pyytää kommenttia vähemmistön edustajalta itseltään?

Mikä valtavirtamedia on mielestänne ansioitunut vähemmistöryhmien representoinnissa jollain tasolla hyvin?

Liite 2. Inklusiivisen journalistin opas

Johdanto

Journalismissa inklusiivisuuden käsite nojaa inklusiivisen demokratian ja yhteiskunnan käsitteisiin. Tämä tarkoittaa kaikkien mukana oloa sekä sitä, että yhteiskunnan jäsenet tekevät aktiivista työtä kaikkien kansanryhmien tasa-arvoisen aseman eteen. Keskustelu eri etnisiin ryhmiin kuuluvien ihmisten esittämisestä mediassa on käynnissä myös Suomessa, ja paine muutokselle kohti reilumpaa journalismia on kovempi kuin koskaan. Sen keskustelun seuraamisesta tämäkin opas sai alkunsa.

Kun lähdimme tekemään opasta, kantavana ajatuksena oli, että halusimme tehdä sen yhteistyössä etnisiin vähemmistöihin kuuluvien ihmisten kanssa. Tavoittelimme aktiivista vuoropuhelua vähemmistöryhmiin kuuluvien ihmisten kanssa, koska tiedostamme, että valkoisina, valtaväestöön kuuluvina oma kokemusmaailmamme ei voi tarjota vastauksia niihin kysymyksiin, joita opas pyrkii ratkomaan.

Koska me oppaan kirjoittajat kuulumme etniseen valtaväestöön, kyseenalaistimme ja havaainnoimme omaa rooliamme ja asemaamme journalisteinä ja tämän oppaan kirjoittajina. Halusimme antaa oman panoksemme reilumman yhteiskunnan ja journalismin puolesta, koska ajattelemme, että vastuu muutoksesta on meillä kaikilla.

Haastattelimme etnisiin vähemmistöryhmiin kuuluvia suomalaisia mielipidevaikuttajia, jotka ovat ottaneet kantaa aiheeseen mediassa, sosiaalisessa mediassa tai kulttuurin ja politiikan kentällä. Haastattelujen lisäksi rakensimme oppaan journalismin tutkimukselle ja muulle aiheen kannalta mielekkäälle kirjallisuudelle.

Teimme oppaamme helpottamaan yksittäisen toimittajan journalistista työtä. Termin "inklusiivinen journalisti" lainasimme englantilaiselta mediatutkija Charles Husbandilta.

Vaikka halusimme oppaallamme puhutella yksittäistä toimittajaa, tiedostamme hyvin, että inklusiivisuuden tulee läpäistä kaikki journalistisen työn portaat mediayhtiöiden ylimmistä toimijoista toimituksiin, lopputuotteeseen ja viimein tavoiteltuun lukijakuntaan saakka. Oppaassamme pyrimme tarjoamaan näkökulmia toimittajan omien lähtökohtien pohtimiseen sekä ajatusvinoumista irti pyrkimiseen. Niitä on meillä kaikilla. Lisäksi kokosimme ehdotuksia siihen, kuinka kirjoittaa inklusiivisempaa ja totuudenmukaisempaa journalismia; oli sitten kyse haastateltavien valinnasta, rooleista tai kielestä. Rajasimme oppaan ulkopuolelle visuaalisen maailman: valokuvat, videot ja grafiikat.

Olemme oppineet paljon oppaan tekemisprosessin aikana ja toivomme, että voimme jakaa oppimamme kollegoidemme kanssa. Oppaamme on yksi avaus journalistien sisäiseen keskusteluun aiheesta. Ongelmien toteaminen ei enää riitä. Toivomme, että oppaamme herättää keskustelua ja keskustelu aiheesta jatkuu.

Hei sinä, toimittaja!

“Tässä maailmanajassa tämän pitäisi olla uusi standardi. Jos et ymmärrä etnisiä asioita, et voi olla toimittaja.” – Sonya Lindfors

Suomalaiset toimittajat ovat vuonna 2022 edelleen suurimmaksi osaksi valkoisia, suomea äidinkielenään puhuvia ja valtaväestöön kuuluvia ihmisiä. Tämän takia emme pysty useinkaan näkemään, että työllemme tärkeä objektiivisuus ei ole aidosti neutraalia, vaan eräänlaista valkoista objektiivisuutta. Tämän kaltainen objektiivisuus ei etnisiin vähemmistöihin kuuluvien ihmisten näkökulmasta näyttäyty neutraalina, koska se sulkee ulos kokonaisia ihmisryhmiä ja varaa heille hyvin rajallisen tilan journalistissa jutuissa.

Inklusiivinen journalisti näkee, että jokaisella meistä on lähtökohta, eräänlainen kiinnepiste, josta käsin maailmaa katsomme. Siihen vaikuttaa muun muassa se, millaiseen perheeseen on syntynyt, keitä läheisiin ystäviin kuuluu, mitä koulua ja korkeakoulua on käynyt ja onko itse laajentanut näkökulmaansa perehtymällä siihen, miltä maailma näyttää oman kuplan ulkopuolella, vähemmistöön tai vähemmistöihin kuuluvan henkilön näkökulmasta.

Se, kuuluuko omaan lähipiiriin muitakin kuin valkoisia ihmisiä, vaikuttaa suoraan siihen, mikä on juttuaihe ja millaisia rooleja on valmis kirjoittamaan vähemmistöihin kuuluville haastateltaville. Mitä ei näe, sitä ei tule ajatelleeksi tai tunnistaneeaksi juttuaiheeksi. Jos vähemmistöihin kuuluvat ihmiset ja heidän yhteiskunnalliset roolinsa ovat toimittajalle tuttuja ainoastaan itsensä kaltaisten journalistien teksteistä, todellisuuden laaja kirjo erilaisia elämäntilanteita, valintoja, ammatteja, syitä ja seurauksia jää helposti huomaamatta ja käsittelemättä.

Moni yhteiskunnallinen kysymys, jota pitäisi käsitellä myös etnisen vähemmistön näkökulmasta, jää kokonaan käsittelemättä. Esimerkiksi poliittisten päätösten vaikutuksia ei mediassa aina huomata käsitellä kaikkien kansanryhmien kannalta.

“Mun mielestä, kun on puhuttu aktiivimallista, kun sitä runnottiin läpi, lähtökohtana oli, että jokainen ihminen saa töitä. Mutta se ei pidä paikkaansa se väite. Jokainen ihminen ei saa töitä silloin, kun haluaa.” – Leif Hagert

On tärkeää tunnistaa, että meillä kaikilla on ajatusvinoumia, jotka tuottavat stereotyyppisiä tulkintoja ja johtavat journalistisissa tuotoksissa joko tietoihin tai tiedostamattomiin valintoihin. Tämä saattaa johtaa siihen, että toimittaja tulkitsee haastateltavaa vain etnisen ryhmänsä jäsenenä. Inklusiivinen journalisti tiedostaa, että olemme kaikki etnisiä. Mikäli kuumainen johonkin etniseen ryhmään ei määritä meitä tai valintojamme, ei se voi määrittellä myöskään haastateltavaa. Henkilökohtaisia valintoja selittävät usein muut asiat kuin vähemmistöasema, etnisyys tai maahanmuuttotausta.

Miten tutusta kulttuurisesta kuvastosta ja kieleen pesiytyneistä kaavamaisista esittämisen tavoista on mahdollista päästä yli? Ensimmäinen askel tähän liittyy ongelman tiedostamiseen. Vain sellaisen, minkä näkee, voi muuttaa.

Muutos vaatii aktiivista työstämistä, omien ajatusten ja suomalaisen yhteiskunnan totuttujen normien kyseenalaistamista. Muutos tulee mahdolliseksi sitä kautta, että oivaltaa kirjoittavansa rodullistetuista ihmisistä kaavamaisella ja tyypistävällä tavalla. Oivalluksen jälkeen on mahdollista hankkia tietoa, jota ei aiemmin osannut kaivata, koska tieto sitten jonkin vähemmistöryhmän lukumäärää Suomessa tai vaikkapa Suomen romanien historiaa. Oman näkökulman rajallisuus voi tulla näkyväksi kysymällä itseltään kriittisiä kysymyksiä.

Tanssija ja koreografi Sonya Lindfors kehottaa kokeilemaan näitä harjoituksia:

Valitse viisi ystävääsi ja huomioi: ovatko kaikki saman ikäisiä kuin sinä? Onko kaikilla sama koulutustausta? Sama etninen tausta? Sukupuoli? Kielitausta?

Kuuluuko lähipiiriisi pakolaistaustaisia, romaneja, saamelaisia, vammaisia tai kielivähemmistöjä?

Kuvittele mielessäsi henkilö nimeltä Niko Virtanen. Millainen hän on? Miltä hän näyttää? Oletatko, että hän on valkoinen, toimintakykyinen heteromies? Todennäköisesti oletat, koska tämä on normi.

Kuvittele suomalainen nainen, miltä hän näyttää? Mikä hänen nimensä on? Mitä kieltä hän puhuu? Mitä hän tekee?

Project Implicit on voittoa tavoittelematon järjestö, jonka sivulla voit tehdä ilmaisen testin, jonka avulla pääset omien ajatusvinoumiesi jäljille. Testiin pääset täältä: <https://implicit.harvard.edu/implicit/takeatest.html>

Sivistä itseäsi – Tietoa on saatavilla, mutta sitä pitää etsiä

Monet meistä ovat jo toisen asteen opinnoissa saaneet kohtalaisen yleissivistyksen Suomen historiasta ja yhteiskuntaopista. Molemmissa todellisuutta käsitellään kuitenkin lähinnä valtaväestön näkökulmasta, lisäksi maailma ja Suomi muuttuvat vauhdilla. Monilla

meistä onkin vajavaiset tiedot suomalaisista ja Suomessa asuvista etnisistä vähemmistöistä.

”Lähihistorian tuntemus olisi hyvä. Juttelin erään toimittajan kanssa. Kysyin häneltä: Tiedätkö milloin romanit ovat saaneet kansalaisoikeuden Suomessa? Hän ei tiennyt. Hän on kuitenkin oikeasti hyvä toimittaja.” – Anonyymi

Jotta voit toimia työssäsi inklusiivisesti, tarvitset tietoa siitä, millaisia ihmisiä maassamme asuu, ja kuinka paljon heitä on. Suomessa etnisyyttä ei ole tilastoitu vuoden 1970 jälkeen. Koska etnisyyttä ei tilastoida, esimerkiksi saamelaisten ja romaniväestön lukumäärästä Suomessa on olemassa vain arvioita. Romaneita arvioidaan olevan Suomessa 10 000–12 000. Tämän lisäksi Suomessa asuu Itä-Euroopan romaneja, jotka ovat maassa pysyvästi tai tilapäisesti.

Kielitilastojen perusteella romanien määrää on mahdotonta arvioida, koska suuri osa heistä puhuu äidinkielenään suomea tai ruotsia. Äidinkieli kertoo siitä, mitä kieliryhmiä meillä, mutta se ei kerro etnisten tai kieliryhmien todellista kokoluokkaa.

Tilastokeskus tilastoi Suomessa asuvia henkilöitä kansalaisuuden, kielen ja syntymämaan mukaan. Muiden Pohjoismaiden tapaan Suomessa henkilöt löytyvät tilastoista myös syntyperänsä eli vanhempien syntymämaan tai kansalaisuuden perusteella. Tällöin henkilöt näkyvät tilastoissa usein niin sanottuina maahanmuuttajataustaisina henkilöinä.

Saamelaisten lukumäärää voi lähteä etsimään saamea äidinkielenään puhuvien joukosta. Heitä oli Suomessa vuonna 2019 Tilastokeskuksen mukaan 2004 henkilöä. Toisaalta Saamelaiskäräjien mukaan vuonna 2019 Suomessa asui 10 087 saamelaista henkilöä. Inklusiivinen journalisti pohtii tarkkaan, mistä hakee tietojaan, sillä tilastollinen määritelmä ei välttämättä ole aina oikea valinta.

Kielitilastojen ongelma Suomessa on myös se, että henkilö voi ilmoittaa vain yhden äidinkielen. Näin monikielisyys peittyä täysin tilastoissa.

Tilastotiedot kannattaa tarkistaa eri lähteistä ja verrata niitä toisiinsa. Mikäli tiedot eroavat toisistaan, toimittajan kannattaa nostaa esiin vaihtoehtoiset luvut ja tulkita ne yleisölle.

Kun etsit vastaukset näihin kysymyksiin, tiedät enemmän. Usein yhtä asiaa etsimällä löytää lisää aiheen ympäriltä.

Romanien historia Suomessa: virallisesti romanit saivat kansalaisoikeudet Suomen itsenäistyessä, mutta käytännössä näin ei tapahtunut. Mitkä asiat lainsäädännössämme ja

yhteiskunnassamme rajoittivat Suomen romanien elämää, poliittista osallistumista ja vaikeuttivat asunnon saamista aina 60–70-lukujen taitteeseen saakka?

Mitä etnisiä- ja uskonnollisia ryhmiä Suomessa on?

Montako islamilaista yhdyskuntaa Suomessa on? Mene yhdistysnettiin ja tee tällainen haku ja laske sieltä montako niitä on.

Luulitko, että venäläisiin liittyvät stereotypiat juontavat juurensa Venäjän ja Suomen pitkästä yhteisestä historiasta? Ota selvää, pitääkö tämä paikkaansa.

Tutustu Suomen väestön koulutusrakenteeseen: Kuinka suurella osalla maahanmuuttaneista naisista on korkeakoulututkinto? Eroaako määrä suomalaisista? Yllätytkö? Kuinka suurella osalla suomalaisista ei ole peruskoulun jälkeistä tutkintoa? Entä maahanmuuttaneilla? Vertaile lukuja.

Etnisyys

”Jos toimittaja lähtee haastattelemaan romania, etnisyys kertoo hyvin vähän siitä ihmisestä. Mekin olemme iso kirjo ihmisiä. Siellä vaikuttavat poliittiset ajatukset, uskonto, sosioekonominen luokka. Monta eri tekijää vaikuttaa siihen, miksi se ihminen puhuu ja näkee asiat tietyllä tavalla.” – Leif Hagert

Meidän ei tule toimittajina tehdä oletuksia haastateltavan identiteetistä ja siitä, kuinka ihminen kokee itsensä ja haluaa itsensä määritellä. Journalistin ohjeissa (JO: 26.) sanotaan, että henkilön etnistä alkuperää, kansallisuutta, sukupuolta, seksuaalista suuntautumista, vakaumusta tai näihin verrattavaa ominaisuutta ei ole syytä tuoda esiin ilman perusteltua syytä. Siksi jokaisen jutun kohdalla tulee pohtia, onko haastateltavan ryhmäidentiteetillä aiheen kannalta merkitystä vai ei.

Suomessa asuu lukuisia henkilöitä, jotka ovat esimerkiksi kolmannen polven maahanmuuttajia. Kertooko hänen isovanhempiensa etninen tausta, ihonväri tai synnyinmaa jutun kannalta jotain oleellista? Romanit esitetään teksteissä yleensä lähtökohtaisesti romaneina, vaikka heidät olisi yhtä mahdollista esittää suomalaisina – tai yksilöinä, joiden etninen ryhmä ei määrittele heitä.

Inklusiivinen journalisti antaa jokaiselle mahdollisuuden olla suomalainen, mikäli etnisyyden tai kansallisuuden mainitseminen on jutussa tarpeen.

Samaan aikaan meidän täytyy pitää mielessä, etteivät kaikki halua olla suomalaisia, ja sekin on ok. Kaikki eivät myöskään määrittele itseään kansalaisuuden tai synnyinmaan mukaan, vaan mielekkäitä kategorioita on muitakin, kuten uskonto. Esimerkiksi Suomen suomalaisit -kirjan mukaan monet määrittelevät itsensä ensisijaisesti muslimeiksi.

Suomalaisessa journalismissa olisi mahdollista käyttää enemmän myös kaksoisidentiteettiin viittaavia käsitteitä, kuten somalialais-suomalainen tai venäläis-suomalainen.

“[Määrittelen itseni] venäjänkieliseksi suomalaiseksi.” – Eilina Gusatinsky

Useimmissa tapauksissa etnistä taustaa ei tarvitse mainita, vaan pelkkä nimi kertoo haastateltavasta tarpeeksi. Näin henkilö ei joudu edustamaan ryhmää, johon kuulumiseen hän ei voi vaikuttaa ja joka ei välttämättä selitä hänen ajatuksiaan tai valintojaan.

Etnisyyttä tai ihonväriä ei tule tarpeettomasti häivyttää tekstistä. Ne pitää nostaa esiin silloin kun käsiteltävään asiaan tai henkilöön liittyy sellaisia yhteiskunnallisia rakenteita, joissa ihonväri ja etnisyys ovat merkityksellisiä. Tässä mielessä etnisyyttä kannattaa suhtautua samalla tavalla kuin yhteiskuntaluokan käsitteeseen. Se vaikuttaa ihmisen yhteiskunnalliseen asemaan, koska etnisyyteen liittyvät ennakkoluulot ja rakenteellinen rasismi voivat huonontaa henkilön mahdollisuuksia pärjätä normiltaan valkoisessa yhteiskunnassa. Rakenteellista rasismia ei siis pidä piilottaa ”värisokeuden” taakse.

”Jos mahdollista, käytä henkilön nimeä. Se on parasta! Eikä ryhmäidentiteettiä, johon hän ei ole voinut vaikuttaa. Journalismi kuitenkin aika usein nostaa yksilöt keskiöön. Siinä ei ole hirveästi tilaa kollektiivisuudelle, paitsi silloin kun puhutaan maahanmuuttajista.” – Anonyymi

Avoimen ja rakenteellisen rasismin lisäksi on joukko muita tilanteita, joissa etnisyydellä on merkitystä. Suomessa on vähemmistöryhmiä, joilla on pitkä ja omalle etniselle ryhmälle tyypillinen historiansa. Esimerkiksi saamelaisten maakysymyksiä on mahdotonta käsitellä ottamatta huomioon saamelaisten historiaa Suomessa.

Mikäli jutussa on erilaisiin kansallisuuksiin tai etnisiin ryhmiin kuuluvia ihmisiä, toimittajan tulee kohdella kaikkia haastateltavia tekstissään tasavertaisina. Mikäli Minnan etnisyyttä ei mainita, ei Omarin etnisyydestä tai maahanmuuttotaustasta tarvitse kertoa. Toimittajan on hyvä tarkastella omia juttujaan myös yleisellä tasolla ja pidemmällä aikavälillä symmetrian näkökulmasta. Mikäli valtavestöön kuuluvan suomalaisen etnisyyttä ei mainita jutuissa koskaan, kannattaa pohtia, tarvitseeko sitä tehdä muidenkaan ihmisten kohdalla.

Muistilista ja pohdittavaa:

Pohdi tarkkaan, tarvitseeko henkilön etnisyydestä tai maahanmuuttajataustasta mainita jutussa. Useimmissa tapauksissa nimi riittää.

Mikäli jutun kannalta on olennaista kertoa siitä, mihin etniseen ryhmään henkilö kuuluu. Älä oleta vaan, kysy, kuinka haastateltava haluaa määritellä itsensä.

Anna kaikille mahdollisuus olla suomalainen.

Jutussa haastateltavien kohtelun täytyy olla symmetristä. Mikäli et kerro erikseen etnistä ryhmään, johon Minna kuuluu, älä kerro sitä Omaristakaan.

Muista aina ”ihminen ensin” -sääntö. On parempi sanoa, henkilö, joka tuli hakemaan turvapaikkaa kuin turvapaikanhakija.

Tutki kriittisesti omia juttujasi pidemmältä aikaväliltä. Oletko kohdellut haastateltavia symmetrisesti etnisyyden tai muun taustan näkökulmasta? Mikäli valtaviestöön kuuluvan suomalaisen etnisyyttä ei mainita jutuissa koskaan, kannattaa pohtia, tarvitseeko sitä tehdä muidenkaan ihmisten kohdalla.

Uhri, sankari vai ihan tavallinen ihminen?

”Jos olet tosi lihava, juttu kertoo siitä, että olet tosi lihava. Jos olet pyörätuolissa, juttu kertoo siitä miten sinulla on haastavaa. Ruskea ihminen saa kertoa siitä, miltä rasismi tuntuu.” – Sonya Lindfors

Kaikilla ei välttämättä ole suoria kontakteja ihmisiin, jotka eivät kuulu valkoiseen valtaviestöön, joten heidän mielikuvansa erilaisista etnisistä ryhmistä syntyy median välittämänä ja tulkitsemana. Inklusiivinen journalisti pyrkii luomaan erilaisista ihmisryhmistä mahdollisimman monipuolisen ja totuudenmukaisen kuvan.

”Haluaisin, että [myös muut] vähemmistöryhmät nähtäisiin osana suomalaista yhteiskuntaa kuten tataarit tai Suomen juutalaiset.” – Eilina Gusatinsky

Etniset vähemmistöt näkyvät mediassa usein negatiivisessa valossa median rikosuutisissa tai puhumassa rasismista, syrjimisestä ja maahanmuuttoon liittyvistä asioista kokijan roolissa. Toisaalta heidät kuvataan ihailevassa valossa esimerkiksi romanikulttuurista koostuen tai menestyksekkäinä erityishenkilöinä, kuten urheilusankareina tai palkinnon voittaneena taiteilijana.

”[Etnisille vähemmistöryhmille annetaan mediassa] homogeenisiä rooleja, joko supermenestyjiä tai ihan päinvastaisia. Tosi outo dikotomia kahden arkkityypin välillä.” – Anonyymi

Mediassa etnisiin vähemmistöryhmiin kuuluvat ihmiset saavat harvemmin tilaa asiantuntijalääkäreinä, juristeina tai suomalaisen arjen kokijoina, kuten vantaalaisen päiväkodin asiakkaina. Inklusiivinen journalisti pohtii juttukohtaisesti, olisiko paikallaan valikoida jutun asiantuntijaksi tai tavallisen kansalaisen rooliin vähemmistötaustainen henkilö, vaikka se vaatisi hieman enemmän vaivannäköä.

Stereotyyppiset kuvaukset rakentavat hierarkioita erilaisten vähemmistöryhmien välille. Esimerkiksi norjalainen maahanmuuttaja saa mediassa helposti erilaisen roolin kuin afganistanilainen.

”Ranskalaiselta ei odoteta ja edellytetä, että he kotoutuisivat. Heille ei ole sellaisia vaatimuksia. On päinvastoin kiva, että joku on asunut Suomessa 25 vuotta eikä osaa suomea. Kukaan ei kyseenalaista asiantuntijuutta.” – Eilina Gusatinsky

On myös hyvä muistaa, ettei kenenkään tausta ei automaattisesti takaa asiantuntijuutta.

Minultakin on tosi usein pyydetty kommenttia Iranin politiikkaan vain siksi, että olen puoliksi iranilainen. Tätä käy mun mielestä, että [otetaan] joku vähemmistöön kuuluva edustaja vain koska hän sattuu olemaan X-taustainen ilman että on alan ekspertti.” – Sara Salmani

Muistilista ja pohdittavaa:

1. Käy yliopistojen tutkijaportaaleja läpi, ja pohdi, voisitko laajentaa käyttämiesi asiantuntijoiden valikoimaa. Saatat keksiä samalla uusia juttuaiheita.
2. Ota tarkasteluun jutut, joita olet tehnyt pitkällä aikavälillä, esimerkiksi vuoden aikana. Tarkastele, monessako jutussa esiintyi etnisiin vähemmistöihin kuuluvia ihmisiä ja millaisissa rooleissa he esiintyvät jutuissasi?
3. Kun teet seuraavan kerran juttua tavallisia suomalaisia koskettavasta arkisesta asiasta, muista, että juttusi tavalliset suomalaiset voivat näyttää monenlaisilta. He voivat esimerkiksi käyttää hijabia, puhua äidinkielenään jotain muuta kuin suomea tai kuulua eri uskontokuntaan kuin sinä itse.